AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ • YIL : 14 • EYLÜL 2004 • 3.000.000 TL. (KDV DAHİL)

insancıl

ISSN 1300-4158

2004/09

- Uğur Hacıhanefioğlu'nun *Cemre* Adlı Şiirinin İrdelenmesi
- *Aşkı Arayan Kadına*
- İnsan Ne Bugün, Ne de *Yarın Yapayalnız*
- Ahmet Haşim ve Hüseyin Avni Lifij
- Globalleşmeye Karşı Alternatifler ve Dördüncü Gücün Sefaleti
- AB Yolu Dolambaçsızdır, Düzdür...

YILDIZ GÜNCESİ'nde

— Vedat Günyol Aydınlığı
— 51 Yıl Sonra Reyhanlı
— İnsani Yaşamın Ölçütleri
— "Doğduğun ayı söyle sayrıklığını söyleyeyim"

2004/09 Sayı: 167 **İNSANCİL** Aylık Kültür Sanat Dergisi ISSN 1300-4158

İnsancil'a gönderilen ürünler geri verilmez

Sahibi ve Yazı İşleri Sorumlusu Berrin TAŞ
Genel Yayın Yönetmeni Cengiz GÜNDOĞDU
Kurum Yazmanı Şadiye GÜLE
Ofset Hazırlık ve Kapak Tasarım Deniz SARAÇ

Baskı ILICAK Matbaası
Dağıtım DOĞAN Dağıtım A.Ş.

Yazı Kurulu
•Eylem CAN, •Servet ÇOLAK, •Berrin TAŞ
Danışma Kurulu
•Doç.Dr.Medar ATICI (Galatasaray Üniversitesi), •Doç.Dr.Melih BAŞARAN *(Galatasaray Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Sabri BÜYÜKDÜVENCİ *(Ankara Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Ahmet CEVİZCİ *(Uludağ Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Yasin CEYLAN *(Orta Doğu Teknik Üniversitesi)*, •Doç.Dr.Cengiz ÇAKMAK *(İstanbul Üniversitesi)*, •Doç.Dr.Yaşar Çoruhlu *(Mimar Sinan Üniversitesi)* •Prof.Dr.Zeynep DİREK *(Galatasaray Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Çiğdem DÜRÜŞKEN *(İstanbul Üniversitesi)*, •Prof. Dr.Ahmet İNAM *(Orta Doğu Teknik Üniversitesi)*, • Prof.Dr. Sevgi İYİ *(Uludağ Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Ömer Naci SOYKAN *(Mimar Sinan Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Harun TEPE *(Hacettepe Üniversitesi)*

İNSANCİL hakemli bir dergidir. Danışma Kurulu'nun onayladığı yazılarda bu durum belirtilmiştir.

Adres: Küçükparmakkapı, İpek Sok. Zafer Han No.10 Beyoğlu-İstanbul Tel./Faks. (0212) 249 80 19 E-mail: insancildergisi@hotmail.com
www.[illegible]

Yurtiçi yıllık abone bedeli: 36.000.000 TL.
Yurtiçi Ödemeler İçin
T.İş Bankası Parmakkapı-Beyoğlu-İstanbul Hesap No. 1042 577792
Posta Çeki: 666043

Yurtdışı yıllık abone bedeli: 70 Euro ya da 70 $
Yurtdışı Ödemeler İçin
T.İş Bankası Ataköy-İstanbul 1137 30100317 9305 (Euro Hesabı)

Ödemeler Berrin TAŞ adına yapılacaktır.

İÇİNDEKİLER

	İNSANCIL ŞİİR ATÖLYESİ ETKİNLİĞİ / Uğur HACIHANEFİOĞLU'-nun *CEMRE* ADLI ŞİİRİNİN İRDELENMESİ	1
İsmet ALICI	KISACALAR (ŞİİR)	5
Berrin TAŞ	AŞKI ARAYAN KADINA (ŞİİR)	6
Ekber KUL	İNSAN NE BUGÜN, NE DE *YARIN YAPAYALNIZ*	7
ALİ	O, GELECEK (ŞİİR)	13
Nilüfer ÖNDİN	Şiirin Resimleşmesi Resmin Şiirleşmesi AHMET HAŞİM ve HÜSEYİN AVNİ LİFİJ	14
İsmet Kemal KARADAYI	DİLİ ANILARIN (ŞİİR)	17
Temel DEMİRER	TERÖR: KİMDEN? NEDEN? NASIL? (VI)	18
Hıfzı TOPUZ	GLOBALLEŞMEYE KARŞI ALTERNATİFLER ve DÖRDÜNCÜ GÜCÜN SEFALETİ	22
Mustafa Bayram MISIR	AB YOLU DOLAMBAÇSIZDIR, DÜZDÜR...	25
Özgül İTMEÇ	KARŞILAMA (ŞİİR)	29
Bülent KUTLU	Bulgar Edebiyatı'ndan HRİSTO BOTEV (1848-1876)	30
Nalan ÇELİK	BAKIŞLARIMDA DOKUNMA (ŞİİR)	36
Güven PAMİR	YUNANİSTAN'LA İLGİLİ KISA GEZİ ANILARI	37
Çiğdem İSTANBULLU	İZ (ÖYKÜ)	39
	İNSANCIL'A MEKTUP	41
İnci AYDIN	DÖNÜŞÜM (ŞİİR)	41
Haydar DEMİR	POF-TIS (ÖYKÜ)	42
Yılmaz ZİR	DOST-I (ŞİİR)	43
Cengiz GÜNDOĞDU	YILDIZ GÜNCESİ	44
Dilek YILMAZ	ZAMAN (ŞİİR)	48

İnsancıl Şiir Atölyesi Etkinliği

Uğur Hacıhanefioğlu'nun *Cemre* adlı şiirinin irdelenmesi

Bu ayın şiirini Ebru Çavır seçmiştir

CEMRE

1
bu kan akışı ipekten ince
bir renk bırakmıyor bizlere
cemre sanırsın bir göz işte
düştü avuçlarımın içine

birileri örterken hep birileri
kaldıracak örtüleri birileri
başladığımız yeri, bittiğimiz yeri

belki, benden bin yıl sonra
renklerle, türkülerle cıvıl cıvıl dillerde
akıp dururken sevdamız
çocuğunu kaybetmiş annedir rüzgar
delirtir içimdeki ağacı

birileri örterken hep birileri
birileri kaldıracak örtüleri
başladığımız yeri, vardığımız yeri

2
gümüştür yaşam parmakta yüzük gibi
açar kollarını ışıktan
çırpar ellerini sevinçten
ilk cemre düştü havaya aman

aşka başlamaya adım kala
git sarıl bir ağaca bahar dalına
su gibi bir serinlik bağrına aksın
yeşil esintiyle dön dolaş
bulutlardasın, bulutlardasın

birileri örterken hep birileri
kaldıracak örtüleri birileri
başladığımız yeri, tükendiğimiz yeri

kımbilir bir güzel çıkar karşına
cemre düştü ya havaya, tutulursun
de ki bahar geçip gitti
ilk cemrenin o kadar hatırı olsun

aşka başladığıma bir inanabilsem
yaşadığıma yaşadığıma.

Uğur HACIHANEFİOĞLU

Ozgül ITMEÇ

Şiir, insanla, sanatla var olabilir, söz gücünü gösterir. Şair de doğayla uyumla buluşturur, birliktelikler kurar, yaşamın kökü olur Yaşamın içinde uyumu insansız, doğasız düşünmek olası. Şair bu bütünlük içinde insana, doğaya, geleceğe inanarak, toplumsal kökenimizin, günlük yaşamımızın akışına dek kendini de katarak dönüştürmüştür şiirini. Bitmeyecek dille düşlerimize, umudumuza cemre düşürür, yaşamımızın kentinde avuçlarından avucumuza ışık akıtır.

Uğur Hacıhaneifoğlu çoğaltır içindeki ışığı, büyütür düşü. Mart-Eylül ne fark eder, kocaman bir güz getirmiştir. Umut, fırtına, sevda, cemre olup düşmüştür günlerimize. Baharın gelişine bir başlangıçtır cemre. Çocukluğumda annemden duymuştum, karlı bir günün ortasında güneş hazırlanır gibiydi tüm gökyüzünü kaplayarak, günümüzü ısıtarak "işte cemre toprağa düştü, bahar gelir arkasından" demişti. Cemre suyun, havanın, toprağın ısınmasına inanmaktı. Şair kaleminden cemreyi insana indirmiştir, içindeki-içimizdeki aşkı, yaşamı, baharı ısıtmıştır. İnsanı ılık bir rüzgara akıtır gibi çıkmıştır yola. Alır eline şiirini, türküsünü, sesini, doğanın insanla var olduğu cenneti, kır çiçeklerini uzatır ellerimize. Gittikçe yükselen savaşların karşısında şiirin gücü çarpar günün orta yerine. Aşkı, sevdayı, yaşamın canlılığını anlatır bize. Çağdaş

simgelerle bizi ileri iten umutlanası güzellik bırakır. *"Ölüm renk bırakmasın"* der sanki, ölüm yaraya kedere dönmesin, umut bitmesin der. Başlarken yaşamımıza bir gün çekip gittiğimizde, ölümlü değildir arkası. hayatı gösterir, umut verir bir çocuk doğurtur ardından, gün batımına götürür.

Şair doğanın bütünlüğünü anlatmakta zorlanmamıştır, insanın yaşamını katmıştır doğanın karşısına. Yaşamın temel öznesidir insan, fark ettirir. Ölüm gelip çalsa bile kapımızı vazgeçmez şimdiki insandan, gelecekte ki insana güvenir, inanır, düşler kurar, dışarı çıkartır içindekini. Ağaçlar, kuş cıvıltıları içinde insan birlikte sallanır aynı rüzgarda. Toprak kokusu vurur yüzüne insanın, zorlu değildir sevdalar, aşklar. Devşirir içindeki asiliğin insanın, umutlu bir şarkının insanıdır, Uğur Hacıhanefioğlu. İçimizde türküsü olan bir sevinç arayarak, severek çoğaltır insan yüreğimizi. *"aşka başlamaya adım kala"* der bir sabahın tazeliği kadar şarkı sözü mırıldanır kulaklarımıza, dans ettirir. Açılmıştır güneş içimizde sevgiliye, umuda, düşlere sarar, gülümseyiş bırakır, uzar dansın saatleri, gizlemez düşümüzü ortaya koyar, bahar çoğalır. Göremediğimiz akşam kızıllığını gösterir. Yaşama duyulan açlığı fark ettirir *"Çocuğunu kaybetmiş annedir rüzgar"* der delirtir içimizdeki acıyı, açılan acı yitirilmeden geçer gün batımında, yeni bir çocuk doğurtur içimizde, birlikte büyütmüştür düşlerimizde, renk renk çiçek açmıştır. Tutkuyla koklatır yayılır gökyüzünde, bulutlarda, düşlerimize. Tıpkı bir yaz tutkunluğu gibi hüzünlü bir sevinçle, kaçmadan kendimizden, yüreklice sarıl der doğan çocuğa, aşka, kendine, insana.

Şair yaşamımızda yarım kalan, başlanmayacak bir şey olmasın der. İnanmak umuda, düşe heyecan katar, insanın sesini kısacak bir neden bulmaz. Kendisidir ancak düşünü kurduğu yaşam, sevgiye, sevgiliye, doğaya kucak açar, gösterir başka güzellikleri. Kaldırın üzerinizden örtüleri der şair başladığımız yer, gittiğimiz yol, bittiğimiz, tükendiğimiz yerde örtülerimizi kaldıracak yaşam. Yeniden doğacak olan insana inanır, düşleri, umutları meydan okutur umutsuzluğa. Gözlerimizi kapamadan saklayarak yaşabileceğimiz dünyaya götürür, sınavdan geçirerek düşlerimizi, umuda kapı açacak kadar koca bir baharı getirir. Şiirsel konuşmanın özünü öne çıkarır. Kaç bahar geçse bile ömrümüzden, ince yüreğiyle saz verir elimize akar türküye dökülür acılar, aşklar, umutlar. Doğayla insanın buluşmasında güzellikli bir baharla sevince dönüşür.

Uğur Hacıhanefioğlu'nun şiirinde cemre var olan çıkışıyla kocaman bir merhaba dedirtecek kadar gerçek bir yaşam, aşka iner kökü, kendimizde olan bu aşk yayılır doğaya. Hayatı çağırır, sevinçler devşirir, umut çıkar orda. ne kadar güzel yaşam varsa içimizde aşkla büyütür kaybettirmeden. Gelecek düşüncesidir cemre, düş, ateş, hatır, tohum bırakır gönülde, yeşereceğine inanarak, çiçekler çoğaltır avuçlarımızda, başka seçeneği yoktur insanın, inanmak ister. Cemre düşmüştür yere artık, aşkın, sevginin, doğayla insanın kucaklaşma gücü doğmuştur.

İnci AYDIN

Şiirde doğa nerede başlıyor, aşka nerede belirsiz. Çünkü bu ikisi iç içe geçmiş. Aşk doğasız, doğa aşksız anlamlı değil.

Cemre, baharın müjdecisidir. Baharla birlikte doğa canlanır. Tüm kış, üzerinde emanet örtü gibi taşıdığı kabuğunu yeşil filiziyle yarar. Bin bir renkli çiçek şarkılar söyleyerek açar. Doğadaki bu canlılık, bu devinim insana da yansır.

Uğur Hacıhanefioğlu elinde fırçası, baharın renkleriyle tuvalini boyuyor. Bir bahar tablosuyla karşı karşıyayız. Ama yanlış anlaşılmasın. Bu tablo, donuk değil. Tüm coşkunluğunu renklerinin canlılığında taşıyor. Sanki rüzgar, biraz sonra geniş nefesiyle odanın içine dolacak, şaşkın şaşkın çocuğuna bakınacak. Ya da bahar dalı uzanacak tablonun dışına, elini verecek bana, bulutların arasından bir kadın gülümseyecek bana...

Şiirde ritmi sağlayan dizeler şunlar:

"birileri örterken hep birileri / kaldıracak örtüleri birileri / başladığımız yeri, bittiğimiz yeri" Bu kıta, son dizelerin değişmesiyle şiirde üç kez yinelenir. Peki şair yalnızca, ritmi oluşturmak için mi yinelemiştir bu kıtayı? Şair, ritmı oluşturmak için yinelemeler yapabilir. Ancak bu yinelemeleri, şiirin içeriğiyle kopmaz bir bağla sunmak, o şiirin mimarı bir yapı olduğunun da göstergelerinden birıdir.

"Birileri" belirsizlik ifade eder. İnsanlık birikiminin üstünü örtenler hem bellidir, hem belli değildir Bu örtüyü kaldıracak olanlar da "birileri" sözcüğüyle ifade edilir. Burada anlaşılan, insanlık birikiminin üstünü örtmek isteyenlere karşı çıkan, insanların varlığı. Bunlar gelecekte de var olacak. Kimi bildirisi, kimi şiiri, öyküsü, kimi greviyle... Çoğunun adı yıllar sona unutulacak. Ayşe, unutulacak, Ahmet de öyle... Ancak insanlık mücadelesini sürdüren "birileri" olarak da anımsanacaklar. İnsanlığa katkılarıyla "bugün"de yaşayacaklar.

İnsanlık tarihinin geleceğe uzanan doğrusunda hepimiz birer noktayız. Bugün adını bilmediğimiz nice insan var geçmişte "insan" için savaşım veren. Biz de öyleyiz. Birer nokta... Yarına uzanıyoruz.

Şair, gelecekten, insandan umutlu. Umudunu "birileri" sözcüğünün içeriğiyle anlatıyor,

"belki benden bin yıl sonra / renklerle, türkülerle cıvıl cıvıl dillerde / akıp dururken sevdamız"

Burada önemli nokta şu. Şair kendisinden "bin yıl" sonrasını düşünüyor. Tam bin yıl sonrasını. Olgusal bilinçle yaşayan bir insan, olguların, olguları kapsayan zamanın dışında düşünemez. Ona olgular hükmeder. Sabah, öğle, ikindi, akşam, gece, sabah... bu böyle sürüp gider. Her şey birbirinin aynısıdır. Her şey birbirini izlemektedir. Bu kişi döngüsel zamanın dışına çıkamaz. Bu nedenle yarınını düşünemez. "An"ı yaşar.

Olgusal bilincin dışına çıkabilen insan, farklı düşünür. Ona olgular değil, aklı egemendir. Dün, bugün, yarın arasında ilişki kurar. Bu kurduğu ilişki onu döngüsel zamanın dışına taşır. Kişi çizgisel zamanı yaşar. Zaman dilimleri arasında bağlantı kuran kişi, yaşama rastlantılar alanı olarak bakmaz. Bugünde kalmaz. Kendisinden öncesini bilir. Kendisinden sonra gelişecek olayları öngörür. İnsan türü olduğunun bilincine varır. Ancak türünün bilincinde olan insan, kendisinden bin yıl sonrasını düşünür.

Bin yıl sonrası için umutludur şair.

Aşk, doğa, yaşam... Birbirinden ayrılmayan bu üç tohumu bahçesine atar. Tohumları sular, büyütür. Umut ağaçlarına aşı yapar. Bir de bakar, karşısına Cemre adlı bir şiir çıkar.

Servet ÇOLAK

"Aşka başlamaya adım kala" ne yaparsınız? Ya da bugüne kadar ne yaptınız?

İçinizde şelale şelale çağlayan, köpük köpük taşan sevinçli bir korkuyla saatlerce denizi mi izlediniz? Hiç düşündünüz mü dalgaların sürekliliğini? Yoksa taş mı sektirdiniz denizin yüzünü acıtarak?

Belki de kafayı çektiniz yalnız başınıza ya da arkadaşlarınızla. Duman içinde sakladınız bir süre duygularınızı, kimbilir.

Siz ne yaparsınız gerçekten?

Bir şiir mi yazarsınız aşkınıza, yoksa bir SMSmi? Yok canım olur mu öyle şey, belki de elektronik postayla bir mektup atarsınız.

Aşk nedir sizce? Siz ne yaparsınız?

Bakalım Uğur Hacıhanefioğlu ne diyor, *"Aşka başlamaya adım kala"* harekete geç. Önce şöyle yap. *"git sarıl bir ağaca bahar dalına"* Yüreğinin kapılarını aç sonuna kadar. *"Su gibi bir serinlik bağrına aksın"* Yavaş yavaş çek içine. *"yeşil esintiyle dön dolaş"* Doğanın bir parçası olan sen, doğa sarhoşusun şimdi. *"bulutlardasın, bulutlardasın."* Aç kanatlarını, süzül masmavi. Sevinçle, özgürce.

Uğur Bey'in şiirinde aşk insanda başlar, *"kimbilir bir güzel çıkar karşına"* Aşk yaşamın kendisidir. Yaşam, aşktır. İnsana, doğaya. *"aşka başladığıma bir inanabilsem / yaşadığıma yaşadığıma"*

Aşk bir insanda sınırlı kalmaz. Taşar. Çünkü. *"çocuğunu kaybetmiş annedir rüzgar"* Doğa canlıdır. İnsanda başlayan aşk doğaya sıçrar. Onunla birleşir. *"delirtir içimdeki ağacı"* Böylece şiirde geçişlemesine bir açılma, yayılma görürüz.

Sonra şiir, yaydan fırlar, zamanın okuyla birleşir. İleri çıkar. *"Sevdamız"* ilerde yaşayacaktır, *"belki benden bin yıl sonra"* Eşitliğin, kardeşliğin, özgürlüğün olduğu bir dünya olacaktır. Sınırların olmadığı, bir yerden başka bir yere giderken pasaport gerekmeyen bir dünya. Goethe'nin *"Dur, geçme zaman"* diye yazdığı bir dünya. *"renklerle, türkülerle cıvıl cıvıl dillerde /akıp dururken sevdamız*

Şairlere sorulan bir soru vardır:

Siz, şiirdeki hangi eksikliği tamamlamak için yazıyorsunuz? Ya da şiirde nasıl bir eksiklik saptadınız da, onu gidermeye çalışıyorsunuz?

Uğur Bey, bence doğanın şairidir. Onda her şey canlıdır. Dal, su, bulut, ağaç, rüzgar, ışık, yar (iki anlamda), fırtına, sabah, gökyüzü, yağmur..

Biz doğayı canlı, cansız diye ayırırız. Sonra da bunu çeşitli bilimsel disiplinlerle temellendirmeye çalışırız. Efendim, türünü sürdürebilen, metabolizması olan, genetik bilgi taşıyan varlıklar vb. canlıdır deriz.

Bu ne kadar doğru?

Bu düşünme biçimi, Batı'nın düşünme biçimidir. Bilindiği gibi feodal dönemde Batı, Tanrı merkezli bakıyordu yaşama. Burjuva dönemdeyse insan merkezli oldu. (Tabii, insandan kasıt burjuvadır. Paralı olandır.)

Batı'nın önemli düşünürlerinden Marks'la Engels insan türü açısından bakarlar dünyaya (insanlıktan yana). Bu, belki de Feuerbach etkisidir. Feuerbach, *Geleceğin Felsefesinin İlkeleri* adlı eserinde (Çev. Oğuz Özügül, Ara Yayınları, İstanbul, 1991.) soyut Tanrı'dan, insan Tanrı'ya geçilmelidir. der.

Bu düşünce Batı için ileri bir adımdır. Ama Doğu için geri bir adımdır. M.Ö. VI. yüzyılda Çinli Lao Zi, Taocu düşünceden hareketle, insanın evrenin merkezi olmadığını, yalnızca onun önemli bir parçası olduğunu söylüyordu.

İşte Uğur Hacıhanefioğlu'nun şiirinde insanın yeri Taocu düşüncedekine benzer. İnsan, merkez değildir. Ama önemlidir. Çünkü, doğayı anlamlandıran odur. (Yeri gelmişken, söylenmeli. Taocu düşüncenin seksle, sevişme teknikleriyle ilgisi yoktur. Bu indirgemeler ülkemizde yersiz, haksız bir yargıya neden olmuştur. Merak edenler için şu kitabı öneririm: *Erdemin Işığı (Taoculuk)*, J. C. Cooper, Çev. İsmet Zeki Eyüboğlu, Say Yayınları, İstanbul, 1994).

Uğur Bey'in şiiri kendini hemen ele vermiyor. Biraz nazlanıyor. Dikkatle birkaç kez okumak gerekiyor. Siz şiire, böyle emekle, saygıyla yaklaşınca şiir sizi anlıyor. Kapılarını açıyor. Böylece imgelerin yeşerdiği bahçeye girebiliyorsunuz.

Ebru ÇAYIR

Şiirin bütününde yaşam döngüsünü veren bir süreç var. İnsanlığın tarihini duyumsatan dizelerle, bireyi anlatan dizeler iç içe geçmiş. *"Bu kan akışı ipekten ince / bir renk bırakmıyor bizlere"* kan akışı bana, kanın eski çağlardan bu yana yaşamı, dirimi simgeleyişini hatırlattı. Yaşamın simgesi kan, aynı zamanda ölümün de rengi... doğada birçok renk var ve yaşamın birçok görüntüsü... yine de temelde, yaşam döngüsünün özündeki doğum ve ölümün rengini yaşıyoruz. İstesek de bu döngünün, bu rengin karşısında duramayız. Şairin *"avuçlarının içine düşen göz"* sanki bir aniden fark etme, aydınlanma anı... karşısında duramayacağımız bu gücü, kendimizi, o büyük döngünün bir parçası olduğumuzu fark etme...

"Birileri örterken..." dizesiyle başlayan bölümler, anlamsal olarak şiiri bütünleyen, biçim açısından da ritmi sağlayan bölümler. Bu bölümlerdeki sözcük değişimleri, *"başladığımız"*, *"vardığımız"*, *"tükendiğimiz"*, insanlığın geçirdiği değişimin farklı duraklarını simgeliyor. İnsanın bilincini, duygularını bulanıklaştıran örtüler üretiliyor içinde yaşadığımız sistem. Onlar hızla yeni örtüler üretirken, biz de bunları kaldırmaya çalışıyoruz, yaşamı dönüştürmek için... Şair diyor ki, yaşamı dönüştürme çabamızda, farklı zaman dilimlerinde, farklı sonuçlarla karşılaşabiliriz. Bazen bir yere varabiliriz, bazen, onca uğraşıdan sonra başladığımız yere dönmüşüz gibi gelebilir, hatta bu yüzden tükenmiş duyumsayabiliriz... her koşulda, bizden sonra, bıraktığımız yerden bu mücadeleyi sürdürecek insanlar var, hep olacaklar da...

Şairin sevdası, ondan bin yıl sonra da yaşıyor. İşte bu, başka insanlarla, insanlıkla "bir" olmak. Bunun da ötesinde, evrenin küçücük bir parçası olduğunu bilirken aynı zamanda kendinde evreni bulmak... bir yaprakla, bir kediyle, bir yıldızla, bir yaşlıyla, bir çocukla bütünleşmek.

İkinci bölümde, insanı ve doğayı harekete geçiren iki duygunun buluştuğunu görüyoruz. İlk cemrenin doğada yarattığı uyanışla, bir aşkın başlangıcındaki insanın coşkusu... İnsanla evrenin özdeş olmasından doğan çokanlamlılık, aşka da yansıyor. İlk bakışta bir insanın diğer insana duyduğu aşk olarak algılansa da, yaşamda emek verdiğimiz her alandaki eylemimizle ilişkilendirilebilir buradaki aşk. Tüm zenginliğiyle yaşamın kendisine, örtüleri kaldırıp onu daha da zenginleştirme isteğimizle duyduğumuz aşk da olabilir: *"Aşka başladığıma bir inanabilsem / yaşadığıma, yaşadığıma"*

Nursen URAL

Yedi başlık altında irdelenecek, otuz üç dizelik şiirde; üç kez tekrarla, üç dize aralara serpiştirilmiştir. Bu yinelemeler şiire canlılık, dirilik, ritim vermiştir.

Cemre halk dilinde; doğanın canlanmasıdır. Şubat ayından sonra önce havaya, sonra suya, toprağa düştüğü söylenir. Anlamı ısı yükselişidir. Şair cemreyle hem doğanın canlanmasını dizeler hem de insanın canlanmasını; yeni başlangıçlara hazırlanması, aşkalara yelken açmasını. Gençlerdeki aşk halk arasında mecazi bir anlatımla *"eh cemre havaya düştü ya, bunun kanı ondan kaynıyor"* şeklinde üstü kapalı olarak vurgulanır.

Yinelenen üç dizeyle toplumlar anlatılır. *"Birileri örterken hep birileri / kaldıracak örtüleri birileri başladığımız yeri, bittiğimiz yeri"* Diyalektik bir anlatım vardır. Şairimiz de, doğa da, insan da, toplum da hareketlidir.

Tasarısında bin yıl sonrası vardır. Özellikle benden sonra vurgusu önemlidir. Kendini aşamayan, bedeninin dışına çıkamayan birçoklarına anımsatılmalı, dışlarındaki dünyaya, insana bakmanın ne anlamlı olduğu. Şairimizin kendinden sonraki hayata bakışı da cıvıl cıvıldır.

Doğanın içindeki renk cümbüşü, insana yansımıştır. İlk bakışta insan doğa içinde silik gibidir Oysa şairimiz, insanın gizini doğada saklamıştır. İnsan, doğa birbirini tamamlayan zincirin halkalarıdır

On altıncı dizede *"gümüştür yaşam parmakta yüzük gibi"* diyerek, şiire nesneyi de sokar. Doğa, insan halkasında genişleme olur. Zincirine bir halka daha ekler. İnsan, doğa, nesne çemberinde evrensel yaşamı dizeler. Halk dilinde insan yaşamı üçe bölünerek anlatılır. *"Çocukluk, (çiçek), gençlik (altın) olgunluk, yaşlılık (gümüş) çağı.* Nesnenin birliği vardır. Gümüş yüzük işlevseldir. İlk havaya düşen cemreyle. Havaya düşen cemrenin bile kıymetini bilir. Cemrenin oluşumu da üç aşamalıdır (Hava, su, toprak). Doğanın canlanması için Buradaki cemre havaya düşmüştür. Bu bile şairi etkilemez. İnadına yaşamın güzelliğini gölgelemez. Cıvıl cıvıl doğayla havada kalmış cemre (aşk) anlatılır Doğanın etkinliği, insanı edilgin duruma düşürmez. Doğayla, insan arasında parallellik vardır. Doğa mı aşkı yarattı, aşk mı doğayı? Aşk mı doğadan besleniyor, doğa mı aşktan? Şairimiz bunları iç içe dizeler.

"çocuğunu kaybetmiş annedir rüzgar delirtir içimdeki ağacı" dizelerinde yok oluş, varoluş üzüntü, sevinç. Kısaca yaşam bir bütün içinde işlenir. *"Kimbilir bir güzel çıkar karşısına"* diyerek ikin

KISACALAR

Inatçı katır
her sabah dişlerini fırçalıyor
Daha güzel kişnesin diye

Kitap okunmalı her gün içli dışlı olmalı şiirle
akşamcı sığırcıklara söğütlere konmadan
tutmaz uyku

Sesini duy
canlı ve cansızın
bir kavak, eğiliyor kulağıma
söylüyor türküsünü toprağın
diyor ki, etinizdendir yapraklarım

İmge
Yıldızlarıdır şiirin, dedim
Ama, akan bir nehire
Çalkantılı bir denize
düşmesiyle gecede.

Savaşa giderken apaçi
Yüzünü boyar
kırmızı otla

süzülürken sevgilisine kadın
saçına kına
dudağına böğürtlen sürer

Aşkta
duyarız
bütün insanlıkla kanlarımızın karıştığını
ve devrimde

bir bıçak
Parıldıyor ve kesiyor eti

bir bıçak
sadece dilimleyecek ekmeği

Sesler soluk almamızı sağlar
tok, diri, ezgili sesler
konuş
bir karanfilden bahset, düşlerinden
uzaklaşsın üzerimizden basık gökyüzü

Nerdeysen
benim için
çiçeklenen beyaz bir masa bul
kitaplarla dolu
dostlarının dirsekleri çöksün üzerine
bir gün geleceğim.

İsmet ALICI

ci tekille dizesine devam eder. Oysa bu dizeye kadarki dizeler birinci tekilin dizeleriydi. Bunu; ritmi, anlamı, bütünlüğü bozmadan, hatta bütünlük oluşturarak dizelemek, zenginliktir. *"cemre düştü ya havaya, tutulursun / de ki bahar geçip gitti"* dizeleri ikinci tekili avutur gibidir. Oysa birinci tekille ikinci tekil de iç içedir. Devamında *"ilk cemrenin o kadar hatrı olsun"* dizesinde cemrenin (aşkın) ilk oluştu hem iz bırakmıştır, hem de yeşermeden (oluşmadan) gitmiştir. Bunu diyalektik oluşumla dizeler *"aşka başladığıma bir inanabilsem / yaşadığıma yaşadığıma"* dizelerinde başlangıç, son yoktur. Hayatın bir kesitidir.

AŞKI ARAYAN KADINA

Berrin TAŞ

Bütün bedeni
gözlerinde
saklıydı

bakışlarında
bozguna uğramış
bir ordu
yürüyordu

bir ordu
ışığı sönmüş
bulutlar
ay ışığını
bekliyordu
gecede
onarmak için
kendini

dinle beni
çocuğum

aşk
uzak bir dağdır
yokuşlarında
çocuklar oynar

uzak bir dağdır
dokunamadığın
kırmızı karanfil
yürüyemediğin yol

İNSAN NE BUGÜN, NE DE *YARIN YAPAYALNIZ*

Ekber KUL

Gazetelerin kitap eklerinde, dergilerde, piyasaya roman diye sürülen *Yarın Yapayalnız* (1) ile ilgili yazılar yayımlanıyor. Eleştiri adı altında yazılmış şu kitap reklamları, söyleşiler... Onlardan söz ediyorum. Bunlardan biri de *Agora Dergisi*'nin Haziran sayısında yayımlandı. Selim İleri ile söyleşiyi yapan hanım, şöyle diyor: "*Yarın Yapayalnız, Selim İleri'nin son romanı. 'İnsan dipleri' diye adlandırabileceğim bir zeminden yükselen roman...*

Şunu da söylemeliyim. Adı, Nalan Barbarosoğlu olan bu hanım, "*Agora Yeni Binyıl Edebiyat Ödülleri*" seçici kurul üyesi. Yarışmaya katılan ürünler neye göre değerlendirildi bilmiyorum. Ama kimin yazar, kimin şair olduğuna karar veren kurula ürünlerini verenlerin, yazarlığını onaylatmaya çalışanların, bu hanıma, "*insan dipleri*"nin ne anlama geldiğini sorması gerekir.

Bu hanım, *Yarın Yapayalnız* için garip değerlendirmeler yapıyor! Neymiş efendim?..."*Okur yazılan hayatla, anlatılan hayattan bir portre çıkarıyor*" muş... "*Handan Sarp'ın portresi, soluk alıp verdiği kültürel coğrafyamızın da bir portresi*"ymiş... "*Daha doğrusu panoraması oluyor.*" muş...

Yenilen bireylerin, toplumsal koşullarından soyutlanarak verildiği *Yarın Yapayalnız* için böyle bir değerlendirmeyi, ancak estetik bilinçten yoksun biri yapabilir. Çünkü, tekil olan genelmiş gibi sunuluyor.

Yazımı bir kitap reklamcısının söyledikleri üzerine kuracak değilim. Burada üzerinde durulması gereken, Selim İleri'nin ne yaptığıdır. Bu ortaya konulduğunda, reklamcının kitap satışını arttırmak için nasıl bir yönteme başvurduğu görülmüş olacak.

Nasıl Bir Dünya?

Burjuvazinin, insani olan ne varsa ortadan kaldırmaya çalıştığı bir dünyada yaşıyoruz. Bu dünyada, insanın öbür insana katkısı gitgide azaldı. Çünkü kapitalist sistemin temel amacı, insanın karakterini bozmak... insanı meta durumuna getirmektir. Böyle bir toplumda yozlaşma başlar. Sanat da, sanatçılık da popüler olma isteğinin içine sıkıştırılır. Schiller, şöyle der: "*Huyun gevşediği ve çözüldüğü yerde, bilim hoşa gitmeye, sanat da eğlendirmeye çalışacaktır.(...) Yüzyılınla yaşa sen, ama onun yaratığı olma.*"(2)

Böyle bir toplumda kendini sağlam bir şekilde kuramayan insan, varoluşunu gerçekleştiremez. Savrulup gider. Sürekli bir hayal kırıklığı yaşar. İşte kimin sanatçı olduğunu, kimin sanatçı olmadığını belirleyen, bu hayal kırıklığı karşısında gösterilen tavırdır.

Sanatçı dediğimizde anlamamız geren şu: Sanatçı, kendini sağlam bir şekilde kurmayı başara bilmiş, tür bilincine ulaşmış kişidir. Yetilerini insanlığın gelişimi için geliştirir. Bu nedenle de o, öbür insana karşı sorumluluğunu bilir. Bunun insanı bir zorunluluk olduğunun farkındadır.

Bu tanımlamanın içine giren yazar, gerçekçidir. Hayal kırıklığına uğrayan bireyleri, toplumsal koşullarından soyutlamaz. İnsanın yaşama iradesini güçlendirir.

Öznelini, (kendi gerçekliğini) nesnelmiş (insanlığın gerçekliği) gibi gösteren Selim İleri, bu tanımlamanın içine girmiyor. Çünkü, "*sanatsal yansıtma alanında gelişigüzel bir öznelcilikten, hele öznelci bir başına buyruklukdan söz edilemez.*"(3)

Yarın Yapayalnız'da yaratılan karakter Handan Sarp, aşkta sürekli bir hayal kırıklığı yaşar. Selim İleri, bu karakteri toplumsal koşullardan soyutlayarak verir. Soyutlamayı şu anlamda kullanıyorum: Yalıtma ya da koparma.

Böylece, aşkta hayal kırıklığı yaşayan insan sı lik duruma getirilir. Edilginleştirilir.

Bir eserin estetik nesne olup olmadığını belirleyen önemli ölçütlerden biri şudur: Yaşama soruları soru! Yani Tema.

"*Bizim gibiler... Kadın, erkek: fark etmiyor: ya payalnızlar: sizi aşka götüren yolda kim ve ne olursanız olun, sonsuza dek yapayalnız. Kadınlığınız erkekliğiniz işe yaramaz. Aşk ya yakıp geçer, ya da sizi yapayalnız bırakır.*" (s.427)

Burada nasıl bir soru(n) ortaya konmaktadır? Oysa aşk, yaşama anlam katar. Selim İleri'nin kitabında aşka bakış, kâr-zarar hesabına göre yaşa

nan bu dünyaya uygundur. Buna göre aşk zararlıdır. Çünkü, *"ya yakıp geçer, ya da sizi yapayalnız bırakır."*

Oysa, insanın aşık olamadığı, hayal kırıklığına uğradığı bu dünyaya, şu sorunun sorulması gerekirdi: İnsani değerleri yozlaştıran, her şeyi metalaştıran kapitalizmde aşk mümkün müdür? Ya da ne kadar mümkündür?

Kukla Karakter!...

Aşk, insani bir etkinliktir. Burjuvazi, oluşturduğu kokuşmuş dünyasında bunu insana unutturdu. Bunun bilinmesi gerekir. ABD, özgürlük götüreceğim diye sağa sola saldırıyor! İşgalini, emperyalist politikalarını insana "özgürlük" diye yutturmaya çalışıyor. Özgürlükle işgal yan yana gelecek iki kavram değil. Ama ABD, çeşitli araçlarla bilinç bulanıklığı yaratarak bunu insana kanıksatmaya çalışıyor. ABD, binlerce insanı Irak'a gönderdi. Bu insanlar ölümü bile ABD nasıl istiyorsa öyle yaşıyor.

Sanatçı, burjuvazinin insanda yarattığı bu bilinç bulanıklığını gidermek için mücadele eder. Sanat eseri de, bu mücadelede yerini alır. İnsani bir dünyada yaşama olanağını gösterir. Sanat eseri insana karşı olamaz.

Selim İleri ne yapıyor? İnsani aşkın yaratılabileceği gerçekliğinin üstünü örtüyor. Bunu yapmak için de, *Yarın Yapayalnız*'da çeşitli oyunlara başvuruyor.

Yaptığı şu: Burjuva ahlakını yadsıdığını sanan bir karakter üzerinden bir yanılsama yaratıp, insanı kapitalizmin kucağına düşürür. Yoksullaştırır.

Şöyle: Selim İleri'nin yarattığı karakter Handan Sarp, aşkı yaşayamadığı burjuva dünyasında mutlu olamıyor. Selim İleri, tam bu noktada karakterde bir bilinç bulanıklığı yaratır. Handan Sarp, bu bilinç bulanıklığıyla sistemin kalıplarına "karşı çıkar." Ancak, bu karşı çıkışta, sisteme hiçbir somut eleştiri yoktur. Yaptığı şu. Toptan, temelsiz bir red. *"Handan'ın bekâretini Handan bozdu. Çünkü hayata ve herkesin ahlakına tahammülüm yoktu."* (s.180) Bekaretini bozmakla karşı çıkar. Akılla değil.

Handan Sarp, içinde bulunduğu çarpık ilişkilerin dışına çıkmak isterken, kendini bir başka çarpık ilişkiler ağının içinde bulur. Varoluşunu gerçekleştiremez. Şu soruyu sorar. *"Neden hayatımız, bir kitabın sararık yaprakları arasından ansızın fırlayan kurutulmuş bir çiçek gibi,"* (s.235) Savrulup gider. Şöyle der: *"Sevgiyi bir bilmece gibi hissederim. O an da öyleydi: Annelikten aşka, aşktan dostluğa, şefkatten cinselliğe inanılmaz bir savruluş. Ve bu savruluşta, dünyanın bütün yalan yasaklarına itiraz vardı."* (s.310)

Böyle bir tip, kapitalist toplumdaki çarpıklığı çarpıklık olarak göremez. Burjuva toplumunda kaç makla özgürleşeceğini sanır. Lukacs, özgürlük için şöyle der: *"Herhangi bireysel, yalıtılmış bilincin kendinin saydığı her içerik özgürlüğün içeriği olabilirse, özgürlük boş laf demektir."*(4)

Böyle bir karşı çıkış, yanılsamadan başka bir şey değildir. İnsanı hiçbir yere götürmez. Tam tersi, İnsanı olduğu yerde tutar.

Yarın Yapayalnız'da, kapitalist topluma tepki diye ortaya konulan şey, insanı amaçsızlığa yöneltip edilginleştiriyor. Karamsarlığa götürüyor.

"İnsan yitirirken, kendini yitirirken pişmanlıklar, her şey, utançlar; dünyaya meydan okuyuş, hepsi azalıyor. Dünyanın meydan okunmaması gereken bir 'hiç' olduğunu anladım. HİÇ!" (s. 177)

Bu, kapitalist topluma bir tepki değildir. Yeryüzündeki bozukluklara okuru teslimiyete çağıran bir ruh halidir.

Irwin Edman, *Sanat ve İnsan* adlı eserinde şöyle der:

" 'Gerçekleştirilmiş' bir sanat eserinde hiçbir şey araç değildir. Her şeyin bir rolü vardır; her şey organik bir varlık haline gelmiş bütünün lüzumlu bir parçasıdır. (...)Aldatmacalar, profesyonel oyunlar, tiyatro suniliği, 'numaradan' hisler, bunlar sanatta gelip geçici bir gazeteci başarısı sağlayabilir veya ortaya koyduğu yeniliklerle halkın dikkatini oyalamakta menfaat bulan bir kimseye, para ile tutulmuş bir eğlendiricinin başarısını tattırabilir. Fakat hiçbir zaman bunlardan, derin ve dayanıklı sanat eseri çıkmamıştır."(5)

Boğuntu

Diyelim ki, biri çıkıp, *Yarın Yapayalnız*'daki belirlemelerimize karşı çıktı. Şöyle dedi: *"Selim İleri'nin yarattığı tip, bu toplumda yok mu? İşte Amcamın kızı Serpil. İşte. Arkadaşımın ablası Leyla. Bunlar, böyle tipler. Bunlar bu toplumda yaşamıyor mu?"*

Bunu söyleyen, bir hanım olsun. Bu hanıma şunu derim: Bakın hanımefendi. Kapitalist toplum insana çarpık bir kişilikle biçim verir. Demek ki, kapitalist toplumda gerçekten sakatlanmış, içleri boşaltılmış insanlar var. Siz, bunları göstererek mi, belirlemelerime karşı çıkıyorsunuz? Siz, kendinize sanat eserinin buradaki işlevi ne olmalıdır diye sordunuz mu?

Söyleyeyim. Sanat eseri deyince anlamamız gereken şu: Sanat eseri, gerçekliğin bir parçasını alır, ama bütünü verir. Yani siz, bir tek olayı anlatacaksınız, ama bu bir tek olayda bütünü vereceksiniz. Buna tekilden tümele çıkış diyoruz. Bu, soyutlama gerektirir. Soyutlamayı şu anlamda kullanıyo-

rum. İnsanın kavram düzeyine yükselmesi. Bu ise, insanda ileri bir düzeyi ifade eder. Kavram düzeyine çıkan yazar, olanda yani somutta kalmaz. Olandan yola çıkar, olasıya ulaşır. Selim İleri'nin yapamadığı da bu. Selim İleri, tekilde kalıyor. Tekilde kaldığı için de tümele çıkamıyor. Söylemek istediğim bu.

Şimdi, soruyu yeniden soralım. Lukacs, şöyle der: *"Sormamız gereken soru 'x gerçeklikte var mıdır?' değil, 'x gerçekliğin tümünü temsil eder mi?' olmalıdır. Sonra gene sorulacak soru, 'x edebiyatın dışında bırakılmalı mı?' değil, 'x'le yetinilmeli mi?'dir"*(6)

Peki, Selim İleri neden olandan yalnız birini gösteriyor? Neden gerçekliği olanla sınırlıyor? Lukacs şöyle der: *"Boğuntu, elbette ki dış dünyadaki bir yaşantının ürünüdür; fakat bu yaşantı da özü gereği özneldir ve gerçekliğe belli bir açıdan bakmanın sonucudur."*(7)

Bu, kişinin kendi iç dünyasına yönelmesi, gerçekliği yadsımasıdır. Böyle biri, özneli neyse, yaşamı da öyle gösterir. Boğuntuyu genelleştirir. Yalnızlığı mutlaklaştırır. İnsan, hayal kırıklığı sonucu şöyle der: *"Dünyanın meydan okunmaması gereken bir 'hiç' olduğunu anladım."* (s. 177)

İnsan, dünyadan elini eteğini çeker. Boğuntuyu değişmez bir yazgı olarak kabul eder. *"Bu toplum benden yok olmamı istedi, ben de yok olmalıyım.* (s. 208) Böylece insanın yaşama iradesi elinden alınır.

"Herakleitosu'un belirttiği anlamda (Uyanık olanların ortak bir dünyaları vardır, oysa her uykuya dalan, ancak kendi dünyasına yönelmiştir) bir uyuyanlar dünyası oluşur; bu dünyanın kişileri bir varoluş biçimi olarak uyanıklığı yadsırlar ya da benimsemezler. Giderek daha çok kendi yalnız düşlerinin dünyasının derinliklerine dalarlar ve daldıkları yerde doğal olarak bir başka uyuyanın düşlerine götüren bir yol bulamazlar."(8)

Oysa, sanatçının o yolu bulması gerekir.

Şaşkın Mağara Adamı

Yarın Yapayalnız'da birtakım ritmik oyunlarla "akıcılık" oluşturulmuş. Buna "sürükleyicilik" de diyebiliriz. Amaç, okuru uyuşturmak. Bilinçte bir takım bozukluklar, değişiklikler yaratmak.

Ancak bu, tam bir uyuşturma değildir. Uyuşturma, okurun kendisine yapılan müdahaleleri ortaya çıkarmasını engelleyecek düzeydedir. *Yarın Yapayalnız*'da bu müdahalelerin yapılabilmesi için okurun gerekli oranda uyanık olmasına çalışılmış. Çünkü, okurun öyküyü izleyebilmesi, gerekli oranda bir uyanıklık durumunu gerektirir. İşte, okura öyküyü izlettiren, *"sonra ne olmuş?" "Ondan sonra ne olmuş?"* sorularını sorduran bu uyanıklık durumudur.

Yarın Yapayalnız'ın bu iki soru üzerinde ilerlemesiyse, nedensellik ilişkilerinin kurulmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Nedensellik nedir? *"Neden olarak tanımlanan olay fenomen, süreç ya da olgudan sonucun zorunlulukla çıkması durumu."*(9)

Bir eserde nedensellik ilişkilerinin kurulabilmesi, olay örgüsünü gerektirir. Olay örgüsü ise, olaylar arasındaki neden-sonuç ilişkisidir. Olay örgüsünün olmadığı eserlerde *"Neden?"* ve *"Nasıl"* soruları sorulmaz. *"Sonra ne olmuş?" "Ondan sonra ne olmuş?"* şeklinde ilerleyen metinlerle bir "oyalama sanatı" yaratılır.

Forster Şöyle der: *Olay örgüsü, ağzı açık; şaşkın mağara adamlarından oluşan bir dinleyici topluluğuna, astığı astık, kestiği kestik zorba bir sultana ya da bunların günümüzdeki uzantıları olan sinema izleyicilerine anlatılamaz."*(10)

Şimdi bunu *Yarın Yapayalnız* üzerinde somutlayalım.

Ritmin Amacı

Yarın Yapayalnız'da, cümleler belirli bir ritme göre oluşturulmuş. Yüklemler, birbirini belirli bir uyak dizilişine göre izler. Böylece metne bir akıcılık (sürükleyicilik) verilmeye çalışılmıştır.

Şöyle: ***"Zamanı değiştirebilmek.*** *Elimde olsa Zamanı geriye* ***alabilmek****. Yine kahkahalarla* ***gülebilmek"*** *(s.206) "Brezilya* ***dizisiymiş.*** *'Yabangülü' çok acı* ***çekiyormuş.*** *Nedret bile, modaevindeki kızların seyretmesine izin* ***veriyormuş."****(s.206) "Neden arkadaş olmuyoruz? Diye* ***soruyor****, Ataköy'de oturduğunu, Alman Lisesi'ni bitirdiğini falan* ***söylüyor."****(s.224) "birlikte atölyelerini* ***açacaklar,*** *belki aynı evde* ***oturacaklar"*** *(s.261) "babası Demirel'in* ***arkadaşıymış****, fakat siyasete* ***atılmamış,*** *hâlâ Menderes'in yasını* ***tutarmış,"*** *(s.282)*

"değiştirebilmek, alabilmek, gülebilmek" "dizisiymiş, çekiyormuş, veriyormuş" "soruyor.söylüyor" "açacaklar, oturacaklar" "arkadaşıymış, atılmamış, tutarmış"

Yüklemlerin birbirini bu şekilde izlemesiyle, metin düz bir çizgide ilerler. Bir dinginlik yaratılır.

Oluşturulan bir başka ritim de şöyledir: Bu ritim, farklı sözcüklerle kurulan, ama etkisi pek de farklı olmayan cümlelerle oluşturulur.

Ritmi oluşturan cümleler şöyledir. *"Leslerle hortlaklarla birlikte yaşıyorum..." (s.218) "Hiçlik duygusu beni bitiriyor."* (s.233) *"İnsana ve insanlığa ihtiyacım yok..."*(s.367), *"Bu dünyada kayboldum."* (s.407), *"Hayat niye bitmiyor ki, can sıkıntısı hiçlik."* (s.409)

Bu tür cümleler, belirli aralıklarla tekrarlanmaktadır. Böylece farkında olmadan kendinizi karakterle özdeşleştirmiş oluyorsunuz. Karakterde yaratılan bilinç bulanıklığı okurda da yaratılmış oluyor. Propagandaya zemin hazırlayan da, yaratılan bu bilinç bulanıklığıdır.

Tam bu noktada üçüncü bir ritim oluşturulur. Uyanıklık durumunu tam olarak koruyamayan okur, artık mağaranın ağzındadır. Burada belirli aralıklarla burjuva ideolojisinin propagandası yapılır. Amaç, insanı mağaraya sokmaktır.

Mağara

"Bu ses bana dokunuyor. İtiraf etmem gerekir ki, kendi sesimden, yitirdiğim sesten fevkalade etkileniyorum. Dünyanın en büyük yıkımlarından birini yaşadım, benim için öyle, başkaları gülüp geçebilir: Yeryüzünün bunca yıkımı... Habersiz değilim; ama sesim! Ürkerek dinlerim. Kimseler yokken. Hepsinde insanlığın umuduna bir şeyler söylemeye çalıştım. Bir zamanlar 'opera'ya ben de inanıyordum, Semra gibi. Sesimi sokağa atarak boş inancımdan intikam aldım." (s.361)

Handan Sarp, kendisine giydirilen şapkayı, öbürünün de kafasına geçirmek ister. Önce kendi kafasının değişmesi gerektiğini bilmez! Senin de kafan, kendi kafasındaki uyduruk şemaya uysun ister.

"Uyuyamıyordum. Yaşadığımız geceyi düşünürdüm. 12 Mart sonrası, sonraki yıllar, Nilüfer'in arkadaşları sol eğilimli, hepsi solcu, peki nasıl oluyor burada, Akdeniz gecesinde; o delikanlıları asmadılar mı, adı Deniz olan o çocuk! Alkolden sonra devrimci türküler söyleniyor; başrolde Nilüfer, devrimci türküler assolisti, asılan asıldığıyla kalmış, öldürülen kurşunlara göğüs gerdiğiyle..." (s.227)

Bu toplumda böyle tipler yok mu? Var! Ama dönmeyenler... mücadele edenler de var! Orhan Kemal, şöyle der: *"Ey insanoğlu, kendi ellerinle bozduğun toplum düzenini gene sen kendi ellerinle düzeltip, kendini bu çıkmazdan kurtaracaksın Ama sen tut, Kemal Tahir gibi, insanların bu yanlarını görme, yalnız 'gavatlık', 'deyyusluk', 'pezevenklik' daha bilmem nelerini kendine konu al, yaz da yaz..."* (11)

Selim İleri, okuru umutsuzluk, yalnızlık mağarasına kapatmak ister.

Hiçlik

Söylediği şu: *adı Deniz olan o çocuk! (...) asılan asıldığıyla kalmış, öldürülen kurşunlara göğüs gerdiğiyle..."* (s.227)

Peki, bunu neden söyler? İnsanın umudu kırılsın. İnsan köşesine çekilsin ister de ondan

Söylemek istediği şu: *"Ben de bir zamanlar senin gibi düşünüyordum!... Yaşanabilir bir dünyanın kurulabileceğine inanıyordum!... Şimdi anladım ki, bunların hepsi boşmuş!... aklın varsa böyle şeyler le yorma kafanı"*

Bakın, Schiller bunlar için ne diyor: *"İnsanların büyük bir kısmı birçok çetin çarpışmalarla yanılmaları ortadan kaldıracak yerde ihtiyaçla çarpışmadan o kadar fazla yoruluyor ve sinirleniyor ki, artık yanılsamalarla bir daha yeni ve şiddetli bir şekilde çarpışmıyor. Düşünmenin ağır yorgunluğunu atla tabilirse memnun, kavramlarını seve seve başkalarına idare ettirir. Şayet içinde daha yüksek ihtiyaçlar harekete gelirse, o zaman tatmin için aç bir inançla devletin ve kilisenin hazır bulundurduğu şekillere sarılır."(12)*

Romanımızda gerçekçi çizginin bırakılması temasız, kurgusu bozuk kitapların piyasaya sürülmeye başlanmasının temel nedenlerinden biri de budur.

12 Mart ile başlatılan,12 Eylül darbesi ile pekiştirilen baskıcı ortamda insan edebiyatımızdan dışlandı. Günümüzde de bu durum devam etmekte İnsanlar bir mağaranın içine sokuldu. Ama bugün o insan, bu mağarada kendi özgür iradesiyle yaşadığını düşünmektedir. İnsan, uyuşturuldu. Böyle düşünmesi için koşullandırıldı.

Mağaraya girenin önü istemediği kadar açıldı Mağaranın ağzındaki şöyle düşündü. "Sürüden ayrılanı kurt kapar!" O da diğerleriyle aynı dili konuşmaya başladı. Selim İleri. Ahmet Altan. Perihan Mağden, Orhan Pamuk aynı dili konuşuyor

Mağaraya girmeyen yazarlarımız, şairlerimiz de var. Girmeyenler ağır bedeller ödemek zorunda bırakıldı. Kemal Bekir, Orhan İyiler. Cengiz Gündoğdu, Bilgesu Erenus, Kemal Özer. Berrin Taş bugün aramızda olanlardan bazıları.

İnsanın yaşama iradesini kırmaya çalışan Selim İleri, kitabının reklamı için önündeki rakı bardağı, meze, Marlboro sigarasıyla dergilere poz verirken, bu yazarlarımız, şairlerimiz insani bir dünya için mücadele vermekte. Bunun için bedel ödemektedir. Bunun görülmesi gerekir (Selim İleri bu pozu *Hürriyet Gösteri Sanat Edebiyat Dergisi*'nin Haziran sayısında vermiştir)

Trajik

"Hayatın iki büyük trajedisi olduğunu söyleyebilirim: İnsanın yoksulluğu ve cinselliği. İlkine çözüm bulunabileceğine hâlâ inanıyorum, kapital, para ortadan kalkınca. İkincisi, insanlık yaşadıkça trajedisini koruyacak." (s.396)

Trajik denince ben şunu anlıyorum. Oidipus, yenilmesi mümkün olmayan tanrısal güçlere karşı insani bir mücadele verir. Yenilir. Trajik olan bu.

İnsanın yenemeyeceği toplumsal güçlerle mücadeleye girişmesi, yenilmesi trajiktir. Ama insanın cinselliği için trajik diyemezsiniz. Çünkü, cinsellik için trajiktir dediğinizde rahatlıkla hayvanın da cinselliğinin trajik olduğunu söyleyebilmeniz gerekir.

Selim İleri, öznelliğini genelleştirmemeli.

Aşk Şişmanlatır

Yarın Yapayalnız'daki kişilerden Ali, şöyle biri: *"Ali yakışıklı çocuk. Ve karısına âşık. Bu aşkı kirletmek için herkes elinden geleni esirgemiyor. Ali'yle yatmak istiyorlar."* (s.92)

Ali ne yapıyor? Kimse aşkını kirletmesin diye şişmanlıyor. *"Şişman bir tenor. Başkalarının anlayamayacağı güzelim bir aşk şişmanlattı onu. Dev cüssesinde aşkının sızısı var."* (s.309)

"Herkes" kim? Selim İleri'nin böyle bir genelleme yapabilmesi için "bütün kadınları" tanımış olması gerekirdi.

Burada üzerinde durulması gereken iki kavram var: Özgürlük ve aşk. Bu kavramlar kitapta yok. Sözcük olarak var. Böyle olduğu için de, insanın, aşkı kendini özgür kıldığı yerde yaratabileceği gerçekliği kavranamıyor. Çünkü, aşk ancak özgür insanın yaratabileceği insani bir etkinliktir. İnsanı çirkinleştirmez. Tam tersi. Güzellik yaratır.

Özgür insansa edilgin değildir. İnsanlar kendileriyle cinsel ilişkiye girilmesin diye şişmanlar mı?

Dil Sorunları

Yarın Yapayalnız dil açısından da, başarısız bir metin. Cümleler gelişigüzel kurulmuş. Şöyle *"Evden çıktım, yürüdüm. Kulübe önüne iskemle atmış bekçi uyukluyordu, siteden çıktığımı gördü, arkamdan bakmış olmalı"*(s. 293)

Selim İleri, sözcükleri keyfi kullanıyor. Sözcükler arasında nedensellik ilişkisi yok. *"gördü" "gör-"* fiil köküne gelen *"dü"* haber kipidir. Bir hareketin yapıldığını bildirir. Burada kesinlik vardır. *"ol-"* fil köküne gelen *"malı"* ise gereklilik kipidir. Ancak burada cümleye olasılık anlamı katmıştır.

Bunu şöyle açıklayalım: Bekçi uyukluyorsa, kadının siteden çıktığını göremez. Diyelim ki, kadın siteden çıktığında bekçi gözlerini araladı ve kadını gördü. Bu durumda da kadın, *"bakmış olmalı"* değil, *"baktı"* demelidir.

Dil bozuklukları kitaba damgasını vurmuş.

"Ve karısına âşık." (s.92) *"ve"* bağlaçtır. Cümle *"ve"* ile başlamaz.

"Çünkü hayata ve herkesin ahlakına tahammülüm yoktu." (s.180)

Cümle bozuk. Şöyle: *"Herkes"* olumlu. *"Yoktu"* olumsuz. *"Herkesin vardı."* olabilir ya da *"Kimsenin yoktu"* denebilir.

"Adı Martini olup,berbat martiniler yapılan barda oturuyorduk. Martini Bar. Genç barmen de beni keşfetmişti...'Siz sanatçı değil misiniz?' diye sordu." (s.207)

Kurulan cümlelerin elle tutulur bir yanı yok. *"tanımıştı"* yerine *"keşfetmişti" diyor.* Tanımakla keşfetmenin ne ilgisi var. Barmen, kadına *"Ben sizi televizyonda da gördüm"* (208) diyor. Şimdi bu, keşfetmek mi? Diyelim ki, siz televizyonda gördüğünüz Selim İleri'ye İstiklal Caddesi'nde rastladınız. Selim İleri'yi keşfetmiş mi oluyorsunuz?

Türkçe Sözlük'te "tanımak" sözcüğü, şöyle tanımlanmakta: *"Daha önce görülen, bilinen bir kimse ya da şeyle karşılaşıldığında, bunun kim ya da ne olduğunu anımsamak."* (13)

"Keşfetmek" ise şöyle tanımlanmakta. *"Var olduğu bilinmeyen bir şeyi bulmak"*

Sözgelimi, siz on yıldır görmediğiniz bir arkadaşınız için, *"Onu görünce hemen tanıdım"* dersiniz ama, *"keşfettim"* diyemezsiniz.

Nedensellik

Selim İleri'nin yazdığı metni şöyle bir silkeleyin. bekçi düşer. Param parça olur. Düşer diyorum Çünkü, bekçinin hiçbir işlevi yok. Selim İleri, bekçiyi buraya neden koymuş, bu belli değil. Bekçi, *Yarın Yapayalnız*'ın 293. Sayfasında karşımıza çıkıyor. Burada sorulması gereken soru şu. Bekçi ile kadın arasında nasıl bir ilişki var? Kadın, bekçi için neden *"gördü"* ya da *"arkamdan bakmış olmalı"* dedi, o da belli değil. 293. sayfaya kadar çıkmayan bu ilişkinin bundan sonra çıkmış olması gerekirdi O da yok. Bekçi bir daha karşımıza çıkmıyor.

Nedensellik ilişkilerini kullanmadan roman ya da öykü yazamazsınız. Sözgelimi *"Kapı ansızın açıldı"* dediniz mi orada bir şey olacak.

Postmodern Buluş

Tanzimat dönemi yazarları, eğitici olmak amacıyla öyküde, romanda olayların arasına birtakım bilgiler sıkıştırır. Öyküdeki olayı bir yana bırakıp, herhangi bir konu üzerine sayfalar dolusu konuştukları da olur.

Ahmet Midhat Efendi, *Taaffüf* romanında *"hazır söz sırası gelmişken"* diyerek başlar anlatmaya. *hîn-i fethde Ordu-yı Humâyûn Girit mevâki-i askeriyyesinde yerleşip kaldığı zaman, ekserisi Lâzistan ahalisinden olan efrâd-ı merkumenin yerli kızlar ve kadınlar ile tezevvüçleri bu ahalinin mebde-i husûlü olmuştur. Bu hâlde Rum lisanının Türk lisanına galebesi mûcib-i istiğrâb olamaz. Çocuklar li-*

sanı pederlerinden değil validelerinden alırlar. İlk iki sene zarfında pederler çocuklarıyla hemen hiç mükâleme edemedikleri hâlde, valideler 'agguculuk!...'lardan bed' ile çocuklara tâlim-i kelâm ederler. (...) Elmadağ'ındaki Ermeni köyünden bazı fukara kızlar bitteşvîk Bulgarlar ile tezevvüç etmiş. Kocalar karılarına Bulgarca ve karılar kocalarına Ermenice söyleyecekler değil ya? Bittabi Türkçeyi familya lisanı ittihaz etmişler. Bunlardan mütenâsil olan evlât dahi o lisanı tekellüm edivermişler.(...) Acîb şey! Mevâkiin bu yoldaki tesirâtı yalnız insanlara da mahsus değil. Hayvanata, nebata kadar şamil. Meselâ Ankara tabîat-ı mevkiyyesinin tesirâtı altında bulunan tiftik keçileri Ümit Burnu'nda üretilebilirse de, oranın tabîat-ı mevkiyyesinin tesiriyle bunlarda yine bir tuhaflık vukua geliyor, yünleri sertleşiyor. Birkaç senede bir Anadolu'dan yeniden tekeler celp ile oraya mahsus olan istidat ile yeniden yeniye aşılanmayacak olsa bilkülliye tebeddül edecekler. (...) Saded-i aslîden biraz tebâüd eyledikse de ziyan mı çıktık? Roman okumakta maksat yalnız masal mı dinlemektir? Biz her romanımızda karilerimizin malûmatını tevsi edecek birkaç lâkırdı söylemezsek içimiz rahat edemez. Lâkin biz sözümüze tâbi değiliz ya? Sözümüz bize tâbidir. Sadedden tebâüd eylemiş sayılırsak işte yine saded dahiline tahvîl-i kalem ediveririz."(14)

Bu acemice bir yöntemdir. Bu dönem yazarları, gerçekçi romanın böyle oluşturulabileceğini düşünüyorlardı. Bu *"toplum için sanat"* görüşünün bir yansımasıydı.

Bu dönem romanlarında teknik bakımdan birtakım aksaklıklar var. Ancak, bu dönem romanlarını kendi koşulları içinde değerlendirmek gerekir. Roman edebiyatımızda henüz yeni bir türdür.

Bakın, Selim İleri ne yapıyor?

Yarın Yapayalnız'daki karakter, Halide Edip'in *Handan* adlı romanını anımsar. Şöyle der: *"Mesela Handan'ı okumuştum. Handan'ın hatırlayışları ve sayıklamaları çok çekici gelmişti bana. Handan erkeklerden hoşlanıyordu, bugünün söyleyişiyle 'karşı cins'ten. Ama bugün hâlâ ahlak adı altındaki ikiyüzlülük, bir kadının başka başka erkekleri aynı anda sevebileceğini, onlarla sevişmek, yatmak isteyebileceğini inkâr ediyor: rezalet, büyük ahlaksızlık, orospunun ta kendisi!... (*s.222) *(" Neriman'ı Handan'ın kuzini yaparak yadsıdığım 'ahlak'a geri dönmeye çalışıyorum: kızkardeşinizin kocasını severseniz daha ahlaksız olursunuz, kuzininizinki bir ölçek bağışlanabilir...")* (s.223)

Selim İleri burada, Ahmet Midhat Efendi gibi araya girmiyor. Ne yapıyor? Dipnot düşüyor. Bu da bir çeşit araya girme. *"Handan Sarp yanılıyordu. Halide Edip'in Handan'ında Handan'la Neriman arasındaki bağ üvey evlatlıktan ibarettir."* (s.223)

Gördünüz mü? Selim İleri, yarattığı karakterin yanıldığını söyleyerek okuru bilgilendirdi.

Selim İleri ne yapıyor? Dipnotla roman yazma modası başlatıyor... Oluşturduğu metinde olur olmaz araya giriyor. Açıklamalar yapıyor. Postmodern buluş, bu olsa gerek.

Çürük Bina

Selim İleri, aynı yöntemi çürük binasını ayakta tutmak için kullanıyor, ama binayı yıkılmaktan kurtaramıyor.

"Handan Sarp, Elem'in evine son kez neden gittiğini, orada neler yaşandığını anlatmamış. Bu önemli ayrıntı benim de dikkatimden kaçmış. (Sİ)" (s.423) *"Handan Sarp, bilmiyorum hangi sebeple, Elem'e hediye ettiği bronz şamdanı, anıları boyunca, en az üç dört kez hatırladı ve söyledi. (Sİ)"* (s.190)

Yazar, *"bilmiyorum hangi sebeple"* diyemez. Bunu göstermek zorundadır.

Daha önceleri bayağı bir insan gibi yansıtılmış Nadire teyze, birden yüceliyor, bambaşka bir kişilik ediniyor, duyarlıklarla bezeniyordu. Böylesi bir sebepsiz değişim, roman sanatının kendine özgü gerçekliğinde eksik kalıyor. Ama hayattaki yüz seksen derece duygu, düşünce çelişkilerine tıpatıp uyuyor. Bana sahici geldi. İki ayrı Nadire Teyze'ye razı oldum. (Sİ)"(s.322)

Selim İleri bu dipnotta, kurmadığı ya da kuramadığı nedensel ilişkiler için kendince bir açıklama getiriyor. Ortaya konulan bir eserin estetik nesne olup olmadığını belirlemek için o eserde nedensellik ilişkilerinin kurulup kurulmadığına bakılır. Peki nasıl oluyor da bir yazar, *"Bana sahici geldi"* şeklinde bir açıklama yaparak nedensellik ilişkilerini kurmadığını açıktan açığa söyleyebiliyor. Selim İleri'nin bu tavrı, bana şunu düşündürdü. Acaba Selim İleri'nin söylemek istediği başka bir şey mi var Göstermediğini söyleyerek aslında bir nedenselliği mi göstermeye çalıştı.

Yarın Yapayalnız'ı yeniden inceledim. Hayır! Selim İleri'nin göstermek istediği başka bir şey yok Şunu söylüyor. Ben bir roman yazdım. Nedensel ilişkileri göstermedim. Keyfime göre yazdım.

Sonsöz!...

Selim İleri'yi tebrik etmek gerekir. Türkiye'de nedensellik ilişkilerini kuramayan yazarların hiçbiri bunu Selim İleri gibi açıktan açığa söylemez.

Bravo Selim İleri... *"Bana sahici geldi.*

Dipnotlar:

1. Selim İleri, *Yarın Yapayalnız*, Doğan Kitapçılık, İstanbul 2004.

O, Gelecek

B'ye...

İpekten dokunmuş kadın
alevli dizelerle kalktı
platin gözleriyle baktı karanlığa
karanlık eridi mi ne.

İpekten dokunmuş kadın
zeytin dalı saçlarıyla
dolunaylı gecede İlluyanka'ya* uzandı
İlluyanka eridi mi ne.

İpekten dokunmuş kadın
yıldız yıldız gözüyle
ellerinde binlerce yıldır yoğrulmuş toprak
insanın kelepçesine baktı
kelepçe eridi mi ne.

ALİ

* Hititlerde ejderha

2. Schiller, *İnsanın Estetik Eğitimi Üzerine Bir Dizi Mektup*, Çev. Melâhat Özgü, MEB Yayınlan, İstanbul, 1990.
3. Georg Lukacs, *Estetik 3. Cilt*, Çev. Ahmet Cemal, Payel Yayınları, İstanbul, 2001.
4. Georg Lukacs, *Marksist İmgelem*, Çev. Veysel Atayman-Mediha Göbenli, Yeni Hayat Yayıncılık, İstanbul, 2004.
5. Irwın Edman, *Sanat ve İnsan*, Çev. Turhan Oğuzkan, MEB Yayınları, İstanbul, 1991.
6. Georg Lukacs, *Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı*, Çev. Cevat Çapan, Payel Yayınları, İstanbul, 2000.
7 age.
8. Georg Lukacs, *Estetik 2. Cilt*, Çev. Ahmet Cemal, Payel Yayınları, İstanbul, 2001.
9. Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2002.
10. E. M. Forster, *Roman Sanatı*, Çev. Ünal Aytür, Adam Yayınları, İstanbul, 2001.
11. Asım Bezirci, *Orhan Kemal*, Evrensel Basım Yayın. Istanbul, 1994.
12. age.
13. Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1983.
14. Ahmet Midhat Efendi, *Taaffüf*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.

ŞİİRİN RESİMLEŞMESİ RESMİN ŞİİRLEŞMESİ

AHMET HAŞİM ve HÜSEYİN AVNİ LİFİJ*

Nilüfer ÖNDİN**

Yazı içinde geçen resimler derginin arka kapağındadır

Yarattığı duygusallığın yoğunluğu ile Hüseyin Avni Lifij, resmi şiirleştirirken, Ahmet Haşim de karamsar atmosferleri renkle dile getirerek şiiri resimleştirir. Yaşadığı çevreden kaçarak, kendi ruh dünyası ile baş başa kalan ve sürekli huzur bulacağı bir hayal beldesi arayışı içinde olan Ahmet Haşim'in, sembolizmden izlenimciliğe kadar uzanan sanat anlayışı, Hüseyin Avni Lifij'in benzer anlayışta ortaya koyduğu eserlerini çağrıştırır.

Paris'te akademizm ile izlenimciliğin bireşiminden oluşan bir anlayışın başat olduğu Cormon atölyesinde çalışmış olsa da, Lifij, daha ziyade sembolist Puvis de Chavannes'a (1824 – 1898) yakınlık duyar.

Sanattaki yaratıcı tine olan eğilimi ifade eden sembolizmde, realizmin nesnelliğinden uzaklaşılarak, içsel deneyim öne çıkartılır, dış dünya gerçekliği sanatçının arayışının bir yanıtı olarak zihinsel dönüşüme uğrar. Resmin, dış dünyayı birebir yansıtması gerekliğinin ilke olmaktan çıkmasıyla, renk, çizgi ve form görsel olanı teyit etmekten uzaklaşır, nesnel algının değerleri öznel olan ile yer değiştirir.

Romantizmin öznelliğinin giderek radikalleştiği sembolizmde sanatçının ereği, 'şeyler'in sathî görünüşlerini değil, 'şeyler'in aracılığı ile derindeki hakikati görmektir. Söz konusu erek ile sanatçı, Rimbaud'un da belirttiği gibi, içsel görünün insanı haline gelir. Rimbaud daha da ileriye giderek, sanatçının, alımlayıcısını da etkileyebilmek için, kendi duygu ve akıl yetilerini sanatsal ifadeyi bulanıklaştırmak amacıyla kullanması gerektiğini öne sürer. Rimbaud'un sembolizminden etkilenen Haşım'in de belirttiği gibi, *"en zengin, en derin ve en te'sîrli şiir: herkesin, istediği tarzda anlayacağı ve böylece sonsuz duygulanmaları içine alabilecek bir genişlikte olandır. Sınırlı ve bir tek mânânın çemberi içinde sıkışıp kalan şiir, hudûdu beşerî duygulanmaların mahşerini çeviren o müphem ve seyyâl şiirin yanında nedir?".*(1)

Dış dünyaya ait verili olan, sanatçının içsel görüsüne dönüştürüldüğü oranda, bireysel gerçekliğe işaret eder. Sembolistlerdeki aşırı öznellik, batînî veya muğlak olsun tüm hayal ve fanteziler olarak tanınır. Bu sayede estetik duygulanımı yücelten sembolizmde müphem olan mana, gizemli, vizyonel, düşsel ve fantastik imgelerle dile getirilir. Bu bağlamda, Puvis de Chavannes klasik tarzdan ayrılarak beraber, kendi özel estetik anlayışını oluşturur. Sanatın realizmin gürültülü dünyasından arındırılması gerektiğini düşünen sanatçı, eserlerinde zamansızlık içinde sessiz ve ıssız bir atmosfer yaratır. Yaşamın gürültüsü tarafından bozulmamış sakin, adeta kutsanmış bir doğa içine yerleştirdiği heykelsi figürleri ile durağanlığı ve şiirselliği ortaya koyar. Hüzünlü bir şiirin atmosferiyle kaplı doğa betimlemeleriyle Lifij de, doğanın ötesinde kalan anlamı düşündürtür izleyicisine. Mezarlıklar, serviler, batmakta olan güneş, ıssız mekanlar ile oluşturduğu yalnızlık duygusu yaşam–ölüm ikilemine işaret ederken, durağan atmosferlerle de zamansızlık vurgulanır. Örneğin, *'Savaş/Alegori* adlı yapıtı, her ne kadar I.Dünya Savaşı'nda işgal altında kalan Anadolu'yu betimlese de, solgun biçimler, silikleşen görüntüler ile belli bir zaman dilimini değil de herhangi bir zamanı, diğer bir deyişle zamansızlığı dile getirir.

Lifij'in, savaş konusuna farklı bakış açısıyla yaklaşmasının bir göstergesi de, kompozisyonun merkezinde yer alan iki genç ve bir yaşlı kadının yarı-çıplak olarak ele alınmasıdır. Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı görselleştiren diğer örneklerden bu bağlamda farklılık oluşturan eserdeki, Lifij'in eğilimi, toplumsal bir olgu olan savaşın bireyde bıraktığı derin izleri vurgulamaktır. Böylece savaş, sanatçının imgeleminde hüzün, acı ve yalnızlığa dönüşmüş, duygusal bir boyut kazanmıştır. Sanatçının iç dünyasında dönüşüme uğrayan savaşın, tuval üzerine bu şekilde yansımasıyla, yapıt, kendisi ile diyaloga giren izleyiciye de derin bir duyarlılık yaşatır.

Sembolistlerin sığındıkları dil olan belli–belirsizlik, sanatçının *'Alegori'* adlı resminde de söz konusudur. Buğulu bir atmosfer içinde yer alan ve duyarlık süzgecinden geçen iki figür, 'düş mü? gerçek mi?' sorusunu akla getirtir. Doğayı duyarlık süzgecinden geçirmeyen için doğa ürünleri, değiştirilemez verilerdir. Bu bağlamda, öznenin nesneye müdahalesi olmadığı için, ressam dünyaya dışardan bakan bir izleyicidir. Salt izleyici konumunda olmayan Lifij, nesnelliğin peşinden koşmadığı gibi, gerçeği yeniden tanımlamak ister, onu kendi dünyasında yeniden üretir.

Puvis de Chavannes'ın şiire dönük üslubundan etkilenen(2) Lifij, kendi içinde öznelleştirdiği dış dünyayı tuvallerine yansıtır. Dış dünyaya bağlı nesnel eylemi değil, öznel yargılarla dolu zihni dile getirir resimlerinde. Duygusal olduğu kadar, görüntünün ötesindeki anlamı öne çıkartma eğilimi ile sembolist bir yaklaşım sergileyen Lifij'in renkleri, nesnel algının değerlerinden ziyade, öznelliğin ifadesi olarak karşımıza çıkar. Haşim'in şiirlerinde olduğu gibi

"Ağır, ağır çıkacaksın bu merdivenlerden,
Eteklerinde güneş rengi bir yığın yaprak,
Ve bir zaman bakacaksın semâya ağlayarak...

Sular sarardı... yüzün perde perde solmakta,
Kızıl havâları seyr et ki akşam olmakta...

Eğilmiş arza, kanar, muttasıl kanar güller,
Durur alev gibi dallarda kanlı bülbüller...
Sular mı yandı? Neden tunca benziyor
mermer?

Bu bir lisân-ı hâfidir ki rûha dolmakta,
Kızıl havâları seyr et ki akşam olmakta...

Kaçınılmaz olan yaşam–ölüm ikilemine gönderme yapan Haşim, yaşam deneyimlerini güneş rengi bir yığın yaprakla dile getirir. Akşam güneş batarken suların sarı renge bürünmesi gibi, hayatın akşamında da her şey giderek solmaktadır, zira akşam, insanın ömründen bir günü daha alıp götürmektedir. Lifij'in *'Mezarlık'* adlı yapıtı da yaşam–ölüm ikilemini, gerçekliğin arkasında kalan anlamı, gizemi vurgular. Mezarlar, insan yaşamının sonluluğuna bir göndermedir. Yaşam sonludur, evren ise sonsuz ve sürekli. Bu bağlamda mezarlıklar, evrenin sonsuzluğunu, sonlulukta ortaya koyar.

Güneş rengi yapraklar, sarı sular, kızıl havalar, kanlı bülbüller... Haşim'in kullandığı renkler, Lifij'in tuvallerinde de görülür, grup vakti güneşin kızıllığı, sarı ufuklar, kırmızı-turuncu ağaçlar

Lifij, *'Grup Vakti'* adlı eserinde de şiirselliğin resme yansımasının güzel bir örneğini sunar. Nurullah Berk'in, söz konusu resmi değerlendirirken baş vurduğu ifade tarzı da, Lifij'in yarattığı duygusal yaşantının yoğunluğunun ve bu yoğunlugu izleyiciye de yaşattığının göstergesidir. Nurullah Berk'in ifadesiyle, *"yarı yıkık bir duvara, bir cumbaya, beyaz mezar taşları arasından yükselen servilere batan güneşin kızıl ışınları. Bir eski mahallede akşam sisinin morluğuna bürünmüş evler. Mor bir ufukta batan güneşin turuncu yuvarlağı. Avni Lifij turuncusuna sarılı bulut kümeleri. Bir dam üstünden yükselen tek bir servi, yaprakları dökük bir incir ağacı, İstanbul sonbaharının gamı, sessizliği, ölgünlüğü. Avni Lifij bunların ressamı oldu".*(3) Sessizlik, ölgünlük, hüzünlü akşamlar, ıssız yollar. Haşim'in dizelerine de yansır:

"Bir lâmba hüzniyle
Kısıldı altın ufuklarda akşamın güneşi:
Söndü göllerde aks-i girye-veşi
Gecenin avdet-i sükûniyle...

Yollar
Ki gider kimsesiz, tehî, ebedi,
Yollar
Hep birer hatt-ı pür-sükût oldu
Akşamım sîne-i gubârında.
Onlar
Hangi bir belde-i hayâle gider,
Böyle sessiz ve kimsesiz şimdi?"

Haşim'in sözcüklerle dile getirdiği bu melankolik atmosfer, Lifij'in *'Sokak'* adlı yapıtında görselleşir. Erguvan bir ufukta batan güneşin solgunlaştırdığı yapıların sıralandığı ıssız ve tenha bir mekan. Mekanın ıssızlığı ile bütünleşen ve yalnızlık duygusunu çağrıştıran bir ağaç. *"Böyle sessiz ve kimsesiz"* bir sokak.

Lifij'in, ıssız, ıssız olduğu kadar da yalnız bir ortamı yansıtan *'Sakarya'da Kış'* adlı yapıtı da, kızılkahve renk tonları ile şiirsel bir görünüme bürünür. Durağan atmosferi ile yapıt, Haşim'in,

"Yine kış, yine kış,
Bütün emelleri bir ağlayan duman sarmış...

dizelerinde olduğu gibi, çaresizliği, karamsarlığı çağrıştırmaktadır.

Renk unsuru, Lifij'in resmini şiirleştirirken, Haşim'in de şiirlerini resimleştirir adeta. Ahmet Hamdi Tanpınar, Haşim'i bu bağlamda şöyle değerlendirir: *"Hilkat onu bir nevi ressam yaratmıştı. Belki acemi ve biraz kekeleyen bir lisanla bize yeni ve çok daüssılalı tabiatın sabah, akşam manzaralarına çok yeni bir gözle bakan bir şiir getirdi. Onun şiiri bir tek imajın etrafında toplanmış, hatta çöreklenmiş, daha doğrusu çok esrarlı parıltılarla dolu bir tek imaja kalbolmuş bir hâlet-i ruhiye şiiri idi. Tabiat manzaralarını, eşyayı bir uykunun arasından görür bir*

rüyalı hali vardı. His ve telkin kesafetini, bu ani uyanış intibaına benzeyen yarı rüyadan alırdı".(4)

Renk ifade eden sözcüklere düşkünlüğü, Haşim'in, yaşamın bizzat kendisine değil, renkli hayallerine *önem verdiğinin göstergesidir. Göl Saatleri'ndeki Mukaddime*'sinde:

"Seyr eyledim eşkâl-i hayâtı
Ben havz-ı hayâlin sularında
Bir aks-i mülevvendir onunçün
Arzın bana ahcâr ü nebâtı."

diyen Haşim için, hayat, hayal havuzunun sularındaki renkli yansımalardan ibarettir. Her zaman realiteden kaçış halinde olan Haşim, dış dünyanın kendi hayalinde uyandırdığı intibaları dile getirmiş, şiirlerinde söz konusu intibaları yansıtmıştır.(5) Dış dünyayı kendi gerçekliğinden soyutlayan ve onu iç dünyasında çözümleyen Haşim'in şiirleri huzursuzluğun, karamsarlığın dile getirilişidir. Realiteden kaçarak, kendisiyle baş başa kalabileceği bir hayal beldesi araması onu, hayaller ve duygular dünyasının insanı yapar. *"Kendi iradesi, kendi zihnî cehtiyle yapmış olduğu bir dünyayı, kendi nizamıyla"*(6) ortaya koyması, gömüldüğü yalnızlık duygusunun bir sonucudur. İçe dönük mizacının doğurduğu yalnızlık duygusu, şiirlerindeki hüznün, karamsarlığın kaynağı olduğu gibi,(7) yarı karanlık akşamları dile getirmesi de, melankolik yapısının bir göstergesidir.

Haşim'in şiirlerindeki yalnızlık duygusu, Lifij'in kimi yapıtlarında da karşımıza çıkar. Örneğin, zaman ve mekan bağlamında belirsizliğin başat olduğu eserlerinden biri olan *'Balkonda Üç Çıplak Genç Kız'* tıpkı Puvis de Chavannes'ın *'Deniz Kıyısında Genç Kızlar'* adlı yapıtında olduğu gibi, yalnızlık duygusunu çağrıştırır. Yalnızlık duygusunu turuncu, sarı, kırmız renk kullanımı ile pekiştiren sanatçının, *'Akşam Üstü Tahayyül'* adlı eseri ise, sanki şiirsel bir düş gibidir. Kızıl rengin başat olmasıyla akşam üzerine işaret eden bir zaman diliminde düşüncelere dalmış bir figürün betimlendiği yapıtta, her şey siluet görüntülere dönüşmüştür. İzleyici ilk anda nesne yokluğu yaşarken, zamanla kızıl renk ve tonları arasındaki siluetler biraz daha belirginleşir. Rengin forma olan başatlığı, izleyicinin resmi kendi imgelemiyle tamamlamasına olanak tanırken, yapıta şiirsellik katar. Bu bağlamda, eser, Haşim'in şu dizelerini hatırlatır:

"Yorgun gözümün halkalarında
Güller gibi fecr oldu nümâyân.
Güller gibi... sonsuz, iri güller,
Güller ki kamıştan daha nâlân;
Gün doğdu yazık arkalarında!
Altın kulelerden yine kuşlar,
Tekrârını ömrün eder i'lân.
Kuşlar mıdır onlar ki her akşam.
Âlemlerimizden sefer eyler?

Akşam, yine akşam, yine akşam,
Bir sırma kemerdir suya baksam;
Akşam, yine akşam, yine akşam,
Göllerde bu dem bir kamış olsam!"

Güneşin battığı ve ortalığın kızıllaştığı saati hayal kurmaya en uygun zaman olduğu için seven Haşim, suların, dalların, ağaçların alev alev yanıyormuş gibi göründüğü anları betimleyerek bir günün sonundaki akşamın şairi olmuştur.

"Hiçbir çehre, hayâlde göründüğü kadar, hakîkâtte güzel değildir"(8) diyen Haşim, bir rüya adamı olmanın verdiği acıyı şiirlerine taşımıştır. Ancak, yaşamının son günlerinde, *"artık o devir geçti, ben 'rüya'dan bıktım. O bir zamanlardı."*(9) dese de, duyarlılık içinde düşsel bir anlayış ortaya koymuş ve kullandığı renk unsuru ile de şiirini resimleştirmiştir Haşim ressam şair, Lifij de şair ressam olarak, duygusallığı eserlerinde başat kılıp, ortak bir noktada buluşmuşlardır: Hüzün...

Bu yazı, Danışma Kurulu'nca yayımlanmaya değer görülmüştür.

** Yard. Doç. Dr., M.S.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü.

Dipnotlar

1. Ahmet Haşım, *"Şiir Hakkında Bâzı Mülâhazalar" Doğumunun Yüzüncü Yılında Ahmet Haşım*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1992, s.149.
2. Kaya Özsezgin, *Çağdaş Resmimizde Benzersiz Bir Kişiliğin Temsilcisi: Avni Lifij*, Millıyet Sanat, S.213, 1 Ocak 1977 s.19.
3. Nurullah Berk – Adnan Turani, *Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi*, Tiglat Basımevi, Istanbul, 1981, s.47
4. Ahmet Hamdi Tanpınar, *"Yahya Kemal'e Dair" Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1977 s.311
5. Bilge Ercilasun, *Ahmet Hâşım'ın Sanatı, Doğumunun Yüzüncü Yılında Ahmet Haşım*, Atatürk Kultür Merkezi Yayınları, Ankara, 1992, s.29.
6. Ahmet Hamdi Tanpınar, *"Ahmet Haşim'e Dair" Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1977, s.285
7. İsmail Parlatır, *"Ahmet Haşım'ın Şiirinde Karamsarlık" Doğumunun Yüzüncü Yılında Ahmet Haşim*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1992, s.14.
8. Ahmet Haşım, a.g.e., s.149.
9. Ahmet Hamdi Tanpınar, *"Ahmet Haşım'e Âit Hâtıralar" Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yayınları, Istanbul 1977, s.293.

Resim Listesi

1. Savaş / Alegori 1917
2. Alegori
3. Balkonda Üç Çıplak Genç Kız
4. Akşam Üstü Tahayyül

DİLİ ANILARIN

İsmet Kemal KARADAYI

Aşklar da mı bitti ne? o eski tad yok! Ya da
Yalan mıydı yaşanan sevgiler, sevgililer
Unutulmuş bir mektup: yırtık, tutuk; masada
Bakamam tanyerine, gözlerim ağlamaklı
Tüneyen hangi kuş bu? Ama onlar hep vardı...

Özlem geri getirmez eskiyen o günleri
Güneş doğar, doğacak, geleceği bekle sen
Çizgin belli değilse ne yapabilirsin ki?
Bakamam tanyerine, gözlerim ağlamaklı
Tüneyen hangi kuş bu? Ama onlar hep vardı...

Dutları dökülürdü komşu bahçelerinin
Ellerime; hey gidi, hey hey gidi
Çılgın kokularıyla gül, ıtır, hanımeli
Bakamam tanyerine, gözlerim ağlamaklı
Tüneyen hangi kuş bu? Ama onlar hep vardı...

TERÖR: KİMDEN? NEDEN? NASIL? (VI)

Temel DEMİRER

VI. Ayrım: Terörün Gerçek Nedeni

"Su kaynaklarınız doluyken, susuz kalırsam diye korkulara kapılmak en giderilmez susuzluk değil de nedir?"(188)

"Terörün nedenini, kökenini şurda burda aramaya, Anti-Semitizme yüklenmeye hacet var mı? Asıl büyük ve güçlü terörün adını Noam Chomsky koymuştu: Haydut devlet.

İki güçlü devlet Ortadoğu kentlerini tarumar, halklarını perişan ederken terörü sadece ezilen halkların terörüyle sınırlandırmak doğru mu? Eğer terör İslâm-Arap kaynaklıysa bunun doğum yeri de Filistin'dir, Afganistan'dır, Irak'tır.

Bir imparatorluk kurmak hevesine kapılan Bush yönetimi, önce Afganistan'ı bombalayarak yaktı, yıktı. Yüzlerce Afgan öldü, yüz binler evinden, yurdundan oldu. Savaş esirlerini Küba'daki Guantanamo üssüne gönderip aylarca yargılamadan işkenceye tabi tuttu. Hiçbir hukuksal kurala uymayan Guantanamo cinayetleri hâlâ BM ve AB tarafından protesto ediliyor. ABD, BM onayını almadan Irak'a yaptığı vahşi saldırıda 5 bin sivili öldürdü. Irak kentlerini gece gündüz bombalayarak mesken, okul, hastane bırakmadı. Iraklı çocukların katili G. Bush hâlâ bu halkın su, elektrik, gıda ihtiyaçlarını sağlamıyor. Sorarım size, bu vahşet, bu zulüm, terör değil de nedir?

Koskoca bir 'İsrail devlet terörü'nü göz ardı edebilir miyiz?

İsrail 1948'den beri Filistinli Arapları topraklarından sürüyor. Filistin topraklarını işgal edip bölüyor. Binlerce Filistinli Lübnan'da, Suriye'de kamplarda yaşamak zorunda bırakıldı. Bugün, terörist denen örgütler buralardan türedi. 1948 ile 1967 arasında yer alan üç İsrail-Arap savaşında İsrail, topraklarını genişletti: Filistinli çocuklar savaş içinde doğdu, savaş içinde büyüdü. ABD'nin silahlandırdığı İsrail ordularına karşı koyamayan Araplar taş saldırılarına, intihar bombalamalarına yöneldi. Bunu işte o çocuklar yapıyor.

Halen İsrail'in gizli hapishanelerinde, (1391, Kamp X Ray gibi) Filistinli, Lübnanlı, Suriyeli Araplar sorgusuz tutuklanıyor, işkenceyle öldürülüyor. Son yıllarda ise İsrail, terör merkezlerini yok etmek bahanesiyle Filistin kentlerini, kasabalarını bombalıyor, evlere baskın yapıyor, sivil halkı öldürüyor. İşgal ettiği Filistin topraklarında zor kullanarak 52 yerleşim yeri kurdu; inşa ettiği 600 km'lik duvarla Filistin'i ikiye böldü; halkın su, elektrik, gıda sağlama imkânlarını yok etti. Bu utanç duvarını BM, AB gibi Papa J. Paul II de protesto etti.

1947'de alınan BM kararıyla Filistin topraklarında iki devlet kurulması öngörülmüştü: İsrail ve Filistin. Bu ikincisi hâlâ kurulamadı. Filistinli Arap, bir devlet kuramadığı gibi kendi topraklarında bir yerden bir yere gidemiyor, sokaklarda İsrail askerlerinin kurşunlarına kurban gidiyor, en basit insancıl ihtiyaçlarından yoksun yaşıyor. Halkın oylarıyla başkan seçilmiş olan Yaser Arafat'ın karargâhı çevrilmiş, her an ölüm tehdidi altında yaşıyor. Bütün bunlara; İsrail'in modern silahlarına karşı Filistinli Arap kendini taş muharebeleriyle, intihar saldırılarıyla korumaya çalışıyor.

Evet Intifada terör. Beline bomba sararak bir yığın masum insanın ölmesine neden olmak kanlı, terörist bir eylem!.. Ama, ya İsrail'in uyguladığı vahşet! O terör değil mi?

Yakın ve Ortadoğu'da filizlenip bütün dünyaya yayılan terörist eylemlerin kökü kaynağı, büyük devletlerin güttüğü emperyal politikalar değil mi?"(189)

"Deniyor ki, 'arkasında şu var, bu var' Aslında bütün bu acımasız terörün arkasında en başta Bush yönetimindeki ABD ve Şaron yönetimindeki İsrail var. Terör örgütleri onların çocukları. Siz Filistinli olsanız ve her gün eviniz başınıza yıkılsa, her gün yanı başınızda çocuğunuzu, annenizi, babanızı öldürseler, ne yaparsınız?

Terör, Ortadoğu'ya gökten zembille inmedi. Terör, İslâm dünyasında bir günde ortaya çıkmadı. Nedenleri ortadan kalkmadıkça da, dünyanın bütün ülkeleri birleşse ne çıkar?

Terörü, büyük ülkeler yaratıyor ve körüklüyorlar. Acısını ise sıradan halk çekiyor. Dünyanın en acılı halklarından birisi olan Yahudiler, tercih ettikleri Şaron yönetimiyle hem İslâm dünyasına acı çektiriyorlar hem kendileri acı çekiyorlar.

Terör, önümüzdeki yıllarda da bu bölgede egemenliğini sürdürecek. Irak'ı, Filistin'i, Afganistan'ı kım bu hale getirdi? Bu sorunlar, burada yaşayan insanları, insan sayan bir anlayışla çözüme ulaştırılmadıkça, terör buralardan beslenmeye devam eder." (190)

Bilindiği üzere, "Ortadoğu ile şiddet ve terör kavramlarının birlikte anılması Irak savaşından çok daha önceleri başlamasına rağmen, bu özdeşleştirmenin, Amerikan yönetimine egemen olan 'yeni muhafazakâr' ekibin 'Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi' ile ideolojik temellerini attığı, 11 Eylül sonrası Amerika'nın Afganistan'a yönelik saldırısı ile ivme kazandığı, meşrulaştırılmaya çalışıldığı, Irak'ın işgaliyle de genel bir anlayış olarak empoze edilmeye başlandığı, hatta belli oranlarda başarılı olduğu ortadadır.

Ortadoğu'da şiddet olarak nitelendirilen olayların temeline inildiği zaman asıl eksenin kaydırıldığını ve gözden kaçırıldığını; Ortadoğu'daki bugün ortaya çıkan manzaranın tohumlarının Filistin sorunu ile birlikte atıldığı tartışma götürmez." (191)

Bu bağlamda da denilebilir ki, "Günümüzde terörün birinci kaynağı, Filistin sorunudur. Vatanları ellerinden alınmış milyonlarca Filistinli, çok zor koşullarda yaşamlarını sürdürmeye çabalamaktadırlar. Arap dünyasının finans kapitalini denetleyen ve Arap üniversitelerinde ders veren çok çok ufak bir azınlık dışında, kaybedecek hiçbir şeyleri yoktur." (192)

Ve bu noktada şu da göz ardı edilmemelidir: "İngiltere Parlamentosu'nun Liberal Demokrat üyesi Dr.Jenny Tonge'ın 'Filistinliler gibi yaşamaya zorlansaydım, ben de bir intihar bombacısı olabilirdim. Bu durumda insanların nasıl birer intihar eylemcisi olduğunu anlamak hiç de zor değil. Öyle bir hale gelmişler ki artık yaşamalarının bir anlamı bile kalmamış,' dedi." (193)

"Bugün İslâmi terörün kol gezdiği Filistin'de halkın teröre dair görüşleri ilginçtir. Filistinlilerin neredeyse tamamı ABD'nin terörizm tanımı ile hemfikir değildir. Onlara göre Batı Şeria ve Gazze'deki Filistinliler ve Lübnanlı gruplara terörist denilmesi haksızlıktır.

Öte yandan Palestinian Center for Policy and Survey Research tarafından 7-14 Ekim 2003 arasında Filistin'de, 18 yaşından büyük 1318 Filistinli arasında yapılan araştırmaya göre, Hayfa'daki Maxim Restaurant'da 20 İsraillinin ölümüyle sonuçlanan saldırıyı görüşülen kişilerin yüzde 75'i onaylamaktadır. Bu destek mülteci kamplarında yüzde 84'e çıkmakta, köylerde yüzde 69'a inmektedir. Terör olaylarına en büyük destek yüzde 79 ile kadınlardan, en az destek yüzde 66 ile yaşlılardan gelmektedir. Teröre destek veren öğrencilerin oranı yüzde 81 iken, meslek sahiplerinde bu oran yüzde 33'e düşmektedir. Katılımcıların yüzde 44'ü İsrail'deki sivil hedeflere yapılan saldırıların Filistin davasına hizmet ettiğini düşünürken, bunu 'her koşulda' olumlu bulanların oranı yüzde 16.4. İsrail'in saldırması halinde yapılmasını onaylayanların oranı ise yüzde 53.3'tür. Aynı grubun yüzde 83'ü İntifada'nın sürmesini isterken, yüzde 40.8'i İntifada'nın ne İsrail'e ne de Filistin'e bir şey kazandırmadığı görüşündedir.

Katılımcılara hangi siyasal grupları destekledikleri de sorulmuştur. El Fetih'i destekleyenlerin oranı yüzde 25.5, terörist örgütler listesinde yer alan Hamas'ı ve İslâmi Cihad'ı destekleyenlerin oranı sırasıyla yüzde 18.5 ve 4.3'tür. Hiçbir grubu desteklemediğini söyleyenlerin oranı yüzde 38.5'a ulaşmıştır..." (194)

VI.1. "Neden"in Aslı...

"Bir gerilla grubu ile
bir devlet arasındaki savaşın,
ellerde beyaz eldivenler ve
İnsan Hakları Bildirisi'yle yapılmasını
beklemek, ne ikiyüzlülük!" (195)

"Eskilerin deyişiyle 'herkesin maksadı bir, ama rivayet muhtelif' Bugünlerde yaygınlaşan kimi 'terör söylemleri'ni ('rivayetleri') izledikçe, bu deyişi tersine çevirmek bana doğru geliyor. 'Herkesin maksadı muhtelif; ama rivayet bir...' Öyle sanıyorum ki, terör değerlendirmeleri sırasında yaygınlaşmaya, yerleşmeye ve standartlaşmaya başlayan bu söylemler, masum olmayan tuzaklar ('maksatlar') da içermektedir.

Birinci tuzak, 'teröristlerin amaçlarını tartışmak, eylemi haklı göstermeye yol açar' görüşünde yatıyor. 'Terörü haklı gösterme' şantajına bir kez teslim olursanız, sivil, masum insanlara zarar veren ve bir devlet aygıtı tarafından gerçekleştirilmeyen tüm şiddet eylemlerini aynı kefeye koyacaksınız. Ve hepsini topluca lanetleyeceksiniz. Bunu yaptığınız anda, iki konuda değerlendirme yapma seçeneğini de terk etmiş olacaksınız: Birincisi, bazen 'devlet terörü' diye de nitelendirilen ve devlet aygıtlarınca açıkça veya örtülü yöntemlerle uygulanan şiddet eylemleri 'terör' kapsamı ve eleştirileri dışında kalacaktır.

İkincisi, bu kısıtlı tanımı kabul etseniz de silahlı bağımsızlık, özgürlük mücadeleleri ve direnme hareketleri ile sinagog ve 11 Eylül saldırıları türünden şiddet eylemleri arasında ayrım yapma olanağını da reddetmiş olacaksınız. Dün Cezayir ve Vietnam'da, bugün Irak'ta, Filistin'de işgalciye, sömür

geciye, saldırgana karşı şiddet kullanarak direnen insanlara da Fransız, ABD ve İsrail devlet yetkilileri gibi 'terörist' mi diyeceksiniz?

Bir başka tuzak, özellikle hükümet çevrelerinden gelen, ancak büyük medyada da zaman zaman gözlenen 'terörden kazançlı çıkmak' söylemiyle bağlantılı. İstanbul saldırılarından hemen sonra 'Biz de terör mağduruyuz; aynı kaderi paylaşıyoruz; kan kardeşi sayılırız' anlamına gelen mesajların ardında, 'Bizi gözetin; desteğinizi esirgemeyin' çağrısının yattığını söylemek yanlış mıdır?

Bu söylem, ABD ile paralel bir yörüngeye oturulması ile sonuçlanabileceği için son derecede tehlikelidir. ABD yönetiminin 'terörle savaş' gündemi, 'şiddet eylemleriyle mücadele' gündeminden niteliksel olarak farklıdır. Amerikalılarınki bir savaş gündemidir; üstelik hiçbir zaman kazanılamayacak bir 'savaş'ın gündemi... Bu 'savaş', Bush ve ortakları tarafından işgal ve saldırı ile yürütülen bir 'terörist avı' anlayışıyla sürdürülmektedir. Ancak bu 'av' ortağının yüzüne konan sivrisineği tabancayla itlaf edip, 'bir sizden, bir bizden' diye bilanço çıkaran Karadenizlinin açmazını taşıyor. Bizim de bugünlerde yapacağımız en sağduyulu iş, böylesine akıl fukarası ortaklarımıza 'Aman benden uzak dur' demek olsa gerektir.

New York Times gazetesi, 22 Kasım sayısında, Amerikalı bir istihbaratçının şu değerlendirmesini aktarıyor: 'Giderek artan sayıda El Kaide liderini yakalıyoruz; ancak saldırılar da giderek artıyor. Daha az lider, ancak artan sayıda mürit ve militan var. Bu da çok kötü bir işarettir.' Bu istihbaratçılar, dünyanın dört bir köşesinde, bu arada Avrupa ve Amerika'da da yaşayan, bir çoğu horlanmış, yoksul, ezik milyonlarca Müslümanın, ABD-İngiltere-İsrail politikalarına karşı nefret duyguları içinde potansiyel birer barut fıçısı olarak 'terör'ün gerçek ve önlenemeyecek kaynaklarını oluşturduğunu anlamaya başlıyor. Bu insanladan çıkan intihar eylemcileri ve militanlar, El Kaide gibi merkezi bir otoriteye gereksinim duymadan şiddet eylemlerine başvurabilecek durumdadırlar.

Böyle bir ortamda, Amerika'nın 'kötü insanları' tek tek avlayarak veya İran'ı, Suriye'yi, Suudi Arabistan'ı işgal ederek şiddeti durdurma olanağı elbette yoktur.

'Teröre karşı savaş'ı, ilahi bir misyon olarak gören Hıristiyan köktendincisi Bush ve onu farklı amaçlarla kullanan Neo-Con çete ABD'yi yönettikçe bir 'savaş' etrafı yıka yıka sürüp gidecektir." (196)

Özetle "ABD'de Bush yönetiminin 11 Eylül sonrasında teröre karşı savaş ilan ederken İslâm dünyasındaki tepki birikimini tamamen gözardı etmesi ve İsrail Başbakanı Şaron'un Filistin direnişini ezerek yok etme inadına destek vermesi, şiddetin daha fazla şiddeti doğurduğu ortamı yaratmış bulunuyor. ABD'nin ürkütücü askeri gücüyle İslâm dünyasına korku salarak terörü önleme ve Ortadoğu'da istediği düzeni kurma çabalarının acıklı sonuçları da ortada..." (197)

Korkut Boratav'ın bu önemli uyarıları ışığında şimdi burada durup, uzunca bir parantez açarak ekleyelim: "Toplumsal muhalefetin terörizm ithamıyla daha sık karşılaşacağı bir döneme girildi (198) (...) 'Terörle savaş' sadece ABD'nın dış politikasıyla ilgili bir mesele değil. Kitlelerin terörizm söylemiyle disipline edilmesi 'küresel' bir stratejidir aslında..." (199)

"Küresel emperyalist strateji", özü gereği "terör"ün "neden"ini "es" geçer" Ezilenlerin "meşru müdafa" kaçınılmazığını görmezden gelir... "Şiddet"i var olduğu koşullarla tahlil etmekten kaçınır

Örneğin, "Şiddet, sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinde genellikle, normal olmayan, akıl dışı, patolojik bir davranış olarak algılanır. Şiddeti patolojik olarak kabul ettiğinizde de aslında onu hastalıklar arasına kattığınız için, bir yerde onu tahlil etmekten de vazgeçersiniz. Onun kötü olduğunu bilirsiniz. Bu değerlendirme sizi onu tahlil etmekten alıkoyar. ( ) Şiddet genellikle ona başvuranların psikolojisi ya da dinsel eğilimleri yolu ile anlaşılmaya çalışılıyor. Bu olguya duyulan kızgınlık ve kınama hisleri, tahlilin gerektirdiği soğukkanlılığı yok ediyor Oysa içinde yaşadığımız dönemde, şiddeti tahlil etmeye çalışmak gerekiyor..." (200)

O halde "şiddet"-"terör" konularında toptancı ele alış tarzından özenle uzak durmak gerekiyor...

Ve nihayet "terör" konusunda bugün Cezayir Devrimi'nin önemli isimlerinden "Özgürlük savaşçısına sömürgeciliğin verdiği ödünlerin gözler kamaştırmaması gerektiğini öğretmek gerekir. Verilen ödünler, salt ödünler olarak kalmaktadır. Temelde ve sömürgeciliğin bakış açısında hiçbir değişikliği meydana getirmezler. Sömürge sistemine bir zarar vermediği sürece, ödünlerin, sömürgeleştirilen insanlar açısından önemi yoktur. (...) Sömürgeleştirilen insan, sömürgeciliğin kendisine hiçbir şey vermediğine kanaat getirmesi gerekir. Sömürgeleştirilen insanın direnişle elde ettiği başarılar, sömürgeciliğin sağ duyusunun ve insaniyetliğinin eseri olmayıp, ödünleri bir başka zamana erteleme olanağının olmamasındadır. Sömürge insanı, ödünlerin, sömürgeciden çok sömürgeleştirilen insanın kendisi tarafından kopartıldığını bilmesi gerekir. diyen Frantz Fanon'u yeniden okumak gerekiyor...

Frantz Fanon'un 1961'de yayımlanan kitaba yazdığı çarpıcı önsözünde Jean Paul Sartre şöyle

diyordu: "Avrupalılar bu kitabı açıp içine girin. Karanlıkta birkaç adım attıktan sonra gece vakti bir ateşin çevresinde toplanmış olan yabancıları göreceksiniz; yaklaşıp onları dinleyin, zira onlar ticaret merkezlerimize ve onları koruyan kiralık askerlere ne yapacaklarını konuşuyorlar. Belki sizi görecekler, fakat seslerini bile alçaltmadan kendi aralarında konuşmaya devam edecekler. Bu kayıtsızlık size dokunacak: Onların babaları, o gölge yaratıklar, sizin yaratıklarınız ölü ruhlardılar, onlara ışık verenler sizdiniz, yalnızca sizinle konuşurlardı, siz bu zombilere yanıt vermek zahmetine girmezdiniz. Onların oğulları ise sizi görmezden geliyorlar; bir ateş onları ısıtıyor ve aydınlatıyor.

Bu ateş sizinki değil. Şimdi saygılı bir uzaklıkta duran siz, kendinizi karanlık içinde, soğuktan ürperir olarak duyumsayacaksınız. Herkesin sırası gelir; içinden yeni bir şafağın doğacağı bu karanlıklardaki zombiler bu kez de sizlersiniz. Bu durumda bu kitap bizim için yazılmamış, onu niçin okuyalım, pencereden fırlatıp atalım diyeceksiniz. Bu kitabı okumak için iki neden var. Birincisi şu: Fanon kardeşlerine sizi açıklıyor ve onlara bizi kendimize yabancılaştıran mekanizmayı gösteriyor: Nesnel gerçekliğin ışığında kendinizi keşfetmeniz için bundan yararlanın. Kurbanlarımız bizi kendi yara ve zincirlerinden tanıyor ve onların tanıklığını çürütülemez kılan da işte bu. Kendimizi ne hale soktuğumuzu bize göstermeleri yeterli..."

1957 yılında, Fransa-Cezayir Savaşı sürerken FLN'ye (Ulusal Kurtuluş Cephesi) katılan psikiyatrist Frantz Fanon'un Sartre'ı da oldukça etkilediği çok aşikâr bu kitabı (201) sömürgeciliğin yerlilere uyguladığı şiddeti, bu şiddetin sömürgeler üzerinde yarattığı etkileri anlatır, böylece biz, benim o çok rahatsız olduğum tok sesin sorumlularının daha dünyaya gözünü açar açmaz dedesinin ya da babasının nasıl dövüldüğünü, bu sömürgelerin nasıl 'travmatize' olduğunu okuruz, o sömürgelerin kendilerine uygulanan şiddetin gücüne eşit olan bir volkanik öfkeyle hep diken üstünde yaşadıklarını, bunun üstesinden gelmek için ya din vasıtasıyla kaderciliğe sığınıp her şeyi Tanrı'ya atfettiklerini ya da birikmiş olan libidonun volkanik bir patlama ile boşaltılması için bir araya gelip esrik danslar ettiklerini öğreniriz...

Sartre'ın, "toptancı terör demogogları"nın yüzüne tokat gibi çarpan önsözünde, ezilenlerin (tıpkı Filistinliler gibi) başkaldırıları ve yöntemleri, şu satırlarda gayet net biçimde gözler önüne serilir: "İyi biliyorsunuz ki, biz sömürücüleriz, iyi biliyorsunuz ki, biz 'yeni kıta'ların altınını ve diğer madenlerini, sonra da petrolünü aldık ve bunları yaşlı anavatanlarımıza götürdük. Bu harika sonuçlar verdi: Saraylar, katedraller ve büyük sanayi kentleri; sonra kriz tehdidi başgösterdiğinde ise, sömürge pazarları durumu kurtarmak için elimizin altındaydılar. Refah içindeki Avrupa tüm yurttaşlarının insan sıfatına sahip olmalarının onların 'doğal hakları' olduğunu kabul etti: Biz de insan olmak demek sömürgeciliğin suç ortakları olmak demektir, değil mi ki 'hepimiz' bu sömürüden yararlandık..."

Ha bir şey daha: "Terörizm konusunda rekor ulus devletlerde. 1900-1987 yılları arasında dünya da devlet terörüyle öldürülenlerin sayısının 169 milyon olduğu tahmin ediliyor... (202) Bilmem biliyor muydunuz?

(Sürecek)

Dipnotlar

188. Halil Cibran.

189. Yıldız Sertel, *"Emperyal Teröre Bağlanmanın Bedeli"* Cumhuriyet, 20 Aralık 2003, s.17

190. Oral Çalışlar, *"Teröre Karşı İşbirlığı"* Cumhuriyet, 17 Kasım 2003, s.4.

191. Mete Çubukçu, *"Şiddetin Asıl Sahibi Kim?"* Birikim [No.177, Ocak 2004, s.44.

192. Toktamış Ateş, *"Terörü Engellemek"*.. Cumhuriyet, 18 Kasım 2003, s.3.

193. *"İngiliz Liberal Milletvekili: 'Filistin'de Doğsaydım Bombacı Olurdum'"* Cumhuriyet, 24 Ocak 2004, s.10

194. Ayşe Hür, *"Terör, İslam ve Amerika... (4): Filistinlilere Gore Terör,"* Radikal, 10 Aralık 2003, s.4.

195. Jacques Verges.

196. Korkut Boratav, *"Terör Söylemleri Üzerine"* Cumhuriyet, 26 Kasım 2003, s.12.

197. Osman Ulagay, *"Şiddete Karşı Şiddetin Çıkmaz"* Milliyet, 16 Kasım 2003, s.10.

198. Bkz: *"Haluk Gerger: Meşru Mudalaa Terör Değildir"* Fıratta Yaşam, Yıl:5, No:216, 26 Aralık 2003, s.8; Ekrem Baytap, *"Şiddet Sarmalında Amaç ve Ahlâk Erozyonu"* Haksöz Dergisi, No 153, Aralık 2003, s.8-9, Taha Akyol, *"Terör ve Pragmatizm"* Milliyet, 20 Aralık 2003, s.17; *"Baader-Meinhof Dokunaklı Bir Kaybedendi"* Radikal Cumartesi, 18 Ekim 2003, s.1; Nuray Mert, *"İslâm ve Terör"* Radikal, 20 Kasım 2003, s.6; Şukran Soner, *"Terör İçimizde"* Cumhuriyet, 22 Kasım 2003, s.13; Mehmet Ali Kışlalı, *"Terör ve Medya"* Radikal, 28 Kasım 2003, s.10; Erdal Atabek, *"Teröristin Sosyal Portresi"* Cumhuriyet, 24 Kasım 2003, s.4; Nuray Mert, *"İslâmcı Terör Teroru"* Radikal, 25 Kasım 2003, s.6; Şaban Iba, *"İslâmi Hareket ve Terör"* Ilen Dergisi, No:1, Ocak 2004, s.5; Gunduz Aktan, *"Terorun Adı(')"* Radikal, 26 Kasım 2003, s.8; Yavuz Baydar, *"Terörün Adı"* Milliyet, 29 Aralık 2003, s.19; *"Kapitalizm Terör Üretmeye Devam Ediyor"* Ateşi Çalmak Dergisi, No:4, Aralık 2003-Ocak 2004, s.1-3; *"Teror mu Kapitalizm? Kapitalizm mi Terör?"* Ateşi Çalmak Dergisi, No 4, Aralık 2003-Ocak 2004, s.16; Metin Alpaslan, *"'İslâmi Terör Markası' ile İslâm'ı Vurmak"* Umran Dergisi, No:113, Ocak 2004, s.34-37 Iskender Özturanlı, *"Devlet ve Terör"* Cumhuriyet, 12 Ocak 2004 s.2 *"İslâmcı Terör ve Emperyalizme Karşı Mücadele"* Devrimci Gençlik No 17, Aralık 2003, s.10-11; Faik Bulut, *"El Kaide Hayaleti"* Berlin Bahar Dergisi, Yıl:9, No:71, Ocak 2004, s.5-14, Ertugrul Kurkçu, *'Hizbulkontra' Eken el Kaide Biçer!"*, Siyasi Gazete, Yıl:2, No:6, Aralık 2003, s.8-9; Işıl Özgentürk, *"Şiddetin Şiddetle Eğitimi"* Cumhuriyet, 27 Ocak 2004, s.20; Hamza Turkmen, *"İstanbul'daki Eylemler Büyük Teröre Karşı İlkesiz ve Ölçüsüz Tepkilerdir"* Kudüs Dergisi No:3, Güz 2003, s.141-144.

199. Foti Benlisoy-Stelo Benlisoy, *"17 Kasım Davası ve Antiteror Rejimi"*, Gelecek Dergisi, No:16, Ocak 2004, s.42-43

200. Ayşe Kadıoğlu, *"Şiddetin Tahlili"* Radikal Iki, 11 Ocak 2004, s.7

201. Bkz: Frantz Fanon, *Yeryüzünün Lanetlileri*, çev: Lütfi Fevzi Toraçoğlu, Avesta Yay., 2001, Marc Ferro, Somurgecilik Tarihi, çev: Muna Cedden, İmge Kitabevi, 2002 Zygmunt Bauman, *Kureselleşme* çev: Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yay., 1999.

202. Gündüz Vassaf, *"Terörizm Nasıl Durdurulur?"* Radikal Kitap, Yıl:3, No:141, 28 Kasım 2003, s.12-13.

GLOBALLEŞMEYE KARŞI ALTERNATİFLER ve DÖRDÜNCÜ GÜCÜN SEFALETİ

Hıfzı TOPUZ

Beşinci Güç'ün ne olduğunu anlayabilmek için globalleşmenin bugün ulaştığı duruma ve ona karşı birçok ülkede verilen savaşlara göz atmak gerekecek.

Globalleşme eğilimleri 1980'li yılların başında ivme kazandı. Reagan yönetimindeki Amerika ve Margaret Thatcher yönetimindeki İngiliz hükümeti, çokuluslu ortaklıklar ve büyük yatırımcılar neoliberal globalleşmenin başını çektiler.

Bu alanda şu amaçlara yöneldiler:

• Sendikaların güçlerini zayıflatmak;

• Ulusal ekonomik kuruluşların boyutlarını küçülterek çokuluslu ortaklıkları ve rekabet alanlarını geliştirmek,

• İşçi ücretlerini sınırlayarak ve vergi bağışıklıkları sağlayarak kârları arttırmak,

• Güney ülkelerinin gelişmesine katkı sağlıyormuş gibi görünerek büyük kazançlar getirecek yatırımlar yapmak,

• Devletlerin ekonomik alanlardaki yetkilerini kısıtlamak.

1970'li yılların başlarına kadar kapitalizm bazı ülkelerde salt egemenliğini yitirmişti. Özellikle Bağlantısız Ülkelerde ve 1968 Mayıs olaylarından sonra bazı Avrupa ülkelerinde işçi ücretleri yükselmiş, toplumlarda kapitalizme karşı eylemler genişlemiş ve kâr oranı azalmıştı.

Patronlar ve muhafazakâr çevreler ideolojik alanlarda ve uygulamalarda daha bilinçli davranarak işletmelerde, medyada ve uluslararası örgütlerde geniş kampanyalara giriştiler. Siyasi partileri ve devletleri bu yolda etkilemeye çalıştırlar. Neo-liberal globalleşme bu ortamda gelişti.

Buna karşılık dünyada *Globalleşme Alternatifleri Hareketi* doğdu. Onlar da *"Başka bir dünya mümkündür"* sloganıyla yeni bir sosyal, ekonomik, siyasal ve demokratik düzen arayışına giriştiler. Amaç dünya çapında, antiliberal ve global bir düzen oluşturmaktı.

Fransa'da globalleşmeye karşı alternatifler oluşturmak için bir örgüt kuruldu: ATTAC (Association pour la taxation des transactions financières pour l'aide aux citoyens -Vatandaşlara yardım için parasal transferlerden vergi alınmasını savunan dernek-) Bu dernek ilk başlarda uluslararası düzeyde para transferlerini kamu yararına vergilendirmek amacıyla kurulmuştu. Sonra çok geniş bir boyut kazanarak globalleşmeye karşı alternatifler oluşturmaya yöneldi.

Globalleşmeye karşı alternatifler oluşturmak için neo-liberal ideolojiyi çürütecek forumlar araştırıldı. Globalleşmenin sosyal bir süreç olduğu düşüncesinden yola çıkılarak globalleşmeye karşı yeni bir süreç arayışları üzerinde duruldu. Buna da *Altermondialist Hareket* deniyor.

Globalleşme her şeyden önce Kuzey'in Güney üzerindeki egemenliği ya da anglo-saxon kapitalizmin öteki kapitalizm biçimleri üzerinde egemenliği olarak ele alındı.

Globalleşme gerçekten gökten düşmedi dendi. Globalleşmenin ekonomik sistemin doğal gelişimi içinde zorunlu bir evre olduğu öne sürüldü. 1968'den sonra ele alınan stratejik bir seçim olduğu belirtildi. Amaç Batı ülkelerinde işçileri işsizlik yoluyla yeni bir disiplin altına almak, borçlar içinde bulunan fakir ülke halklarını yeni yükümlülükler altına sokmaktı.

Bu bağlamda medyanın rolü üzerinde duruldu ve medyanın artık Dördüncü Güç olmadığını kanıtlayan görüşler ortaya atıldı. Ve şu sonuçlara varıldı:

Medyanın bağımsızlığı genelde bir hayaldi. Kimler, hangi gruplar medyaya yatırım yapmışsa, kimler iletişim araçlarını yönetiyorsa medya onların çıkarları doğrultusunda yayım yapar.

Bu alanda dünyada 30 mega ortaklık vardır Bunların birçoğu da silah üreticisidir. Örneğin Amerika'da *NBC Televizyonları General Electric*'in yönetimindedir. Fransa'da medyaya egemen olan *Legardere* ve *Dassault* grupları silah endüstrisini ellerinde bulundururlar.

Noam Chomsky ve Edward Herman'a göre Amerikan medyası okuyucuya, izleyiciye ve dinleyiciye ürün satan özel ortaklıklardır.

İletişim araçları topluma egemen olan seçkinlerin hizmetindedir. Dünyanın hoş görülebilen bir portresini sunamazlarsa müşterinin hoşuna gitmezler. Medyanın yansıttığı dünya kendisine egemen olan satıcıların, alıcıların, özel kurumların ve hükümetin çıkarlarına uygun olmalıdır.

Medyanın varlıklı seçkinlerin, yani establishment'ın egemenliği altında olması gereği iletişim araçlarında çalışanların da onların tercihlerine ve ölçülerine uymaları gerekir. Medya çalışanları kurulu düzeni küçümseyemez ve o düzene ters düşemezler. Varlıklı seçkinlerin beklentilerine uygun olacak haberleri ön plana çıkartabilirler.

Ne var ki bu bağımlılık bütün iletişim araçlarının olaylar karşısında aynı davranışta olmalarını gerektirmez. Büyük TV şebekeleri kamuoyu oluşturmak amacıyla tekdüze bir tutum alırlar, ama basının durumu hep aynı değildir. Özellikle *New York Times* ya da *Los Angeles Times* medeni hakları bakımından eleştirel bir politika çizmişlerdi. *New York Times* savaşa karşı olmuş, *Washington Post* ise saldırganlığı desteklemişti.

Amerika'da siyasal iktidar huzursuzluk içindedir. Enformasyon ya da haberleri saptırma sistemleri dünyayı tehlikeler içinde göstermeye çalışmaktadır. Kamuoyu yoklamaları bu koşullar altında halkta yapay bir duygu yaratmaya yardımcı olmaktadır.

Örneğin bir suikast ya da terör olayında ölenlerin ya da saldırıya uğrayanların başlarına gelen felaket öyle bir yansıtılır ki halk hiç düşünmeden kendini bu olayın kurbanlarının yerine koyar. Düşmanın karikatürleri yaratılır. Bir zamanlar bu karikatürlerde ele alınan tip Bolşevik tipiydi, bugün yerini şeriatçı terörist aldı. Kimdi bu şeriatçı terörist: Bin Laden, Saddam Hüseyin ya da Filistin'de intihar saldırısı yapanlar.

Kötülerin iyilere saldırdığı imajı yaratıldı. Birleşik Amerika'ya karşı neden birtakım kinlerin kışkırtıldığı araştırılmadı.

Medyaya göre dünya ikiye bölünmüştür. Bir yanda terör kurbanlarını savunan iyiler vardır: Amerikan ve müttefik silahlı kuvvetler; öte yanda o kurbanların yardımına koşmayan kötüler.

Bir yanda tekniğe egemen olan ve bu en korkunç silahları elinde bulunduran galipler, yani Amerika, öte yanda ellerinde yeterli silah olmayan zayıf kitleler vardır. Halklar bir korunmak ihtiyacı içindelerse hangi cepheyi seçeceklerdir? Köhne Avrupa'nın mı peşine takılacaklardır, yoksa zaferden zafere koşan Amerika'nın mı?

Peki kamuoyu nasıl oluşturuluyor?

11 Eylül 2001'den beri iletişim araçları, Amerika'da savaş ve terörizm konusunda binlerce kamuoyu yoklaması yaptılar. Bu yoklamaların yapımı çok öğretici olmuştur. Soruları hazırlama teknikleri çok gelişmiştir. Sorular istenilen sonuçları almaya yönelikti.

Bu sorular sorguya çekileni etkileyecek ve istenilen yanıtların alınmasını sağlayacak nitelikteydi. Medya bu sonuçları yansıtacak ve halkın neler düşündüğünü ve eğilimlerini duyuracaktı.

Yöneticiler yoklamalardan bekledikleri sonuçları elde edince de kendi programlarını uygulayacaklardır. Bu bir yönlendirme yöntemidir.

ATTAC'ın yayınladığı *"L'empire de la guerre permanenté"* adlı araştırmada bu konuda üç örnek veriliyor:

1 Soru şöyle, Irak'ın toplu imha silahları ürettiği bütün dünyaca bilinmektedir. Bu durumda sizce Amerika Irak'a karşı derhal eyleme mi geçmelidir, yoksa uluslararası bir consensus bulmaya mı çalışmalıdır? *(Fox News, Aralık 2001)*

2. Soru: George Bush Irak'ın teröristleri barındırdığını ve Irak'ta, biyolojik ve nükleer silahlar bulunduğunu belirtmişti. Amerika'nın Irak'taki teröristlere karşı askeri bir harekette bulunmasını destekliyor musunuz? *(Los Angeles Times, Şubat 2002)*

3. Amerika'nın teröristlere karşı her türlü eyleme girişmesini vatanseverliğe aykırı buluyor musunuz? *(USA Today, Eylül 2001)*.

Bunlar kamuoyunu saptırmanın en canlı örnekleridir.

New York Üniversitesi profesörlerinden Eric Klinenberg'e göre Amerika'da bazı basın kuruluşları dünya basını için tehlike oluşturmaktadır.

11 Eylül 2001'den beri bazı Amerikan gazetecilerinin olayları çarpıtması halkın savaşı desteklemesinde etkili olmuştur.

2003 Ekiminde Maryland Üniversitesi'nin yaptığı bir ankete göre Amerikalıların %60'ı, *Fox News* televizyonunu izleyenlerinin de %80'i şu olaylardan en az birine inanmıştır.

- Irak'ta kitle imha silahları bulunmuştur.
- Irak'la El Kaide arasında işbirliği olduğunun kanıtları vardır.
- Dünya kamuoyu Amerika'nın Irak'a askeri müdahalesinden yanadır.

Fairners and Accuracy in Reporing (FAIR) adlı medya gözlem merkezinin yöneticisi Jeff Cohen'e

göre de bu anket şunu göstermektedir: Bir yalan çok çok söylenirse gerçek izlenimi yaratır.

Olayların bu biçimde saptırılması Başkan Bush'un izlediği politikayı Amerika'ya onaylatmıştır.

Sol eğilimli Amerikan gazetecisi John Nichols da şöyle demiştir:

"Eğer medyamız doğruyu söyleseydi Georges Bush başkan olmazdı, biz de Irak'a savaş açmazdık."

John Nichols, bugün Amerika'da medyanın yeniden yapılanması için *Free Press* adlı bir örgüte başkanlık etmektedir.

Zaten Başkan Clinton'ın 1996'da imzaladığı bir telekomünikasyon yasasının uygulanmasıyla ülkedeki radyo sayısında yedi yılda %34'lük bir azalma olmuştur. *Clear Channel* adlı bir radyo şebekesi 1200 radyoyu ele geçirmiş, bazı kentlerde de bir tek kuruluş bütün radyo kanallarına sahip olmuştur.

Bugün Amerikan basınının Irak'taki ölülerle ilgilenmediği görülüyor. En büyük basın organları patronlarla işbirliği içinde savaşla ilgili haberleri tatlı göstermeye çalışıyorlar. Cenazelerin ve yaralıların Amerika'ya getirilmesi geniş yankılar uyandırıyor.

Demokrasy Now (Şimdi Demokrasi) radyosunun yorumcusu *Amy Goodman*'a göre *"Amerikalılar dünyada neler olup bittiğini öğrenmek için yabancı televizyonları izleseler bir daha savaşı destekleyemezler."*

Başka bir Kongre üyesi de şöyle demiş: "Sağlam haberlere ulaşmak için yabancı basını izlemek gerekir."

Free Press'in müdürü *Robert Mchesney*'e göre *"tekelci medyayı ele almak ve demokratik bir kamusal ortam yaratmak için iletişim sektörünü yeniden örgütlemek gerekir. Ondan sonra da kamusal televizyonlara ve derneklerin yönettiği medyaya devlet yardımları düşünülmelidir."*

Free Press, FAIR, Media Access, Media Channel gibi yüzlerce örgüt şimdi bunun savaşını veriyorlar.

Temsilciler Meclisi üyelerinden Bernic Sandrs'e göre *"Özel kuruluşların elinde bulunan iletişim araçlarının amaçlarına uygun bir biçimde kullanılması Amerika tarihinde ilk kez siyasal bir tartışma konusu olmaktadır."*

Kongre üyelerinden Maurice Hinchey'e göre de *"Medya reformunda sorunun Amerikan halkının karşılaştığı en vahim sorundur. Tartışmalara katılmalıyız. Demokrasinin geleceği buna bağlıdır."*

2003 yılında iki olay milyonlarca Amerikalının iletişim konusunda bilinçlenmesine neden oldu. Biri gazetecilerin Irak savaşı karşısında eleştirel bir tutum almamaları, öteki de *FCC* denen *Federal İletişim Komisyonu*'nun medyadaki sınırları kaldırması yolunda aldığı karar.

2003 yılında *Free Press* kuruluşu Madison'da büyük bir toplantı düzenledi. 2000 kişinin katıldığı bu toplantıda iletişim konuları geniş bir tartışma konusu oldu.

Federal İletişim Komisyonu'na karşı bir kampanya başlatıldı. Komisyon üyelerinden Dışişleri Bakanı Colin Powell'ın oğlu Michael Powell'ın girişimiyle medya sahiplerinin iletişim araçlarında sahip olacakları hisselerin kısıtlanması iptal ediliyordu.

Bunun üzerine dikkatler bu komisyona çevrildi. Bir de baktılar ki Komisyon üyeleri son 8 yıl içinde büyük patronların hesabına 2500 kez Las Vegas, Hong Kong ya da Rio gibi yerlerde gezilere gönderilmişlerdi.

Sınırların kaldırılması konusu görüşülürken Komisyona iki milyon kişi başvurarak bu girişime karşı çıkmışlar.

Üyelerden ikisi sınırların kaldırılmasına karşı koymuş, ama üçü tasarıyı desteklemiş. Sınırlara karşı olanlardan biri Colin Powell'ın oğluymuş, ikincisi George Bush'un seçim kampanyalarını yönetenlerden bir kişi, üçüncüsü de bir telekomünikasyon endüstrisinin yöneticisi.

2 Haziran 2003'te kabul edilen bir kararla gazete sahiplerinin aynı kentte TV sahibi olmalarına ve ulusal ve yerel kanallara ortak olmalarına da olanak sağlamış.

Bu olay büyük tepkiler yaratmış Amerika'da Trent Lolt adında Muhafazakar bir senatör de bu konuda şöyle demiş:

"Yoğunlaşmalar çok önem kazandığı zamanlarda işletmeler artık rekabet kurallarına uymazlar, yeni ürünler üretilmez, tarifeler de düşürülmez. Bir tek üretici piyasalara egemen olur. Federal İletişim Komisyonu'nun aldığı karar yoğunlaşmayı geliştirecek niteliktedir. Zaten birçok bölgede tekellerin egemenliği vardır. Medyada yoğunlaşmalar kolaylaştırmak Washington ve New York'taki holdinglerin çıkarınadır, ama benim ve sizin, yani tüketicilerin çıkarına değildir."

2003 Eylül'ünde *Temsilciler Meclisi* ile *senato Federal Komisyonu*'nun kararını iptal etti, ama Bush araya girerek bir uzlaşma formülü oluşturdu. Rupert Murdoch'un *News Casporation* firması ile *CBS* ve *UPN*'in elinde bulunan *Viacom*'um yaptıkları yeni anlaşmalara dokunulmazlık kazandırdı. Bir işletmeye çeşitli iletişim dallarında birçok firmaya rakip ya da ortak olma hakkı tanıdı.

AB YOLU DOLAMBAÇSIZDIR, DÜZDÜR...

Mustafa Bayram MISIR

"Sahi" demiş arkadaşıma, inanan bir insanın yüz aydınlığı içinde, *"sahi, sen Avrupa Birliği'ne inanmıyor musun?"* İnanana anlatacak neyiniz olabilir ki, o "iman etmiş"tir. Arkadaşım da susmuş. Bir araştırma şirketinin (A&G) (*) yaptığı anket de bu "inanma" halinin "istatiksel" sonucunu veriyor: AB'ye girmeliyiz diyenler %66,8'i buluyor. Muhtemel ki, 1992 yılı araştırmalarına dayanan bu yüzde, AKP hükümeti ile birlikte daha da yükselmiştir.

Bazı "hakikat"ler, insanların onların üstüne örtmeyi becerdiği her türlü ideolojik atıkla öyle kapatılır ki, küçük bir kazı faaliyeti ile bile ona ulaşabilecek olmanız, ideolojik atıkların yarattığı o felaket koku yüzünden neredeyse imkansız hale gelir. AB söz konusu olduğunda, bütün bu atıkların üstü, nihayet, kutsal bir örtüyle örtülmüş ve bütün kutsal kokularla, ağır gülsularıyla mesela, sulanmış bulunuyor. İnananlarının etrafını büyük çemberler içinde korumaya aldığı bu ideolojik "çöplük"(**) hakkında konuşmak da, inananları tarafından, değişik tonlardaki *"sen, inanmıyor musun?"* terörüyle imkansız hale getiriliyor.

Kutsal Haleyi Kaldırın

Kaldırın bu kutsal haleyi: evet, yaptığınız çok riskli bir iştir. Önce, "milliyetçilik" karşılayacaktır sizi. Ulus-devletimizin ve ulusumuzun tarihsel haklarından ve erdemlerinden söz edecek, AB'nin ulus-devletimizi ve ulusal varlığımızı tehdit ettiğini ileri sürecektir. AB'ye karşı savaşa çağıracaktır. Aslında kast ettiği, ulusun "iç düşmanlarına" karşı savaştır. Emekçilerin haklarına karşı savaş. Kürtlere karşı savaş. Siz daha onlardan yüzünüzü çeviremeden, bütün renkeriyle sizi kuşatacak, hepsi sol elinde kendi bayrağı (kimi kızıl, kimi yeşil, kimi üç hilalli) sağ elinde "ulusun yüce bayrağı", *"ya sev ya terket"* diye haykıracaktır.

Yine de yılmamak gerekir. Bütün bu ideolojik atıkların kimin atığı olduğunu düşünmek, yılmamak için size güç verebilir: Sermaye. Sermayenin tarihsel hareketi, kendi suretinden bir dünya yaratırken, tüm bu milliyetçi fikirleri altın tepsi içinde insanlığa hediye etmiştir. O halde, basitçe, bu karşılaştığınız şey, kutsal haleyi kaldırmamanız için bir gerekçe olamaz. Kutsal haleyi örtenler, "hakikat"i saklandığı yerde görünmez kılmak için, üzerine yeri geldiğinde kullanacakları ideolojik silahlarını örtmüşlerdir sadece.

Dostları Görünce

Yılmazsanız, devam ederseniz, önce liberal muhafızları görürsünüz, paralı asker oldukları o kadar bellidir ki, yola devam etmekte tereddüt etmeyeceksinizdir, ama onları geçince, "dostlarınızı" göreceksiniz. Kutsal hale dışında da sık sık gördüğünüz bu "solcu"ları orada görmek şaşırtabilir sizi Şaşırmayın, onlar oraya, hakikate varmamanız için dikilmiş, sizin dilinizi konuşan, güzel giyimli muhafızlardır. Kendi dilinizce sorduğunuz her soruya önce naif cevaplar vereceklerdir. Az önce gördüğünüz manzarayı anlatıp, *"İşte bütün bunlara karşın AB süreci, demokrasinin gelişip yerleşmesi için bir güvencedir"* diye devam edeceklerdir. Bu naif cevaplar karşısında, ikisi de doğru olan, iki şey yapabilirsiniz: *"ama bu yaptığınız sermaye muhafızlığı"* diye onlara öfkelenebilir ve sert bir hamle ile "hakikat" tarafına geçebilirsiniz. Muhafızlar derhal sizi, arkaik, demokrasi düşmanı, kavgacı vb. bir solcu ilan edecektir ve bunları o kadar büyük bir yafta ile size yapıştıracaklardır ki, artık, size *"sen inanmıyor musun"* diye soran meczubun gözünde, inanmayan bir kafir katına yükseleceksinizdir. Elbette, yüce AB değerleri gereği, sizin de "ifade hürriyetiniz" tanınacaktır. Bu birinci yol. Bütün bunların "hegemonya mücadelelerine" bağlı süreçler olduğunu bilerek, solcu muhafızlarla hesap görücü tartışmayı, somut sınıf mücadelelerine havale eden; evet, herşeye rağmen bu yolda olanlar var: AB, ABD ayırmadan, emperyalist yağmaya ve savaşa karşı, kapitalizme karşı, her türden birleşik cepheler içinde mücadele ediyorlar.

İkincisi

Bir de ikinci yol var: muhafızları, "hakikat" tarafına geçmeden görünür kılabilirsiniz. Birinci tip muhafızların (liberallerin) size vuracağı yaftanın önemi yoktur. Ama dostlarınıza dikkat etmelisiniz. O yüzden, onlarla, *"naif cevapların ötesinde cevapla-*

rınız nedir" diye açıkça konuşmanızda yarar olabilir. Tabii, ideolojik atıklar arasında gördüğünüz *"AB'ye gireceğiz, sosyal refahımız artacak, kültürel düzeyimiz yükselecek, zengin olacağız"* gibi masalların, hem yalan, hem de doğru bile olsa "mide bulandırıcı", *"enternasyonalist bir solcu için, dünya devrimi perspektifi dururken, en son söylenecek söz"* olduğunu onlara hatırlatarak. Orada burada hep böyle konuştuklarını hatırlasalar da, utanmayacaklar, yüzsüzlüğe verenler olacaktır elbette. Bu düzeyindekilerden, fazlasını beklememeli. Ama hiç yoksa "dürüst birisine" denk gelirseniz, size şöyle diyecektir:

"Birden çok ülkede at koşturabilen bir sermeye birimi, ulus-devletlerin demokratik bir temelde birleşerek ulusaşırı sermayeye toplu halde karşı çıkmaları tehlikesine karşılık, kendi aralarında sermayeyi çekmek için rekabet halinde olan ve dolayısıyla birini diğerine kırdırabileceği çok sayıda ulus devlet ile karşı karşıya olmayı her zaman tercih edecektir. Eğer sermayenin kıvraklığı ulus-devlet düzeyinde demokratik refah politikalarının izlenmesini olanaksız kılıyorsa, bunun çözümü aynen sermaye gibi, ulusaşırı bir birleşme, devletleşme değil midir? Solun AB projesine karşı çıkmasının bence makul bir gerekçesi yoktur."

Kabul etmelisiniz ki, yanlış olmakla birlikte, bu "soldan" söylenmiş bir sözdür. O kişinin "işçi hareketi" gerçek bir hegemonya kuramadığı için tesadüfen "tarihsel blok" içinde muhafız olarak kaldığına delalet edecek kadar, "soldan" bir söz. Yine de, mevcut hegemonyaya katılır bu söz.

Avrupa Birleşik Devletleri

Neden? Lenin, *"Avrupa Birleşik Devletleri" Sloganı Üzerine* adlı makalesini aynı tartışma üzerine kaleme almıştı. Otto Bauer, Avrupa Birleşik Devletlerinin bir hayal olmadığını, kapitalist gelişmenin kaçınılmaz bir sonucu olarak Avrupa uluslarının bu hedefe varacağını söylüyordu. Yukarıdaki alıntı da bunu söylüyor. Lenin, makalesinde, kendine has sert üslübuyla, Avrupa ülkelerindeki sosyalist maskeli sosyal-şovenlerin, emperyalist burjuvaziyle birlikte Asya ve Afrika'nın sırtından emperyalist bir Avrupa yaratmaya çalışmakta olduklarını vurgular. Bu işin abc'si... Bu abc'yi muhafızlara hatırlatmıştık zaten.

Muhafızlardan yaptığımız alıntıda söylenen, Otto Bauer (ya da İkinci Enternasyonal) çizgisinden şu şekilde farklıdır: Bu alıntı, küreselleşmenin nesnel bir dizi gelişmeyi içerdiğini ve bu nesnel dönüşümlerin sermayeye ulus-ötesi manevralar yapma olanağı kazandırdığını ileri sürmektedir. Yani, *zaten mevcut -gerçekleşmiş- sermaye lehine bir durumu aşmak için* Avrupa Birliği olanağı, aşağıdakilere alternatif olarak *sunulmaktadır.*

Göstermemiz gereken, bunun da yanlışlığıdır

Ama, önce abc'ye devam edelim. AB, bir sermaye projesidir. Bunda, AB'nin solcu muhafızlarıyla da anlaşacağımızı sanıyorum. Anlaşmamaya şurdan başlıyoruz: bugün küreselleşme olarak adlandırılan süreç içinde, iki ayrı eğilim vardır, diyor muhafızlar, ilki, ABD örneğindeki eğilim, sermayenin ulus-devlet enstrümanını da kullanarak sınırsız yayılımı, ikincisi ise, AB örneğindeki eğilim. sermayenin yayılımının halkların katılımıyla denetlenmesi. İmdi, var mı böyle bir gerçek? Avrupa Parlamentosu başta olmak üzere, halkların katılımını içeren kurumlar (AİHM gibi) var.

Var da ne oluyor? Rosa'yı hatırlamakta yarar var. Diyordu ki, Rosa, bu burjuva düş gerçek olamaz çünkü, *"Avrupa'da kapitalist devletler varolduğu sürece bunlar arasındaki çelişki ve rekabetin tamamen ortadan kalkması mümkün değil ve ekonomik ilişkilerin salt kıta ölçeğinde yoğunlaştığı bir Avrupa kapitalizmi ancak kurgusal olarak varsayılabilir, çünkü gerçekte kapitalizm bir dünya sistemidir ve o nedenle de Avrupa, dünya ekonomisi içinde salt kendi içine kapalı bir ekonomik birlik değildir.* Böylece, Rosa da Lenin gibi, Avrupa'nın "sinsi" emperyalist niyetlerini teşhir ediyor. Rosa'ya göre, "Avrupa Birleşik Devletleri" projesi, ardına gizlendiği tüm radikal maskelere rağmen aslında işçi sınıfına hiçbir ilerletici çözüm sunamayacağı gibi, burjuva politikacılar ne zaman Avrupa devletler birliğini savunmuşlarsa, buna her seferinde "sarı tehlike", "kara kıta" "aşağı ırklar"a karşı yöneltilen açık veya örtük aşağılamalar eşlik etmişti. Kısacası burjuvaların savunduğu "Avrupa Birleşik Devletleri" emperyalist bir düşük olmaktan öteye geçemezdi.

Mandel: Tarihsel Materyalist Analiz

Varlığı bizi daha derin düşünmeye sevk eden insanlar vardır. Mandel de bunlardan biri. *Le Monde Diplomatique*'te yazdığında, çoğu yorumcuya "kehanet" gibi gelmişti. Halbuki Mandel, devrimci Marksist geleneğin dünyayı yorumlamasına devam ediyordu sadece. Türkçe'ye de çevrilmiştir: *Avrupa Amerika'ya Karşı.* Mandel'in maddeci analizi, AB (o zamanlar Avrupa Ekonomik Topluluğu'ydu) kökenli ve ABD kökenli sermaye hareketlerini izliyor; ABD kökenli sermayenin AB içindeki sermaye birikim süreçlerine katılım biçiminin ve oranının başat bir güç olarak varlığını sürdürmesini sağlayacak denli yoğunlaşmadığını gözlüyor; rakip bir güç olarak AB kökenli sermayenin AB ulus-devletlerinin de müdahaleleriyle bir AB sermayesi olma yolunda birleşmelere gittiğini ve AB ölçeğinde ABD ile rekabet

edebilir bir büyüklüğe ve dinamiğe ulaştığını gözlüyordu.

Öncelikle kuramsal bir açıklık gerekir: Denecektir ki, sermayeyi neden bir dünya-evrensel bütünlük olarak gözlemiyoruz da, hâlâ onun ideolojik dili içinden "ulusal" ya da "territoryal" bir entite olarak onu gözlüyoruz? Çoğu zaman, *Kapital*'in kötü bir okuru olduğumu düşünürüm. Ama bu tür sorular karşısında *"hayır, o kadar da kötü bir okur değilim"* hissimin güçlenmediğini söyleyemem. Sermaye birikiminin çelişkili süreci, sermayenin siyasal müdahaleler (devlet) olmaksızın bileşik bir sınıf olarak hareket etmesini mümkün kılmaz. Rekabet, bu sürecin asıl unusurudur. Bu o kadar öyle ki, olgusal gözlemler bile, mesela, Avrupa tarihini sermayenin tarihsel hareketi olarak her düzeyde (iktisadi, kültürel vd.) inceleyen Braudel, bize, sermayenin insan teklerine bağımlı olmadığını -gayrişahsi olduğunu- ve genel olarak, insan tekleri burjuvaların toplumsal konumlarını yeniden üretirken sermaye gibi süreklilik taşımadıklarını gösterir. Sermaye birikiminin çelişkili doğası, rekabet, sermaye gruplarının ancak belli bir çıkar oydaşması temelindeki iktidar bloklarıyla, yani siyasal dolayımla, tarihsel iktidarlarını sürdürmelerini olanaklı kılar. Kendi hallerine bırakıldığında her sermaye grubu, diğer sermaye grubunu çökertmek isteyen "tekelci" bir eğilim gösterir. Kapitalizmde iktisat ile siyaset arasında görüngüsel olarak oluşan ikiliğin temellerinden biri de budur.

Farkettiyseniz, Rosa'nın analizi temelde doğru olmakla birlikte, ABD hegemonyası, Avrupa kökenli sermayeyi bütünleşme yolunda zorladığında, Avrupa ulus-devletlerinin pek bir seçeneği de kalmamış oluyordu. Yine de karşı karşıya bulunduğumuz şey, bir Avrupa Birleşik Devletleri değil, dünya ekonomisi içinde rekabet gücünü yükseltmek isteyen Avrupa sermayesinin tarihsel hareketinin zorunlu bütünleştiriciliğidir.

Temel Anlaşmalar

Roma anlaşmasından bu yana imzalanan bütün temel AB anlaşmaları, Avrupa sermayesinin eğilimlerinin hukuksal olarak ifadesidir. Şu meşhur Kopenhag Kriterleri'i de, aynı eğilimleri içeren (***) biri iktisadi biri hukuki diğeri siyasi kriterler toplamıdır. Avrupa Anayasası da Avrupa halkları tarafından yapılmış değildir ve şimdiki içeriğiyle bile, taraf ulus-devletlerin bir türlü uzlaşamadığı bir tartışma konusu olmayı sürüdürür.

Bu meselede bir tartışma mevcut olmadığından, başka deyişle "AB müktesebatı" diye dillere pelesenk edilen kurallar toplamının kapitalist düzenlemeye dayandığında hemen hemen herkes hemfikir olduğundan, temel sorun, bu düzenlemelerin "halkların katılımı" için bir olanak oluşturup oluşturmadığıdır.

AB Parlamentosu, yasama yetkisi olmayan bir kurumdur. Yasama yetkisi esas olarak Komisyon'dadır. AİHM'de temelde Komisyon temelli çalışır. Sonuçta, göstermelik de olsa, bir parlamento ve "insan hakları" bakımından denetleyici bir mahkemenin varlığının, burjuvazinin devrimci Avrupa'sı'ndan (burjuva devrimi değerlerinden) beslenmediğini ileri sürmek, döneminde Devrim'i, özgürleştirici bir hareket olarak selamlamaktan bir kez bile geri durmamış Marx'a dikkat etmemek olur. Fakat sorun, insanlığın kurtuluşu olduğunda Devrim, Lenin ve daha sonra Gramsci'nin gözlediği gibi Avrupa'da inine çoktan sokulmuştur ve burjuvazi gerici bir sınıf haline dönüşmüştür. Devrim'den kalan her şey işçi sınıfının kararlı mücadeleleriyle "düzenleme" alanına girebilmiştir.

Şu halde sorun, AB'nin yarattığı bir olanak değil, işçi hareketinin kendi özgürleştirici potansiyelini maddi bir güce dönüştürmesi sorunudur. Ölçeğin AB'nin sınırlarına dayanması, sadece ve sadece Avrupa sermayesinin hareket olanaklarını, hegemonya potansiyelini arttırır. İşte Rosa, burada bir kez daha haklı hale gelir. Avrupa Kalesi, işçi sınıfının, özgürleşme hareketlerinin taş koyacağı değil, topa tutatacağı bir sermaye yapısıdır. Bu yapının çeperinde yarattığı ihtişam, sadece ve sadece kale içindekilerin giydikleri kaftanların yarattığı büyüdür. Çeperdekiler, zenginliğin bir parçası olabilecekleri zannına kapılırlar. Aydınlar için ise, durum çok daha trajiktir, içinden çıktıkları toplumsal ilişkilerin sermayenin bu gerici çağında her türlü gerici ideolojiyle kuşatılması karşısında, kale içini aydınlanmış bir anayurt olarak görmekten kurtulamazlar.

Küreselleşme

Gelgelelim, solcu muhafızlarımızın tezleri hâlâ olduğu yerde durmaktadır. Küreselleşme bir sermaye büyüsü değilse haklı çıkacağını uman muhafızlarımıza kötü haberlerimiz vardır. Salt şu karşıya karşıya olduğumuz ABD hegemonyasının ölüm parendelerinin yarattığı barbarlık resimleri değil, bizzat AB'nin kültürel ırkçılığı da bu kötü haberler arasında bulunur.

Birincisi, küreselleşmenin dayandığı "nesnel" sayılabilecek gelişmeler, bizzat sermayenin tarihsel hareketi bakımından da geri püskürtülebilir nitelik taşırlar. Bunlar, mali sermayenin bilgisayarları birbirlerine bağlayan iletim kablolarının içinde ses hızıyla akabilmesinden doğarlar ve bu akışı hukukileştirerek koruyan ulus-devletler olmaksızın var olamazlar.

İkincisi; üretim sürecindeki dönüşümler, esas olarak post-Fordist üretim tekniklerinin Fordist ve daha ilkel üretim teknikleriyle eklemlenmesi sonucunu doğurmuşlardır ve bu süreç, nitelikli işgücüne dayanan senkronize bir üretim zincirleri sistemi oluşturmaktan çok uzaktır. Aksine, nüfusun bir büyük bölümünü dünyasal ölçekte, üretim zincirlerinin dışına iterek yok olmayla yüzyüze bırakmıştır. Çocuk işçiliğinin yaygınlaşması, ucuz kadın emeği, üçüncü dünyanın "ancak bedensel yeniden üretimine yetecek kadar" hane geliri sağlayabilen köle plantasyonlarına dönüşmesi, bu sürecin "sıradan" sonuçlarıdır.

Üçüncüsü, eğer bu süreci "nesnel" olarak kabul edeceksek bile, Avrupa Birliği'ne girmenin, "ulus-devlet" silahını kullanarak, belli bir "territoryal" bölgede daha eşitlikçi özgül bir toplumsal düzenlemeyi savunan "ulusalcı" stratejilerden -ikisi de özünde sermaye stratejisi olmak dışında- daha ehven-i şer olduğunu kanıtlamaya yetecek hiçbir ikna edici veri yoktur. Olsa olsa, Avrupa'nın kültürel hazinelerine bir başvuru yapılabilir ki, bu aydın sapmasının da, ulusal stratejilerin aynı ölçekte "demokratik" bir içeriğe neden sahip olamayacağını kanıtlaması gerekir.

Dördüncüsü, "demokratik refah politikaları"nın devletin territoryal sınırlarının genişlemesi ya da etnik çeşitliliğe dayanması ile ilgisi olduğu varsayımı ideolojik bir belirlemedir. Amerikan federalizminin demokratik potansiyellerini öven solcu yazarları hatırlayalım. Şu halde, ABD'nin bu politikaların başını çekmesi beklenmez miydi? Açık ki, bunlar ideolojik tutumlardır. AB'nin de ABD'nin de mevcut refahının kaynağı, emperyalist karakterleridir ve sınıf mücadelelerinin gerilemesi oranında bu "görece" refahin sınıflar arasındaki dağılımı da her geçen gün daha fazla "refah toplumu"nun çözülüşüne işaret etmektedir.

Solcu Avrupa Merkezcilik

Nihayet, solcu muhafızlarımızın ağızlarındaki baklayı çıkarmaları gerekir. O bakla şudur: *"Lafı uzatmadan söylersem, tek seçimimizin Amerikan uygarlığı ve gelişen otoriter-kapitalist Çin arasında olduğu bir dünyada yaşamak ister miyiz? Cevap hayırsa, tek alternatif Avrupa'dır. Üçüncü dünya Amerikan Rüyası ideolojisi karşısında yeterince güçlü bir direniş üretemez; şimdiki güç dizilişi içinde, bunu sadece Avrupa yapabilir."*(****)

Zizek, açıksözlüdür ve lafı dolaştırmamaktadır. Bu konuda, bizim solcu muhafızların aynı derecede açıksözlü olmadığını kaydetmek durumundayız. Çünkü bu açıksözlülük, ancak mevcut Avrupa'nın "ne" olduğuna dair daha duru bir bilinç gerektirir. Mevcut Avrupa bir sermaye imparatorluğudur Zizek, basitçe, ABD'nin bu sermaye kalesinin (Avrupa'nın) "çarpıtılmış bir yansısı" olduğunu söyler ve itham eder: *"A.B.D. politikaları ve uygarlığında tehlikeli ve kınanmaya değer bulduğumuz şey, demek ki, AVRUPANIN DA BİR PARÇASI. Avrupa projesinin olası sonuçlarından biridir. Kendinden memnun kibre hiç yer yok: Birleşik Devletler, Avrupa'nın çarpıtılmış bir yansısıdır. Max Horkheimer, 1930'larda liberalizm hakkında eleştirel konuşmak istemeyenlerin, faşizm hakkında da ses çıkarmamaları gerektiğini yazmıştı. Aynı şeyleri, sözcük farkıyla, yeni A.B.D. emperyalizmini kınayanlara da söylemek gerek: Avrupa'yla eleştirel bir bağ kurmak istemeyenler de, Birleşik Devletler hakkında ses çıkarmamalıdır."* Demek ki, sadece tarihsel materyalist gelenek içinde kalındığında değil, sadece "solcu olunduğunda bile, "AB projesine karşı çıkmanın makul bir gerekçesi" vardır. Çünkü, küreselleşmenin AB ve ABD gibi iki ayrı aktörü yoktur, bir aktörü vardır, o da "sermaye"dir. AB, sermaye hareketinin iç çelişkilerinin bir dışavurumudur sadece. Şu anlamda: Mandel'in işaret ettikleri, Rosa'nın şu tezini de anlaşılır hale getirir. Hangi ambalaja sarılırsa sarılsın, kapitalist toplumsal düzen içinde kalan bir "Avrupa Birleşik Devletleri" projesi, ekonomik bakımdan Amerika'yla rekabet -"gümrük savaşı" anlamına gelir. Dolayısıyla böyle bir projenin politik sonucu "barış" olamaz, tam tersine emperyalist rekabeti ve savaşları kışkırtır. Emperyalizm, militarizm ve savaş, burjuvazi kendi sınıf hegemonyasını bir direnişle karşılaşmadan yeniden üretmeyi sürdürdükçe asla ortadan kaldırılamaz ve zayıflatılamaz. Başarılı bir direnişin tek aracı ve dünya barışının tek garantisi ise, uluslararası proletaryanın eylem kapasitesidir.

"Bize Ne" Diyebilmek

Şimdi, artık "hakikat"le yüzleşme zamanıdır Sermaye stratejilerinden birini tercih etmek, ne zamandır "solculuk" olmuştur? Solcu muhafızlar, Marx'ın ve ardıllarının bu tür dilemmalar karşısında "liberal burjuvazinin" tarihsel eğilimlerini deşifre ettiğini ve asla, diğer kanat karşısında "liberal burjuvaziyi" tutmadığını bilmezler mi? Bilirlerse, neden AB'cidirler?

Zizek, açıkça der ki, ancak AB, devrimci bir dönüşüm için *bütün dünya coğrafyası içinde* dönüşümü gerçekleştirebilecek güçlerin tarihsel olarak biriktiği *yer*dir. Bu bir iddiadır. Stratejik bir iddia Lenin'in muarızı bir iddia: "zayıf halka"yı, "eşitsiz ve bileşik gelişim yasasını" görmezden gelen, maalesef çürük bir iddia. Bizim muhafızlar, bunu söylemekten de acizdir. Çünkü, "devrimci dönüşüm" dı

KARŞILAMA

Ellerin avucumda
İki ateş damlası
İnciniyor
Kaygılıyım.
Sevinçten
Uyku girmiyor gözlerime
Saat üç-dört-beş
Zamanla hesaplaşmalar
Nasıl sabah olur bilmiyorum
Coşkudayım
Kelebekler bulursanız avuçlarımda
Her gün
Şaşırmayın...
Uçacağım
Yalınayak
Sevdalı zamanlara

Özgül İTMEÇ

ye bir dertleri yoktur. Çünkü, sorunlara, mevcut uygarlığı aşan anti-kapitalist bir perspektiften bakmazlar. Öyle olduğunda lafı dolaştıracak ne yer ne malzeme kalır çünkü.

Trajik olan, hemen her meselede olduğu gibi, bu tutumun, kendi çarpıtılmış biçimini "doğuculuk" olarak kusmasıdır. O ayrı bir mesele, ama huzuru aramak için ABD'ye göçenlerin, olduğunu varsaydıkları "tarihsel geleneğimize", "büyük doğu"ya kültürel olarak meyletmeleri ve Doğu ile Batı'nın "Araf"ını "yerimiz, mahkum olduğumuz yurdumuz" saymalarını nasıl görmezden gelebiliriz. Halbuki, ne Avrupa ne de şu ne idüğü belirsiz "Araf", bize "gururla" duracağımız "huzurlu bir yer" bırakır. Yoktur çünkü, sermayenin dünyasında "öyle bir yer"! İsfahan "güzel" bir şehirdir elbette, "Brüksel" de öyledir, ama İstanbul, hiç de aşağı kalmaz.

Halbuki, esas meseleyi görmek, dünyayı değiştirecek dinamiği kavramak o kadar mı zordur, tahayyülümüzü "sermaye stratejilerinden" kurtarmak. "bize ne kardeşim burjuva stratejilerden" demek? Böyle zamanlarda, *Düzenin Yabancılaşması*'nı okumak iyi gelir. İyi gelir, çünkü, Türkiye Batı'laşamaz. Ama devrimci dünyanın parçası olabilir. İşçi sınıfı, dışımızda değil, parçası olduğumuz işçi sınıfı, bize, AB muhafızı dostlarımıza da, içinde yer alacakları "yeni bir dünya" tahayyülü için AB'den çok olanak yaratır.

(*) Kaynak: http://www.agarastirma.com/abuye2.asp. 08.04.2002

(**) Çöplük çünkü, Türkiye'de sıralayabileceğiniz bütün ideolojik yaklaşımlar, AB karşısında bölünmüştür ve bu bölünme, envai çeşit savunma ve karşı çıkma biçimi, sözü, argumanı türetmiştir.

(***) Bkz. http://www.belgenet.com/arsiv/ab/kopenhag_kri.html , 21.06.2004

(****) Zizek, Slavoj. http://www.bianet.org/2004/05/29/35523.htm , 21.06.2004

Bulgar Edebiyatı'ndan
HRİSTO BOTEV
(1848-1876)

Bülent KUTLU

Hayatı

Botev, 5 Ocak 1848'de, Rumeli'ye bağlı Filibe yakınlarındaki, Kalofer kasabasında dünyaya gelir. Babası, Odesa'da ruhani bir okulu bitirmiş öğretmen, yazar ve uyanış döneminin önemli bir kişisi olan Botyo Petkov'dur. Yazar, babasının etkisiyle, daha çocuk yaşında, Rus edebiyatına büyük ilgi duyar. Halk dilini ve şiirini, 400'den fazla türkü bilen annesinden öğrenmiştir. İlkokulu doğduğu şehirde bitirir. 1863 yılında, lise öğrenimi için Odesa'ya gönderilir. Botev, bu şehirdeki liselerden birinde, burs alarak okumaya başlar. Burada, Çernişevski, Dobrolyubov, Herzen gibi Rus yazarlarını inceler ve 1860'ların devrimci ruhunu ve nihilizmi benimser. 1864'te, Rus devrimci hareketine katılır.

1866'da, aldığı burs kesilince, liseyi bırakmak zorunda kalır. Bir süre, güney Rusya'nın bir köyünde öğretmenlik yapar. 1867'de, Bulgaristan'a döner ve Kalofer'de hasta olan babasının yerine, öğretmenlik yapmaya başlar. Kiril ve Metodiy kardeşlerin doğum yıldönümünü kutlamaları nedeniyle söylediği ateşli bir söylev yüzünden, yöneticilerle başı derde girer. Babası, öğrenimine devam etmesi için, onu yeniden Rusya'ya yollamak ister. Ancak, parasal nedenler yüzünden, Rusya yerine, Romanya'nın Braile şehrine gider. Burada, Voinikov'un *Dunavska Zora* gazetesinde çalışmaya başlar ve Bulgar sığınmacılarının sorunlarıyla ilgilenir.

1868'de, Hacı Dimitr ve Stefan Karaca'nın çetelerinin Tuna nehrini geçerek, Bulgaristan'a girmesinden cesaretlenen Botev; Jelyo Voyvoda'nın çetesiyle, Bulgaristan'a geçmeye hazırlanırken, ailesine vasiyetini yazar. Bu vasiyet *Veda* şiiridir ve bu şiir yazarın, 1871'de çıkarmaya başladığı, *Bulgar Sığınmacılarının Sözü* ya da kısa adıyla *Söz* dergisinde yayınlanır. Botev, aynı yıl, Bükreş'teki Bulgar devrimci merkez komitesine başkan seçilir. Paris komününe olan sempatisini de dile getiren yazar, komite adına, 20 Nisan 1871 tarihinde, *İnanç Sembolü* adlı bildirisini yazar. Daha sonra bu bildirileri, Veliçko Popov ile birlikte, Romanya'nın çeşitli yerlerine kurdukları komite binalarına bırakırlar.

Botev, 1872'de tutuklanır. Hapisten çıktıktan sonra, yeniden Bükreş'e yerleşir. Burada, önceleri Karavelov'un çıkardığı, *Özgürlük* ve *Bağımsızlık* gazetelerinin yayınında yardımcı olur. Daha sonra, 1873'te *Çalar Saat*, 1874-75 yıllarında ise, *Bayrak* adlı gazeteleri çıkarır. 1875'te, Bulgaristan'da ayaklanma hazırlığı başlayınca Botev, bu ayaklanmayı örgütlemek için, Odesa'ya gider. Bu arada, Romanya'daki sığınmacı merkezlerini dolaşır. 1876'da, *Yeni Bulgaristan* adlı gazeteyi çıkarır. Bir ara, İstanbul'a gider ve Rus elçisi Ignatiyev ile görüşerek, Rusya'nın Bulgaristan hakkındaki düşüncelerini öğrenmek ister. 1876 Nisan ayaklanması başlayınca, Botev, Romanya'da kurduğu 200 kişilik çetesiyle birlikte, buharlı bir Avusturya gemisiyle Tuna'yı geçerek, Bulgaristan'a ulaşır. Çeşitli yardımlarla, batı Balkanlar'daki Veslets Dağı'na kadar gelir. Burada, Osmanlı ordusuyla karşılaşır. Çete kuşatılır. Botev, 20 Mayıs 1876'da çıkan çatışmada öldürülür.

Eserleri:

Botev, 22 şiir yazmıştır. Ayrıca, çok sayıda; makale, deneme, yergi, mektup ve feyletonları vardır. Botev, ilk şiirsel itirafını, *Annem'e* adlı şiiriyle yapar. Şair, annesine, böylesine büyük bir dava uğruna ölürse, ardından ağlamamasını vasiyet eder. Botev, kendi trajik geleceğini sezmiş gibidir. Bu şiir, Slaveykov'un *Gayda* gazetesinde yayınlanır. Daha sonra *Erkek Kardeşime* adlı şiirini yazar. Bu iki şiirinde, acı ve yalnızlık vardır. 1871'de *Veda* adlı şiirini yazar. *Söz* gazetesinde yayınlanan bu şiir, Botev'in bir çeşit vasiyetidir. Şiirde, isyancı görüşlerini, savaşa hazır olduğunu, vatanına duyduğu sevgiyi ve Osmanlılara duyduğu öfkeyi dile getirir.

Söz gazetesinde, yazarın ayrıca *Çeteciler, Kocaya Kaçan, İlk Aşkıma, Mücadele* adlı şiirleri de yayınlanır. *Çeteciler*'de isyan hakkındaki iyimselliğini *İlk Aşkım* da ise, yeni duygular ve yeni yüzlerle isyanın romantik görüntüsünü çizer.

Botev'in şiirlerinden başka, bir de baladı vardır. Bu baladın konusu, Hacı Dimitr'in tehlikelerle dolu

olan bir seferidir. Hacı Dimitr'in serüvenleri ile ölümü arasında, bütünlüklü bir karşılaştırma yapılır. Yazar, ünlü çeteciyi, kendini halkına ve vatanına adamış bir kahraman olarak sunar. Botev, bu şiirde, duygusallığı aşmış; eski kalıp ve ilkeleri bırakarak, halk şiirinin etkisiyle, romantizme yaklaşmıştır. Botev'in yazgısını açığa vuran bu şiir, önsezi ve öngörüleri açısından da önemlidir. *Hacı Dimit* tüm Bulgar edebiyatının en tanınmış şiirlerinden biridir. Botev'in en vatansever yaratımı olarak kabul edilir.

Botev, 1873 yılında, *Dua* adlı şiirini yazar. Bu şiir, siyasi ve sosyal bir itirafnamedir. Şiirde, şairin geleceğe olan inancı belirtilmiş ve lirik kahramanın yüzü ortaya çıkmıştır. 1875'te, *Vasil Levski'nin İdamı* adlı şiirini yazar. Şiirde, çekilen acıların yanı sıra, Levski'nin kişiliği, eylemleri ve mücadeleleri övülerek anlatılır. Botev, 1875'te şiirlerini toplayarak, *Totev ve Stambulov'dan Türküler ve Şiirler* adı altında yayınlar. Kitabı hazırlarken, şiirleri birçok kez gözden geçirmiş, eski sözcükleri ayıklayarak, üslubunu güzelleştirir.

Sanatı ve Görüşleri:

Botev'in coşku verici şiirleri, kendini bilmenin bir tür dramını yansıtır. Vatansever bir insanın görevleri adına, kalbinde ne varsa, onu anlatır. Bu nedenle onun şiirinde, vatanı için ölmüş insanlar ve kahramanlar ağırlıklı bir yer tutar. Botev, yazdığı şiir ve düzyazılarda, kahramanlarını ülküselleştirir. Fiziki ve ruhsal güzelliklerini betimler. Yazar, ilk şiirlerinde, bireyin ve halkın kaderi sorununa eğilmiştir. Şiirlerinin birçoğunda ise, ölüm duygusu, baskın bir duygudur.

Botev, esinlenmesinin yüceliğiyle, diğer tüm Bulgar Rönesans şairlerinin ötesine geçmiştir. İmgeleminin gücü, yarattığı heyecan verici atmosfer, şiirinin teknik yetkinliği ve dil kullanımındaki ustalığıyla, büyük bir şairdir o. Sıklıkla, halk şarkılarına yakın olan şiirleri, tüm Bulgarların ruhuna seslenir. Dizelerinin içerdiği ritimlerin çeşitliliği, onun şiirlerinde, olağanüstü bir yaratımı açığa vurur. 8 heceli, uyaksız şiirlerinden bazıları, sıkça yapılan yinelemelerle, halk şiirinin temelini derinden etkilemiştir. Botev'in şiirleri, teknik kusurları da içerir. Ancak, güçlü ve anlık anlatım bakımından, bu şiirlerde, güzellik ve yetkinlik vardır yine de. Şiirlerinde, romantizmin ögeleri kadar, derin gerçekçi ögeler de vardır. Botev, romantizm bakımından Puşkin, Lermontov ve Byron'la birlikte anılır.

Botev, şiirde olduğu kadar, mizahta da yetkindir. *Çalar Saat* adlı mizah gazetesinde, toplumun ve döneminin kusurlarını alaya alan, fıkra ve taşlamalar yazmıştır. Onun eleştirel yönü, sadece mizahi türlerde değil, Bulgar edebiyatı hakkında yazdığı değerlendirme yazılarında da görülür.

Botev'in Sosyal ve Siyasal Görüşleri

28 yıl gibi kısa bir hayatı olan Botev, toplumsal gelişmenin en ilerici çizgisinden, hiçbir zaman ayrılmamıştır. Bütün insanlara mutluluk sağlayacak olan, doğrucu bir toplum düzeninin kurulması düşüncesi, onun esin kaynağı olmuştur. Onun ideolojik gelişmesi, Bulgaristan'ın toplumsal, ekonomik gerçeği ve Rus felsefi düşüncesinin etkisi altında olmuştur.

Botev'in ele aldığı temel düşünce, Osmanlı feodalizminden ve onun dayanağı olan Bulgar çorbacılarıyla (halkın Hıristiyan ileri gelenlerine taktığı ad) dini önderlerinden kurtuluşudur. Ona göre, Bulgar çorbacılar, bütün kötülüklerin başı ve halkın en azgın düşmanıdırlar. Tüccar-sanayi burjuvazisi, halkına ihanet etmiştir. Dini önderler ise, ilericilik ve kurtuluşun başlıca düşmanlarıdır. Her akıllı ve namuslu insan, dinden ve aptalca inanışlardan kurtulmalıdır. Çünkü, bu tip inançlar, insanın akli ve fiziksel gücünü yok etmektedir. Çarları ve Papa'yı koruyan Tanrı'ya karşı gelir Botev. Kölelerin koruyucusu ve küçümseyici bakışların cezalandırıcısı olan "Akıl Tanrısı"na ise, çağrıda bulunur.

Botev, insanlık ve özgürlük adına, halkın gücünü parçalamak, onun siyasi ve manevi kurtuluşunu geciktirmek için yaratılan, her türlü sahte ilim ve siyasi kuramlara karşı gelmiştir. Ona göre, Avrupa ve Amerika'daki burjuva demokrasileri de çıkmazdadır. Yazar, Avrupa ve Amerikan burjuvazilerinin gerici niyetlerine rağmen, Avrupa'ya karşı, daha ılımlı görüşler içindedir ve şöyle demektedir. *"Avrupa'ya körü körüne öykünmemeliyiz. Avrupa'dan bize ve insanlığa yararlı olanı almalıyız.*

Botev'e göre, bugünkü toplumsal hayatta ve insanların bugünkü siyasal düzeninde, fakiri her yerde köle yapan bu acıklı kuralı; ne düşünce gelişmesine, ne bilimin yeniliklerine, ne de ticaretin kolaylıklarına bağlayabiliriz. Uygarlığın nimetlerine, fakir ve zengin ayrımı ortadan kalktığında ulaşılabilir. Kötülüğün ana nedeni, çok fakir ve çok zengini yaratan, anormal toplum düzenidir.

Botev, sadece sözle değil, uygulamada da, sonsuz sevgisini gösteren bir vatanseverdir. Şovenliğe ve Bulgarların, burjuva milliyetçiliği düzeyinde övülmesine karşıdır. Vatansever olan Botev, aynı zamanda evrenseldir de. O, vatanseverliğin ve evrenselliğin; yani, Bulgarlar ile bütün milletlerin çıkarlarının, gerçek bir birleşimidir. Onun vatanseverliği, evrenselliğe organik bir şekilde bağlıdır. Ona göre, kurtuluş için ölen, yalnız kendi vatanı için değil, bütün dünya için ölmüş demektir.

Botev'in Felsefi Görüşleri

Botev'in bakış açısının temel, ideolojik ve kuramsal kaynakları; felsefi materyalizm ile Rus dü

şünürlerinin, devrimci demokratik görüşleridir. Feuerbach'ın felsefesiyle, onlar sayesinde tanışmıştır. Proudhon, Bakunin, Çernişevski ve Neçayev'den, belirgin bir şekilde etkilenmiştir. Bükreş'te olduğu dönemlerde Marks'ın bazı eserlerini okumuştur. Bu eserler Botev'in, felsefi ve sosyo-politik görüşlerini etkilemiştir. Ancak, içinden geldiği toplumsal koşullar nedeniyle, Marksist olamamıştır. Buna karşın felsefe, sosyoloji ve estetik alanlarında, düşünceleriyle ufuklar açmıştır.

Botev, Feuerbach'ın materyalist felsefesinin izinde felsefenin temel problemi olan, us ve madde ilişkisine değinmiştir. Ona göre us; bedene ve beyne özel, ikincil bir ürün, bir sonuçtur. Us, bedenden ayrı ve bağımsız bir unsur olarak, tek başına var olamaz. Botev, bu bağlamda, beden öldükten sonra, ruhun yaşaması düşüncesini kabul etmez. Ona göre, bu; baştan aşağı bir uydurmadır. Tanrı, doğadan ayrı ve onun dışında bir varlık değildir. O halde, maddesel dünyanın yaratıcısı olamaz. Bu nedenle, Botev, Tanrıbiliminin uzlaşmaz bir karşıtıdır. O, Tanrıtanımazlığı, bilimsel bir kuram olarak kanıtlamıştır. Botev, yalnızca, Tanrı'nın bir ruh olarak, nesnel varlığını kabul etmemekle kalmamış; dinin ve ruhban sınıfının, gericiliğine de dikkat çekmiştir.

Botev'e göre, organik ve inorganik maddeler arasında bir uçurum yoktur. Organik madde, inorganik maddenin içinde oluşur. Us ve insan bilinci de, onun içinden çıkar. Bu nedenle, Botev; felsefenin temel problemi olan us ve madde ilişkisini, materyalist bir bakış açısıyla ele almıştır.

Botev, algılama sorunlarına da, materyalist bilgi kuramı bakış açısından yaklaşmıştır. Agnostisizm (Bilinemezcilik)'le ve önyargılarla mücadele etmiştir. Ona göre, dünya kavranılabilirdir. İnsan bilgisinin sınırı yoktur. Algılama değişir ve gelişir. *Kilise Sorunu Çözülmüş müdür?* adlı makalesinde, insan usunun ve bilgisinin geliştiğini kanıtlamakta ve şöyle demektedir: *"Dün, kuşku götürmez bir gerçek ve gerekli bir koşul olanın, bugün zararlı bir önyargı haline gelmesi; bir zamanlar, bir ütopya olarak kabul edilenin de; günümüzde, tarihsel bir gerçeklik haline gelmesi görülebilmektedir."*

Botev, doğa ve toplum üzerine de, Rus düşünürlerinin kuramsal kalıtından yararlanarak, bazı diyalektik düşünceler geliştirmiştir. Bunların en önemlisi, karşıtlar arasındaki değişim ve gelişimden kaynaklanan, çatışma ve mücadele kavramıdır. Ona göre, kahkaha ve gözyaşı ile iyi ve kötü, bu mücadelede iç içedir; insani gelişme ve ilerleme de öyle. Botev, 1876'da, *Bayrak* ve *Yeni Bulgaristan* gazetelerinde yayınlanan makalelerinde, birtakım başka diyalektik düşüncelere de ulaşmıştır. Eski ve yeninin çatışmasında, eskinin silinip gitmesi ve yeninin zaferi, ya da tarihin, eski ve çağdışı olanın yok olması ile yeni, sağlıklı ve insanı olanın yaşam bulması bu diyalektik çıkarımlara örnektir

Botev'in Edebiyat ve Sanat Üzerine Görüşleri

Botev'e göre; bilim, edebiyat ve gazetecilik de, halkın önderlerinin öncülüğünde, siyasi söylem özelliğini kazanmalıdır. Bilim, bilim için ve sanat da, sanat için olmamalıdır. Edebiyat; hayatı, en tipik ve en karakteristik unsurlarıyla birlikte ve doğru olarak yansıtmalıdır. Bilim, edebiyat ve şiir, halk hayatının yanıkısıdır. Edebiyat ve sanat, halkın feodal zorbalık altındaki hayatını doğru yansıtmanın yanı sıra; halkın istek ve gereksinimlerini göz önüne alıp, özgürlük ve mutluluk ülkülerini öne sürerek, halkın devrimci gelişimine hizmet etmelidir.

Botev için edebiyat, tinsel bir silahtır. Halkın her çeşit sömürge ve kölelikten kurtulması uğrundaki en yüce istekleri, edebiyatta karşılığını bulmalıdır Ona göre, edebiyatın amacı ve düşünselliği: onun, topluma gerekliliğinin bir ölçütüdür. Sanat, her zaman belli bir sınıfın görüşlerini yansıtmıştır Oysa ki, gerçek sanat; halkın hayatını ve çağının devrimci, ileici düşüncelerini yansıtan sanattır. Botev, hem kuramsal hem de kılgısal olarak, devrimci bir edebiyat düşüncesinin savunucusu olmuştur.

Botev, sanat eserlerinde, içeriği ve düşünceleri temel olarak görüyordu. Ancak, bunların anlatım şeklini de, hiçbir zaman küçümsemiyordu. Ona göre, bir eserin özü ve anadüşüncesi, her zaman en uygun şekilde anlatılmalı; biçim ve içerik, organik bir bütünlük içinde, bir arada bulunmalıdır Botev, içeriği zayıf edebi eserleri ve biçimsel olarak güçsüz eserleri eleştirmiştir. Ruhsuz ve anlamsız eserler üreten, yeteneksiz yazarları da eleştiri konusu yapmıştır. Örneğin, *Neden Ben Değilim?* adlı şiirinde, düşünceden yoksun şiir anlayışını eleştirmiştir Botev'e göre, edebiyat eleştirisinin amacı da; düşünsel olması ve okuyucularda, edebiyata olan zevkin gelişmesine yardımcı olmasıdır. Ebebıyat, belli toplum sınıflarının çıkarlarını yansıtırsa, edebi eliştiri de, doğal olarak kaçınılmazdır.

Botev'in Pedagojik Görüşleri

Botev 'e göre, bir öğretmen, öncelikle okuttuğu çocuklardan daha bilgili olmalıdır. İkincisi, çocukları okutsun ya da okutmasın, gözleri yere bakmalı, ruhu ise, yukarılara, tavana kadar yükselmeli ve kendinden geçmelidir. Üçüncüsü, çocukları öğretmene, ana-babaları değil de, İsa peygamber teslim ettiği için; öğretmenin en ağır görevi çocukların çok değerli ve çok tatlı masumiyetini, yaşlanıncaya kadar korumaktır. Bu ise, eğitimin başlıca amacıdır

Dayak ve kitap gibi geriye kalan diğer şeyler ise, sadece birer kolaylıktır; yani şarlatanlıktır. Dördüncüsü de, biri öğretmen, öküz gibi sabırlı olmalı, ayrıca, kuzu gibi iyi yürekli ve bitola dilencisi gibi sağlam bedenli olmalıdır.

Botev'in Çeşitli Yazılarından ve Özdeyişlerinden Örnekler:

1) Her insan, çevresinde olup bitenlerin nedenini anlamak ister. Bu isteği, onu, ömür boyu beşikten mezara kadar bırakmaz. Yağmur niçin yağıyor, otlar nasıl çıkıyor, neden ay kimi zaman dolunay oluyor da kimi zaman ise yalnız kenarcığı görünüyor, neden balık suda yaşayabiliyor da kedi yaşayamıyor gibi sorular, çocuklukta kimin aklına gelmemiştir? İnsanlar, çevrelerinde olup biten her şeyin nedenini öylesine bulup öğrenmek istiyorlar ki; aslını bilmedikleri bir şeyle uğraşmayı bırakıp, rahatlarına bakacaklarına ve onu daha çok düşünmeyecekleri yerde, tutup, yalancı bir neden uydurıvermeyi, daha uygun görüyorlar.

Her şeyin, niçin ve nasıl olduğunu öğrenip bilme merakı, hayvanlarda yoktur. Hayvan, ovada koşar; zevkine göre, önüne geleni yer. Ancak, niçin koştuğunu, niçin koşabildiğini, yediği yiyeceğin nereden geldiğini hiç düşünmez. İnsanlarsa, bütün bunlar için, düşünüp tasalanır. Bakın, şimdi bundan ne çıkıyor. İnsan, ne kadar çok şey merak ederse ve bunları, ne kadar ayrıntısıyla tanırsa, o kadar çok şey bilmiş olur. Hayvanlar, bütünleşmemiş zeka; küçük çocuklar da, bilgisizliği ile, en zayıf ve en güçsüz durumdadırlar. Çocukların, küçük oldukları için, zayıf olduklarını sanmayın sakın! Fil, çok büyüktür, ancak, büyüklük ve güce gereksinim duyulmayan yerlerde, bir çocuktan daha güçsüz konumdadır.

İnsan, bir şey yapmak istediği zaman; önce, bu işi yapacağı cisimlerin özelliklerini bilmelidir. Cisimler, insana kendiliğinden boyun eğerler. Cisimler, insanı dinlerler mi yoksa, karşı mı gelirler? Onlar, ne insanı bilirler, ne de kendilerini düşünürler. Onlar; maden, altın ya da her neyse, o şekilde varoluşlarını devam ettirirler. Ne iş güçleri vardır, ne de istemleri. Bir dere, akmak istediği için değil; yatağı eğimli olduğu için akar. İnsan ise, bir derenin önüne set çekebilir; dere de akmasına son vererek, birikir ve göl olur. İnsan setin sağlamlığını, suyun gücünü, kıyıların yüksekliğini ve daha birçok koşullu nasıl bilirse suya da istediğini dinletip, yerine getirtebilir. Tekerlek döndürtebilir, odun kestirebilir, çayır sulatabilir ve tekne kaldırtabilir. Siz bundan anlıyorsunuz ki, biz, doğayı ya da cisimleri ne kadar tanıyorsak; onları, özelliklerine göre birleştirerek, o derece iyi yönetebiliriz.

İnsanlar, bilmedikleri şeylerden çok korkarlar. Çünkü, onlardan kendilerini koruyamazlar. İşte bu yüzden, insanlar, bilmedikleriyle yetinmeyip; yalandan boş bir neden uydurmayı, daha yerinde buluyorlar ve bu yalancı nedeni, bilginin ve anlayışın yerine koyarak; korkunç bir olaya egemen olduklarını zannederek, kendilerini aldırıyorlar.

Doğa hakkındaki bilgileri, tasarımlarından üstün gelmeye başlayıncaya kadar; halklar da, hep böyle yaşamışlar. İnsanlar, doğa hakkında daha fazla deneyim ve bilgi edindikten sonra, gök gürlemesi ve şimşek hakkında başka türlü düşünmeye başladılar. Kim gürletiyor, diye soracakları yerde, tutup, neyin gürlediğini aradılar ve yavaş yavaş gerçeğe ulaştılar. O zaman da, onlar, dua ve secdeyle ya da kurbanla ve mumla değil; paratoner denilen aletle korundular. Öteki olay ve cisimler üstüne olan bilgiler de böyle gelişiyor. Bilgi, bizi her yerde korkudan koruyor. Kendisinin de bağlı kaldığı olaylar karşısında ise, zararlı etkilerden korunmamızı öğretiyor.

Köylerinde mezarlık bulunan köylüler, acaba neden korkuyorlar? Bana kalırsa, onlar, cesetlerden ve cesetlerin garip görünüşlerinden korkuyorlar. Çünkü, burada, kendileri için açık olmayan bir şeyin varlığını, içgüdüleriyle kavrıyorlar. Başka neden korkacaklar? İnsanlar, öldükten sonra yaşamak istemiyorlar mı? Aralarından biri öldü mü, üzülüp ağlıyorlar. Oysa, ölenlerin ruhlarının ölmediğine inandıkları için, sevinmeleri gerekmez mi?

Bedensiz ruh korkunçtur. Çünkü, onu nasıl düşünceğimizi bilemiyoruz. O derece korkunç ki, insanlar onu, şaşırtıcı ve çirkin ya da gereğinden fazla güzel bir beden düşlüyor. İnsanlar, canlı ruhu susuz, cisimsiz ve gaz halindeki bir varlığı; yani, canlı havayı değil de, bu aptallıkları daha kolay düşünebiliyorlar. Bu, o kadar saçma bir şey ki; insan, bedensiz ruhu bir tarafa bırakıp, iğrenç bir şey uyduruyor. Bir şeyi tamamiyle bilmediğimiz zaman, onun hakkında her çeşit tasarımda bulunmak, büyük bir aptallıktır.

"Bedensiz ruhlar var olabilir mi?" sorusu, tamamiyle cahilce bir sorudur. Çünkü, bu soru, ruhla bedenin birbirinden ayrı şeyler olması üzerine kurtulmuştur. Biri size, *"Kara bir kedi olmadan çıktıktan sonra, onun karalığı odada kalabilir mi?"* diye sorarsa, ne yanıt verebilirsiniz? Böyle bir kimseyi deli, zannedersiniz. Oysa, her iki soru da birbirinin benzeridir. Öyleyse, odadan çıkmış olan kedinin karasının kalmasını düşünebilen ya da bir kırlangıcın kanatsız ve bedensiz uçabileceğini tasarlayabilen bir kimse; ruhu da, bütün bölümleri yok edilmiş, ancak yine de, bir bedeni olduğunu tasarlayabilir.

Bazı kimseler, tek bir nedenleri olamamasına rağmen, ölen insanların ruhlarının, başka dünyala

ra gittiğini söylüyorlar. Bu, çok kolay anlaşılır bir şey değildir. Oksijen ve selitra okyanusunda oksitlenmeden ya da hidrojen ve karbonla birleşmeden, nasıl yükselip gidiyorlar acaba? Ruhun, kimyasal özellikleri yoktur. Nasıl özellikleri vardır? Fiziksel mi? Hayır. Öyleyse, nasıl hareket ediyor? Fiziksel ve kimyasal özellikleri olmayan, biçimsiz, niteliksiz, niceliksiz bir cisme, biz; var olmamıştır ve o bir hiçtir diyoruz. Bu durumda, bize, elektirik kıvılcımı karşılaştırmasıyla karşı çıkacaklardır. Oysa, elektrik kıvılcımının, fiziksel ve kimyasal özellikleri vardır. Bu özelliklere bakıp, onda bilinç vardır diyemeyiz. Ancak, onların, bedenden ayrılmış olan ruhtan istedikleri budur.

2) Aptallıkların, kutsal ve yararlı olduklarını söylemek, insanları buna inandırmaya çalışmak, öyle bir cinayettir ki; onu işleyenlere, Tanrı'nın günahkar kullarına gönderdiği cezalar bile azdır.

3) Herkesçe bilinir ki, gereksinimler ve çekilen acılar, insanları birbirlerine yaklaştırır, birleştirir; içten olmaya ve bütün kötülüklerden kurtulmak için yardımlaşmaya yöneltir.

4) Diplomasi; incecik ve arapsaçı gibi karmakarışık hayat ipliklerinden oluşmuş bir ilimdir. Bu ipliklerı kaleme sarıp, kendisine dilenci torbası dokuması için; insanın, kafasında iyi bir çıkrığı olmalıdır.

5) İvanço: Ana be, ben büyüdükten sonra ne olacağım?

Anası: Sen adam ol da, babanın davulu tavanda hazır. (Görüyor musunuz? Kişinin davulcu olması için bile, adam olması gerek!)

Kaynakça

1 *Dictionnaire des Litteratures*, Philippe Van Tieghem, 1984.
2. *Dictionnaire Biographique des Auteurs*, Laffont-Bompiani, 1964.
3. *Le Nouveau Dictionmaire des Oeuvres*, Laffont-Bompiani, 1994.
4. Angel Bunkov, *History of Philosophy in Bulgaria*.
5. Hristo Botev, *Seçilmiş Eserler*, Sofya, 1966.
6. Leman Ergenç, *Bulgar Edebiyat Tarihi*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1966.
7. Nikolay Todorov, *Bulgaristan Tarihi*, Öncü Kitabevi, 1979.
8. *Ana Britannica*, Ana Yayıncılık, 1986.
9. *Büyük Larousse*, Gelişim Yayınları, 1986.
10. Aziz Çalışlar, *Türk ve Dünya Edebiyatçıları*, Remzi Kitabevi, 1987
11 *Sosyalist Kültür Ansiklopedisi*, May Yayınları, 1979.

Annem'e

Anneciğim, tam üç yıldır aralıksız,
Hüzünlü şarkılar söylüyorsun lanetleyerek beni.
Ve ben, başımı alıp gidiyorum, başıboş,
umutsuz
Her yerde insanlarla karşılaşıyorum, kalbimin
kabul etmediği

Babamın bıraktığı mirası, içkiyle
değiştireyim mi?
Bu acımasız okları, sana da fırlatayım mı?
Anneciğim, gençliğim hâlâ dipdiri, zinde;
Yitip gidiyor talihsizlik çöllerinde.
En iyi dostlarım, bana bakıyor neşeyle;
Çünkü, onlarla gülmüştüm bir zamanlar ben de
Ama, şimdi ne mutsuz olduğumu bilmiyor
hiçbiri;
Buz insanı yakarmış meğer ve ısıtırmış
zemheri.

Nasıl bilsinler, hiçbir dostum yok artık;
Kime açayım şimdi gizlerimi?
Kim bilir, hangi korkunç düşünce alacak.
Bir gün o ışıltılı düşlerimin yerini.

İnan bana anneciğim, etrafta hiç kimse yok;
Sen hâlâ benim inancımsın!
Ama, dayanağım yok artık, umudum kalmadı;
Kalbime egemen olan aşktan gayrı.

Öyle düşler gördüm ki, gece-gündüz;
Mutluluk ve zaferi tadacağız birlikte!
Neyi arzu ettiysek, o olacak geleceğimiz:
Her düş için ödenecek kefaretimiz de.

Yalnızca, bir tek arzu kaldı kalbimde.
Onu da senin kollarına veriyorum; tut!
Acılı, can çekişen gençliğim ellerinde;
Yatıştır onu ve avut!

Bir kez daha sarıl bana;
Babama, kız kardeşime ve sevgili bildiklerime!
O zaman, kanımda anlatılmaz bir kızışma;
Asla çürümeyecek yüreğimden, ne kaldıysa
geriye.

Kardeşime

Zorluklarla yaşadı kardeşim,
Aptallar ve yoğun sisler arasında.
Ayıplamalar içinde yanıp tutuştu kalbim
Ve kavruldu ağır pişmanlıklarda.

İçtenlikle sevdim vatanımı,
Onun mirasını korudum,
Ama, yitirdim kendimi kardeşim.
Bu aptallardan tiksinerek.

Bir düş ve düşünceler kaosu,
Çarmıha gerdi genç ruhumu,
Ah! kim koyacak elini üstüne artık,
Böyle bir kalbin ki, kötülüklerle dolu?

Hiç kimse! kalbim tanımaz oldu,
Özgürlüğü ve de neşeyi.

Yine de, çarpmakta çılgınlar gibi,
Halkın hıçkırıklarının yankısıyla.

Evet kardeş, ağlıyorum gizlice;
Halkın düştüğü bu üzüntüye.
Övebilir mi insan, kendini söyle bana,
Böylesine cansız ve sapkın bir dünyada?

Hiçbir şey duymuyorum, her şey yanlış;
Yanıt vermiyor kimse çağrılarıma.
Senin ruhun da kardeş, sağırlaşmış;
Tanrıların sesine ve halkın sızlanışlarına.

İlk aşkıma

Öylesine verimli ki bu şarkı,
Zıplatıyor kalbimdeki zehiri!
Gencim, ama unuttum gençliğimi,
Yine de anımsamaktayım bazen;
Dün nefret ettiğim şeylerden,
Bugün de nefret ettiğimi
Ve senin karşında ayaklarımın
Birbirine karıştığını.

Ağladığım zamanları unut,
Bir bakış, bir iç çekiş için, unut hepsini!
Köleydim bir zamanlar, şimdiyse boşandım
zincirlerden;
Senin bir tek soluğun için.
Aptalca küçümsemiştim oysa dünyayı
Ve çamurda oynamıştım kendi duygularımla.

Bırak, bu çılgınların olsun geçmiş;
Söndü aşk, yüreğin işi bitmiş!
Artık, onu yeniden yeşertemezsin;
Çünkü, yalnızca acı egemen üzerinde.
V her şeyin üstü, çalı çırpıyla kaplı;
Yüreğimse, nefrete doğru ilerliyor.

Sesin güzel, gençsin hâlâ ;duyuyor musun,
Ağaçların söylediği şarkıyı?
Yoksulların sızlanmasını işitiyor musun?
Kalbim çekilmiş, ıssız topraklara doğru;
İnsan kanının boyadığı.

Bırak bu hoyrat sözler,
Kemirsin ormanın derinliklerini!
Azgın fırtınalar, çöreklensin gelip;
Dünyanın üzerine!
Ve eski çağların öyküleri,
Yeni acılar söylesin uygarlığa; yepyeni!

Sen de şarkı söyle genç kız,
Acının şarksını söyle!
Kardeşin kardeşi vurmasının şarkısını
Ve gençliğin yok edilişinin.
Şu dul kadının gözyaşlarının şarkısını;
Evsiz-barksız, çocuklarıyla terk edilişinin.

Ya şarkı söyle, ya da sus! Ya da, çek git istersen!
Her şey, yakınında uçuyor çarpıntılı kalbimin;
Anla durumumu sevgilim!
Duy, aşağılarda yankılanan dünyayı,
Hain ve korkunç haykırışları;
Üzüntü ve can çekişmenin şarkılarını.

Dalları kırıyor, aşağıdaki rüzgar;
Kumlardan örülü bir taç var,
Akarsu yataklarında uçurum var
Ve rüzgarda seken mermiler.
Ölüm, tatlı bir gülüştür:
Düşüşse, tatlı bir dinleniş.

Ah! hangi ses, bana şarkısını söyleyecek;
Bu üzgün ve tatlı gülüşlerin?
Hangi dudaklardan, güzel sözler dökülecek
Ve hangi deniz, sözcükleri yıkayacak?
Kim susturacak, bu aşkın sesini?
İşte, bu yüzden gitmek gerekir hep;
Sevilen şeyin şarkısını söyleyerek!

Mücadele

Gençlik acıyla geçer, yoksullakla;
Kan boşuna kızışır, sancılı zamanlarda.
Bakış bulanır, akıl görmez olur hiçbir şeyi
Ve iyilik ölür, kötülükle karşılaşınca.
Anılar çöker, tüm ağırlığıyla ruhun üstüne;
Bellek, durmaksızın canlandırır onları.
Kalpte; hiçbir aşk, hiçbir sevgi kırıntısı,
Hiçbir umudun gücü, uyandıramaz ölmüş olanı.
Ölmüş biri duyar, bir başka ölüyü yalnızca;
Bizde çılgın insanlar, yaşayıp ölür çılgınlıklarda.
Ve şöyle yazarlar, mezar taşlarına:
"Zengindi" denir; "Şimdi kim tapınacak
meşalesine?
"Ne kadar talihsizdi!" denir, ya da "Aldattı kendi
Tanrısını?"
Acımalar, vaazlar, kuyruklu yalanların bini bir para;
Boğazladı onca kişiyi, bu halk celladı da.
Okul hocası oldu, bu bunamış kişi ise;
Felsefe yapıyor şimdi zırvalamalarıyla.
İnanırlar ki, Tanrı korkusu önceliklidir hep;
Şu gazeteciler, kendini bilge sananlar.
Duralım burada; onlar, kuzucuklara aç
Kurt sürüsüdür! Yalanın, ilk taşını koyanlardır
Yapıya. İnsan zekasını, zincire vuranlardır.
Ve yüce Süleyman, bu gözü dönmüş zalim de,
Uzun zamandır, sarayın derinliklerinde kutsal
azizleriyle,

Bugüne dek, tüm dünyanın yinelediği;
Aptallar için, anlatıp durur özdeyişlerini
"Kendi Tanrı'ndan korkmalı ve yüceltmelisin
kralını!"

Ne kutsal aptallık bu! Binlerce yıldır,
Bilim ve akıl boşuna savaşıp durur.
Çarpışanlar düşüp ölür, sert kayaların üstüne;
Yoksulluğa karşı yapacak hiçbir şey yoktur.
Boyunduruğa katlanmaya alışmış insanlar,
Zalimliğe durmaksızın saygı duyarlar.
Eğer el demirdense, hepsini birleştirir;
Söz yalansa, karşısındakine inanç verir.

Sana vurduklarında yalvar; yoksa, sus ve
sabırlı ol!
Eğer, başına gelmişse bir felaket, metin ol!
Kurtlar, yılanlar, kanını içsin bırak da;
Dünyadan vazgeç, tek umudun Tanrı'da!
Sana sesleniyorum Tanrım: "Ben günahkarım!";
Yüce Tanrı bağışlar böyle yalvaranı,
Sever uysal kullarını.

Böyle, almış başını gidiyor dünya! Kölelik ve yalan,
Kurmuş krallığını; yeryüzü talan!
Kuşaklar boyu bu böyle,
Aktarın siz, sürekli kendi mirasınızı;
Bu ölümlü krallığın, "suç" tur tek yasası!
Bir günah krallığı bu, korkaklık ve gözyaşı krallığı;
Acı ve sonsuz mutlulukların.
Haydi, hızlı adımlarla, hep birlikte mücadeleye,
Zirvelere doğru, kutsanmış düğümleri çözmeye
koşun!
Ve haykıralım: "Ya ekmek, ya da kurşun!"

Meyhanede

Kalbim tasalı, biraz şarap verin!
Sarhoş olup unutayım: bunun;
Bir şan mı, yoksa alçaklık mı olduğunu!
Siz ne anlarsınız, ey aptallar,
İnsanın doğduğu ülkeyi unutmasından;
Ana-babasının temelini,
Gururlu, savaşçı bir ruha borçlu olmalarından?
Babam öldü; annemse, gözyaşları içinde
nicedir.
Unutmak, kendi halkını bir köşede
Ve ağzındaki ekmeğin soyluluğunu; acıdır.
Onlar çaldı benden, aç halkımı.
Korkak çorbacı da çaldı,
Cimri tüccar da;
Papa ise, daha kutsal çaldı.
Siz de çalın ahmaklar; haydi, durmayın!
Siz de çalın! Size kim engel olacak?
Her yer karanlık, gün ne zaman doğacak?

BAKIŞLARIMDA DOKUNMA

Kabuk tutmayan yaraların
üzerine yazıldığı bedenim.
Kirpiklerimin gölgesinde
sıvılaşmış sözcüklerden
iki damla yaş.
Kırılmış bir bütünü
yeniden onarmanın
düşlemsel yollarında.
Ne zamana dek, koşmam gerek.
Aynadan aynaya
yapayalnız şekiller ortasında.
Bakışlarımda dokunma
ellerimde gözler
büyürken.
Geceden sabaha.
Bir bahardan diğer bahara.

Nalan ÇELİK

Burada, içmek için bulunmuyor muyuz yoksa?
Şarkılarını söylemek için mi buradayız
başkaldıranların?
Dişlerimizi gösterelim zalimlere, davranın!
Meyhaneler, bizim eşsiz sığınağımızdır;
Haykıralım "Haydi Balkanlara!"
Ama, ayıldığımız zaman da,
Tüm söylevlerimizi unutalım!
Önce susar, sonra da güleriz;
Halkın kutsal şehitlerine.
Zalim, daha da boşanır zincirlerinden;
Toprağımızın, utançtan kızarır alnı!
Lanetleme, vuruşma, soykırım haykırışları
Ve haraç isteniyor köle halktan.

Biraz daha şarap verin, içmek istiyorum!
Ancak, şarap dindirir kalbimdeki acıyı;
Öldürür şarap, karanlık duygularımı
Ve dinginleştirir, titreyen ellerimi.
İçeceğim; düşmana rağmen, size rağmen!
Ey yurtseverler! Hiçbir şeyin değeri yok
gözümde;
Korkacak hiçbir şeyim yok! izninizle;
Ama siz, siz tam bir ahmaksınız!

Türkçesi: Hüseyin KÖSE

YUNANİSTAN'LA İLGİLİ KISA GEZİ ANILARI

Güven PAMİR

25 Nisan 04

Bugün Katerini'den Atina'ya doğru 2. mevki bir trenle yolculuk yapıyorum. En son tren yolculuğunu ne zaman yaptım? Gençliğimde mi yoksa gençliğimi bıraktığım Almanya'da mı?

Beni uğurlamaya eski-orta ve genç tarih birlikte geldi. Mine ile birlikte geldiğim, Şirincelilerin kurduğu "Nea Efesos" köyünde tanıdığım Georgia, Niko ve torun Georgia beni sanki tekrar tarihe uğurlar gibiydiler.

Anadolu'nun, Ege'nin, karşıyakanın bu vurgun yemiş insanları, yüzlerinden hiç eksik olmayacak o hüzün damlacıklarıyla giderleken beni de götürdüler.

Katerini-Atina 2. sınıf Makedonya katarı 6 saat yol alacak. Kompartıman 8 kişilik. Ülkemin insanları gibi insanlar. Daha doğrusu bir halk iki parçaya ayrılmış gibi.

Çocuklar, gençler, kadınlar trende çoğunlukta. Bugün ayrıca "Karfreitag" Tren yolcular götürüyor misafirliklere... Bu insanlar üç-beş gün dinlenme fırsatı bulacaklar.

Komşu Yunan'a gelişimin bu ikinci defası. Yıllar önce Selanik tatilinden sonra, şimdi Makedonya topraklarında, sarsıntılar içinde tren yol alırken ben de sarsıntılar içindeyim.

Şu anda tren mavi bir çizginin kenarında, suların içnide yol alır gibi... Ege, güneşin altında pencereden içeri dalgalarını gönderiyor.

Bu deniz benim peşimi hiç bırakmayacak. Beni, uysal bir kadın gibi hep izleyecek. Mavisi, hareketi, sıcaklığı, şaşırtıcılığı, derinliği, yaşattığı aşkları, geçmişi, şimdi kompartımanda benimle yolculuk ediyor.

Gene her yerim deniz kesildi. Islandım.

Dün. Tarihini okur çıkarsın.

Tüm gün yollardaydık. Xanti'den yola çıktık, sonra Kavala. Eski Kavala. Bir korsan ve balıkçı vilayeti. Korsanlar gitmiş balıkçılar kalmış. Kentin tarihi büyümeyle yer değiştirmiş. Gene de kalan, direnen var. Afişlerde 1 Mayıs. KKE'li yoldaşlarımın 1 Mayıs'ı kutlamaya hazırlanmaları gibi.

O afiş, o isim aldı beni nerelere götürdü bir kahve masasında.

Ah o 1 Mayıslar

Ah o 1 Mayıs 1977

Münih'teki 1 Mayıslar

Siyah saçlarıyla Mine, siyah sakallarıyla Güven. Artık, hayatlarının ikinci trenlerinde. ikinci mevkide, kendi meçhullerine yol alıyorlar.

Kavala tarihiyle, paşasıyla geride kalırken, önümüzde Selanik. Bir zamanlar Balkanların Paris'i, isyanın ve yenilginin şehri. "Mavi gözlü devlerin" hayata ve devrime doğdukları şehir. Biz, devrimde olduğu gibi, Selanik'i kıyısından dolanıp, görme umudumuzu bir başka bahar ve isyan günlerine bırakarak, "kovaladığımız" insanların "Nea Efesos"una varmak istiyoruz.

Kalbim çarpıyor. Bir büyük haksızlığın utancını yaşıyorum.

Kalbim çarpıyor. Bir tarihi görmenin heyecanı içindeyim.

Kalbim çarpıyor. Sanki, kalbimin yarısına tekrardan kavuşuyorum.

Kalbim çarpıyor. Ne mutlu bana ki, kalbım çarpıyor.

Kalbim, bir kalp gibi çarpıyor.

Tarihi coğrafyada, geri sarmaya sarsıntılarla devam ediyorum. Ege'nin bir yakası Ayvalık, altı Şirince, öncesi Efes, sonrası Ayvalık. İnsanları kovalanmış, kedi ve köpekleri sokaklarda yalnız bırakılmış, boş gözlerle birbirine bakan. boş evlerin boş odaları, boş pencereleri... Sanki biri Elena dese. biri merhaba yavrumi, diyecek.

Şimdi, Şirince'de kovalanmış, aşağılanmış insanlardan geriye kalan; Allahları para olan, allahsız insanlar. Allah hepsinin belasını versin. Ben bu duygularla yüklü olduğum zamanlar tanrıyı Olimpus'tan sokaklara indiririm. Bir Sokrat gibi. Sokrat. bir tanrıya şimdi her şeyin üstünde ihtiyacım var.

Şirince, Şirince olmazdan önce, Ayvalık da yoktu. Ama, Efes vardı. Kütüphane vardı, kitap vardı. Efes'in kapısında, Cumhuriyet'in iki jandarması tarihi, kapıda kontrol altında tutarken. Efesli bir peri mermer bir heykelin içinden çıkıp gelir, alır sizi tarih içinde bir yolculuğa çıkarır.

Eskinin üzerinden 3000 yıl sonra, demir demir üstünde kayarken bu ortak coğrafyanın bir başka yerinde, mevsim baharken, bahar yaza geçmeye hazırlanırken, ben sallantılarla, hırpalanmış ve hüzünlü bir tarih yolculuğu içindeyim.

"Efes'le - Nea Efesos" arasında ikiye parçalanmış Jorgo'nun yüzünde, Georga'nın gözlerinde, Niko'nun saçlarının her beyaz telinde; toprağından ve eşiğinden ayrı düşmenin hüznünü yaşadım.

Ve bu hüzün, bu hasret daha ne kadar...

Şimdi, yani bugün, ilk sayfa tarihiyle.

Dağlarda bir yolculuktan iniyorum. Trenimiz, dağlardan dağlara atlayan demir bir at sanki, peşimi bırakmayan denizi göstermek için bana, bütün beygir gücünü zorlayarak ve kullanarak, tünellere sokularak ve haykırırcasına kaçarak, bir yılan gibi kıvrılarak, demir raylardan Tselya ovasına indi.

Ve şimdi bu yorgun demir at çocuklar gibi koşarak, çiçeğe durmuş bahar dalları arasından, uykuya dalacak...

Bugün, tren çamları yara yara çırpıntılar içinde, Athena'ya girecek. Birazdan, kulaklarımdaki "Adieu Akropolis" merhaba Akropolis'e dönüşecek. Bakalım, mitolojinin ve demokrasinin ve iç savaşların, diktatörlüklerin şehri Athena beni nasıl karşılayacak.

Lir sesleri ve ok vızıltıları içinde şehre giriyorum. Atina şehri. Tarih aynı gün.

Şimdi Atina şehrini vapurun güvertesinde, rebetin varoşları Pire'den uğurlamaya hazırlanırken, hayatıma yazıyorum.

Bu Pire, biraz Ege'dir, biraz İstanbul ve biraz Simirne. Kaybettikleri toprakları ve aşkları, alkol ve esrar masalarında, sazlarına nota yapan insanlar.

Belki dönmek için Atina'yı kendilerine uzak ve soylu bulanlar, bir vapur kalktığında alır götürür diye Pire'de kaldılar.

Güneş şimdi tam karşıda, tarihe ışık tutar gibi asılı kalıyor. Bir top ışık, bir top aydınlık.

Ouzo ve balık kokularıyla tırmandım Akropolis'e. Athena baştan başa çevirmiş Akropol'ü. Akropol, Atina'nın bir adası. Sıkışıp kalmış betonlar arasına. Yüksek olmasa ve ferah cömert sütunları, her gece Akropol'de eski esirler kurşuna dizilecek.

Sessiz, kendi geçmişini arayan Pantenon. Büyük aşklarını göğe taşıyan Pantenon. Hıyanetlere ve entrikalara ve kana doymuş Pantenon. Şimdi, ellerinde digital kameralarıyla, kibirli ve kirli yeni efendilerine esir düşen Akropolis.

Ouzo ve balık kokularıyla çıktığım Akropol'den, akrep gibi zehir parfüm kokularıyla iniyorum.

Plaka, araba plakası gibi, 100 km. hızla çarpışan, tavernaların diyarı Plaka.

Ertesi gün, 26 Nisan.

Blue Star 1 sabahın ilk ışıkları altında, solumda Datça yarımadasının kıyılarını yalayarak, sanki erimiş bir kurşunun içinde, limanına Rodos'a yol alıyor.

Bilmeyen için dağlar ve deniz aynı deniz. Sınırsız. Gökte bulutlar atılmaya hazır pamuk kümeleri.

Şiirdeki gibi "iniyor kayık, çıkıyor kayık" İçim deniz olmuş. Ege kıyılarını Şirince'den Pire'ye kadar karadan, Pire'den Rodos'a kadar denizden dolaştım. Nisan ayının bahar patlamalarını böylece tamamlamış olacağım. Rodos-Marmaris-Bozburun. Denizden denize tekrar dönüyorum. Bakalım şövalyeler adası Rodos bana kendini nasıl gösterecek...

Bugün 27 Nisan.

Akşam. İki gündür Rodos'tayım. Yarın sabah erkenden Marmaris. Adalıların "Paskalya"sı olduğu için her yer kapalıydı. Eski şehrin surları, sokakları arasında dolaştım durdum. Belki de daha iyi oldu. çünkü bu taş devrinden kalmış, Ceneviz, Selçuklu. Bizans ve Yunan adasının gizli yüzünü. esrarengiz ve soğuk ve gölgeli sokaklarında tanıdım.

Pansiyonumda geceleri sesler kesildiğinde. tarih, sokaklarda dansa başlıyordu. Bir kız sesi duydum, peşinde korsanlar mı vardı...

Ud sesleri sabaha doğru kesildi. Kahpe Bizans'ın fahişeleri sokak köşelerinde salyalı kahkahalarıyla müşteri topluyorlardı. Yunan, yanımdaki odada yemek pişiriyor, konuşmaları dalgalar gibi sokaklardan denize iniyordu. Şimdi ise, bu adada ne Yunan'a ne Ceneviz'e ne de Osmanlı'ya artık yer vardı. Bu ada artık batılı haremilerin milyonlarla gelip, tarihinde hiç tanımadığı insan manzaralarına teslim olmuştu. Tanrı yeni adıyla EURO idi Drahmi, Rodos gibi tarihi artık.

Gecenin bu saatinde rüzgar pencereden bir peri gibi giriyor. Tül perde rüzgarın altında her kımıldanışta, ipek çarşaflarda Venüs oluyordu.

Tanrılarla yatmaktan terleyen Venüs'ü ruzgar her öpüşte şelalelere atıyor. Deniz, rüzgar. tül perde, yatak ve ter...

Ve alınteri...

Şimdi Rodos'ta yatak teri, alınterini almış götürmüş. Alınteri için mücadele edenler yatak terine yenildiler. Oysa, alınteriyle kazanılmış bir yatak teri ne keyiflidir...

Yarın 28 Nisan.

Doğa el sallıyor. Silkinmiş. Uzun sürecek bir serüvene doğru koşuyor. Her yır çıldırtan bir nefti yeşili. Kokular, ekmeklere giriyor. Hayvanlarda bir sevinç, bir hareket, bir üreme... Çoğalıyorlar. Doğanın iki parçası sadece kendi doğallıkları içinde hareketlerini yapıyorlar.

Bir tek insan, doğanın değişimini doğal karşılayamıyor. Şimdi bütün yenilikler bır tek şeye bağlanıyor: Euro... Her yerde euro'nun hareketleri var İnsan kaybolmuş. Kaybolmuş insanlar euro ile ne yaparlar...

Son

Her şey yazarın köye gelmesiyle başladı. O'nu uğurlarken ben de içsel bir yolculuğun hazırlığı içindeydim.

Ege'nin bir kentine gitti yazar. Ben de peşinden. O'nu nerede mi buldum.

Okur çıkarsın...

Öykü

İZ

Çiğdem İSTANBULLU

Başımı sandalyenin arkasına dayayabileceğim kadar, öne doğru kaydım. Oturmakla, uzanmak arasındaki bedenim, bu kalabalık çay bahçesinde "tuhaf" görünüyor olmalı. Çay bahçesi sakinleri beni bağışlasın. Arada bir sağıma parktaki insanlara, ağaçlara, yola bakıyorum. Solumda, masalarında gülüşen, elleriyle çay bardağına ya da yanındakine uzanan insanlara bakıyorum. Bir kahve bir de çay içtim, onu beklerken. Bir yandan da kitabımı *(Derviş ve Ölüm)* okuyorum. Gözlerime, ellerime ne çok şey borçluyum. Geçmişte de, bugün de, onların aracılığıyla yaptığım her eylemden haz aldım. Yalnız, şu anda bu hazzı, biraz yorgunlukla, biraz hüzünle karışık yaşıyorum. Ben, onu beklerken, Derviş Ahmet Nurettin ile babasının göğsünde ağladık. Yine Derviş ile Ahmet Nurettin arasında gidip geldik. Ağlayan çocuk Ahmet'i, genç Nurettin'i, dine dayalı statüsünün altında ezilen Derviş, hemen toparladı. Ağlamadan önce de içindeki genç çocuğu unutmaya çalışarak şunları söyledi, *"oysa, isyan bulaşıcıdır, daima var olan hoşnutsuzluğu kışkırtabilir, yiğitliğe benzer, belki de yiğitliğin ta kendisidir, çünkü direnmek ve karşı koymakla kendini gösterir. aynı zamanda da göze de hoş görünür. İsyan, güzel sözler uğruna canlarını bile vermeye hazır olan, hayalciler tarafından yaratıldığı için çekicidir. Bazen tehlikeli olan her şey insana çekici ve güzel görünür."* (say.90) Derviş Ahmet Nurettin, kendini acımasızca çözümlüyor. Ben, onun kendine karşı verdiği savaşa katılmış bir askerim. Bu savaşta bana düşeni yapıyorum. İsyan, tehlike, çekici, güzel, hayalci... Komuta onda olsa da anlıyorum ki, bana çok iş düşüyor. Hiçbir yöntemi, tekniği ayırt etmiyor kendine saldırırken. Kılıçtan, nükleer bombaya her şey elinin altındaki kamış kalemde. Yan yana gelen cümleler oluşturdukları anlam ile bilincime düşüp, zihin akışımı kesiyor. Uzun süre kalıyorum, üzerime çöken cümlelerin ağırlığı altında. Bu ağırlık canımı yakıyor. İşte bu yüzden, biraz soluk alıp gökyüzüne bakmalıyım. İlk göz göze gelişimizde bana yardım et, diye inledim, yarımaya. İlkbaharı bekleyen kuru ağaç dalları arasından süzülen ışık ışık gözleriyle baktı. Montuma sarılışımı, şalımla dizlerimin üzerini kapatışımı görünce, "Ne işin var bu soğukta?" dedi, endişeliydi. Uzun uzun bakıştık, aramızdaki uzaklığa aldırmadan. Güldük birbirimize. Düşününce, güneşten çaldığı bu saatlerde, gökyüzünün lambası içinde soğuktu hava. Ben, kimden, ne çaldım ki hava soğudu.

Masalardan gülüşler arasında üzüntülü, neşeli, meraklı, kaygılı, çekingen, atak insan sesleri geliyor kulağıma. Arada bir söylenenleri de anlıyorum Hepsinden yavaş yavaş uzaklaştım. Yarımayın çekimine kapılarak, dört bir yanımdaki ayrıntılardan kendimi kopardım. Ona, önce Derviş'i anlattım Rüzgar daha da sokulur oldu ellerime. Sevilmek isteyen kedi gibi yüzümde, ellerimde, bacaklarımda gezinen rüzgarda üşüyorum, evet. Duygularım, düşüncelerim en çok ellerim üşüyor. Bu soğuk havada neyi bekliyorum? Çay bahçesine gelirken gökyüzünde güneşi görüp, sevinmiştim. Sanırım ben de güneşten çaldım, bu saatleri. Sen yoktun. Rüzgar da yoktu. Olsun! Akşama doğru güneş battıkça senle rüzgar el ele geldiniz. Beklemiyordum Şaşırsam da, sizi görünce sevindim. Nasıl da ilgiyle dinliyorsun. Akşam olunca güneş batar, dağların arkasında perde kapanır, dekor değişir. Bu sizin dekorunuz. Biz de birbirimize yakışırız. Buyurun... Birinizin başımın üstünde, birinizin de bütün bedenimde bir yeri var. Şubat ayının son pazar günü, bir akşam saatini yaşıyorum. Yaşamımın bitmekte olan yeni günü. Yarından önceki günü, soğuk rüzgara bırakıyorum kendimi. O bende, ben ondayım. Sizden şunu istiyorum. Durun. Lütfen biraz sessizlik. Kuru ağaç dalları kadar ilkbaharı sevdiğimi bilin. Masanın üzerine bir anda sıçrayıp, dört bir yana haykırdım. Bu isteğim herkesi, benim adıma umutlandırdı.

Aydınlığı arkamda bırakıp, karanlık bir tünele dalmak, tünelin ucundaki ışığı hayal etmeden el

yordamıyla bile yorumu aramamak, kolay. Yaşamı hiçe dönüştürmek, çok kolay. Hiç karşısında bana düşen üşümekse, söylenecek ne var? Demek ödevim, hiçe karşı kahramanlık. Hep zor ödevler verdim kendime. Çoğu kez sonuna kadar gittiysem de, gidemediğim de oldu. Her günün getirdiği; ışıklar, gölgeler arasında değişirken saatlerin tonları, cesaret biraz çocukluk. Yaşamın hiçe dönüşmemesi için geçirdiğim bu saati, en güzel bir çocuk resimliyebilir. Çünkü saatler de çocuktur. Birbirlerine eklenerek; gün, ay, yıl olur, çoğalırlar. Bir çocuğu, ancak diğer bir çocuk anlayabileceği için, saatleri en iyi çocuklar anlar. Bir yetişkin için renk nedir, biliyorum. Derviş'e acı çektiren, çocukken de yaşama yetişkinin renkleriyle bakması.

Onunki çabucak vedalaşılmış bir çocukluk. Aldanarak, kış güneşinde çiçek açmış. Erkenden yetişip ağaçtan düşmüş. Yetişkinlik, sayısız parçalara ayrılmak. Neden? Yetişkinlik, onaylanan davranışları geliştirerek, olgunluk kostümünü giymek. Bir elin avucuna sığınarak vedalaşmak yaşamla. Ya kendi elin ya da başkasının eli. Gün ışığı tam göğsüne vuracakken yazın ortasında, onun sıcaklığını bir elin parmakları arasından sokulmaya çalışan sarılığıyla yaşamak. Sen, hangisini seçtin? Sıcak da olsa bütün eller, bekleme. Beklemek, seni ya sana ya da başkasına tutsak eder, diye söylendim, kendime. Oysa, daraltılmış her alan sıcak. Güven, göz kamaştıran bakışıyla hep dar alanlardan süzer insanı. Gidip sığınsam mı? Isınırım en azından. Bir elin ayasına bırakabilsem kendimi, ben artık büyüdüm diyerek, üşümesem.

Yarımay genç bir çocuktu. Biz ikimiz de, iki genç çocuğuz. Dünkü varlığımızla yarınki arasında, bugün daha da güzeliz. Dünle, bugünü yarına taşıyacağız, heyecanı yaşatabilirsek. Yarımaya göz kırptım bunu düşününce. *"Yarın da gelebilecek kadar bilge misin? Gelip, uzaktan bakıp, dönüp gidebilecek kadar cesur musun?"* diye sordum. Söylesin istedim. Hangi yılda, hangi mevsimde olursa olsun söylesin. Her ışıklı hücrenle öğret. Dedim, gelmeyişinle, gitmeyişinle, ısıtıp üşütmenle, bakıp görmemenle, gülüp, gülmemenle öğret! Ben, hangi meridyende beklersem bekleyeyim. Sen, hangi bulutun arkasına kayacak olursan ol. Öğretici değil mi, şu yaşadığımız soğuk saatler. Beni anlamıştı. Seni nefretle seviyorum bu saatlerde. Az ötedeki bulutun arkasına kayıp gidecek bir duruşun var. Benimse, evime gitmek zorunluluğuyla, kol saatine kayıp gidecek gözlerim. Bizi bekleyen zorunluluk bulutları karşısında korkuyorum. Bu korku, birleşip hüzünle içimde; hem nefreti hem de sevgiyi besliyor. Dayanabilirmiyim bilmiyorum, dakikalarında sevgiyi, nefreti gösteren soğuk saatlere. Bundan sonra da bu saatlerde olduğu gibi; gökyüzü mavi çimen yeşil, ağaç kahverengi, biraz önce uzaklaşan garsonun elleri pembe olamayacak. İnsan, mora, turuncuya, yeşile boyanacak. Eller kırmızıya, küçük cam çay bardağı elaya... Bir çocuk gibi değiştirmeliyim, saatlerin renklerini. Çünkü karnımızdaki her kasta karıncalar yuva yapmışçasına gülmemizi istiyorum. O bulutun arkasındayken de düşler içine dalabileceğini, umut ettiğimi bil. Önce, yaşadığımızı bir çocuk gibi resimlemeyi düşle! Senin her karanlıkta çıkıp gelen ışığına benziyor, benim soğukta bekleyişim.

Birkaç kuru ağaç dalı, kentin zoraki aydınlığı, masalarda gittikçe azalan insan sesleri bana eşlik ettiler. Sen bulutun arkasına kayarken. Düşe dalıp daha içten gülebilmek için saatleri kendi rengine boyamamaya karar verdim. Sonra, sandalyeye sırtımı dayayıp, gözlerimi, yarımaydan istemeden ayırdım. Cüppesinin eteklerini toplayıp, yüzüne uymadığı için birçok duygudan vazgeçen, Derviş'i karşımda oturur buldum. Ona bakmamaya özen göstererek; *"Kimin tutuklandığını ayırt et! Umarım, kendine, yaşama özgürlüğünü verebilirsin."* dedim.

Şubat ayının son pazar günü ellerimdeki rüzgarı okşayarak *"Git artık"* dedim. Çantama masanın üzerindeki kitabımı, sigaramı yerleştirdim. Rüzgar, Derviş'in arkasına takılıp çantamın içine doldu. Yarımay, rüzgar, Derviş gidince, çay bahçesi sessizleştikçe sana biraz daha yer açtım, ellerimde. Parmakları kalın, irice ellerimin her yanını yokladım. Gelmemiştin. Düşündüm, bana kalan benim, anladım. Kendimi saçımdan tutup sandalyeyi iterek ayağa kaldırdım. Ne bilge ne de cesurum, yarın dönebilir miyim? Bilmiyorum. Yine de dayanamayıp, parkın asfalt yoluna çöken kapkara bir bulutun içindeki hayaline baktım. Göremediş, anlayamamış olabilirsin. Gözlerimle sana şunu söyledim, güneş göğsüne vurmaktayken gelmeyişini, yine de parmaklarımı bırakıp gitmeyişini anlayabiliyorum. Sen, ne sadece benim için, ne de sadece kendin için var olabilirsin. Masaya arkamı döndüm. Her an yanımda olduğu halde, yaşamı beklemek acınacak bir güçsüzlük. İlk adımımı heyecanla attım. O ben de, ben ondayım.

İNSANCIL'A MEKTUP

Insancıl'a Merhaba,

Ne büyük bir direnç diye düşündüm, on yıl sonra yurtdışından İstanbul'a döndüğümde İnsancıl'ı ayakta görünce... İçim içimi yedi desem doğrudur, o direncin bir yerlerinde olmadığım için... Cengiz abi'yi görünce -belki de, kendisi hatırlar- büyük bir suçluluk ve eziklik duyduğum her halimden hareketimden kendini açığa vuruyordu. Burada uzun uzadıya anlatamayacağım nedenlerdir beni uzaklara savuran. Onun ilk sayısı çıkarken oradaydım... ne büyük bir heyecan duymuştum... Yepyeni bir bakışla edebiyat dünyasına girmişti... İnsanı temel alan, gerçekçi bir edebiyat... Daha doğrusu İNSANCIL bakışı temel alan. Beni, benim gibi o dönemin birçok genç arkadaşını hareketlendiren, sistemin her kanalda yabancılaştırmaya çalıştığı insana, yazın yoluyla davetiyesiydi. Bir tavır, bir protesto olmasıydı. İnsani değerlerin aranmasıydı... Sorgulamasıydı... Dumura uğratılmaya çalışılan insan beynine, bakışına çağrısıydı.

Yıllar sonra İnsancıl'ın önemini bir kez daha görüyorum. Şimdi onun, onun bakışının daha da önem kazandığını düşünüyorum. İnsan tek tipleştirildi... İnsan düşsüzleştirildi... İnsanın birey oluşunun yolları tamamen kapatıldı... İnsan standartlaştırıldı... Aynı zevkler, aynı tatlar, aynı sevinçler, aynı sevgiler... İnsanın ütopya yaratma olanaklarını ortadan kaldırdı sistem. Artık, insan eskisi gibi yalnızca dıştan değil, içten de çökertiliyor... Bizlere yalnızca hormonlu yiyeceklerle beslenmeyi değil, hormonlu yaşamlar yaşamayı da dayatıyorlar. Her şey sistemin çıkarına kurgulanıyor... Elektronik dalgalarla toplumlar tek tek fertlerine kadar denetimlerinde...

İşte bütün bunlardan dolayı İnsancıl bakış haklı çıktı. Şimdi daha da önemli...

Kasım Polat- İsviçre

Merhaba İnsancıl dergisi, ben Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde Sanat Tarihi bölümünde okumaktayım. Yaklaşık iki yıldır derginizi takip etmekteyim, daha önce çok dergi okudum. Sanırım benim aradığım buydu, okuduktan sonra çok arkadaşıma tavsiye ettim ve Van'da okuyucunuz (çevremde) bir anda çoğaldı. Okuduktan sonra tartışmayı, yorumyapmayı, kendimizi ifade etmeyi öğrendik. Bu anlamda sizlere minnetar olduğumuzu bilmenizi istedik. Adım Hasan, Varto'luyum, İzmir'de oturuyorum. Derginizde Ömer Naci Soykan'la felsefeyi. Cengiz beyle eleştiriyi, Berrin Taş'la şiiri öğrendim ve diğerleriyle çok şeyi. Amatörce öykü, deneme tipi yazı yazıyorum, ilerde sizlere yollayıp değerlendirmenizi ve uygun bulduğunuzda yayınlanmanızı bekleyeceğim, çok teşekkürler, İnsancıl isminize uygundur çalışmalarınız.

Hasan

DÖNÜŞÜM

Nefretin,
en büyük
sevgiyi taşıyor
içinde.

Nasıl taşıyorsa
kara gece
sırtında
az sonra
kendisini boğacak
günü
ya da
kemirirken kabuk biti
ağacın gövdesini
kökten
can suyu
nasıl yol alıyorsa
dallara

İşte sevdiğim böyle...

Sevgin
en büyük nefreti
taşıyor
içinde

İnci AYDIN

Öykü

POF-TIS

Haydar DEMİR

Yıllardır pres makinasında çalışıyorum. Ben mi makinanın parçası oldum, yoksa o mu benim parçam haline geldi, bilmiyorum. Fabrikada sekiz saat çalıştığım yetmezmiş gibi aynı seri üretim uykumda da devam ediyor. Yani patron maaşımı on altı saat üzerinden hesaplamalı!

Pres makinasının çıkardığı pof-tıs sesleri beni öyle etkilemiş ki , günün birinde karım dürtükleyerek uyandırdı.

- Gözü çıkmayasıca, dedi. N'oldu sana bugün? Her gün hor hor horlarken , bugün "pof-tıs, pof-tıs" diye uyuyorsun. Gözüme bi damla uyku girmedi daha.

Ben de uykunun sersemliğiyle, yüzümü ona dönmeden mırıldandım.

Nefesimi poflarken mi alıyorum, tıslarken mi veriyorum?

KadıN sokrana sokrana yattı.

Pres makinasının üst bölümü, alttaki çukurda bulunan parçayı sıkıştırırken, "pof", işi bitip çekilirken de "tıs", diye ses çıkarıyordu. Bu makinaların başında düşünmeyeceksin; hayal de kurmayacaksın. Çünkü elin, presin altında her an kopabilir. Makinanın temposuna uymayan anlık bir hareketin iş kazası demektir.

Seri üretim dedim de aklıma geldi. Bazen yan tezgahtaki arkadaşa seslenirdim:

- Ariiif. Arif lan.

Ne vaaar, ne var lo?

Ula Arif, şu çocuk üretimini de seriye bağlasak mı?!

Anlatacağım olayın yaşandığı gün canımın neye sıkkın olduğunu şimdi anımsamıyorum. Makinanın başında öyle hırslı çalışıyordum ki, kendimle, ailemle, çevremle olan kavgayı sanırsınız makinayla yapıyorum. O an, zaman ve mekandan tümüyle kopmuşum. Sanki başka bir alemdeyim. Belki bir pazar alışverişinde çürük domatesleri iki katı fiyatına satan pazarcıyla kavga ediyorum. Belki de elmanın fiyatına kızdım. Kızacak öyle çok şey var ki! Ev kirası da olabilir, misafir gelen kaynanamın aylardır bizde çakılıp kalması da

Pof-tıs, pof-tıs çalışıyorum. Çalışırken düşünmek tehlikeli, ama zamanın nasıl geçtiğini bilmemek de o kadar iyi.

Çevremdeki makinalar susmuş ben hâlâ çalışıyorum. Arkadaşın biri omzuma dokundu da kendime geldim. Makinanın sağ üst köşesindeki gösterge, kaç dakikada, kaç adet parça üretildiğini gösteriyor. Kaç parça ürettiğimi, gidecek olan firmanın numarasını, adımı yazdım. Tezgahın yanındaki panoya astım. Soyunma yerine doğru yürüdüm. Makinayı benden teslim alacak olan vardiyacı arkadaşa gülümseyerek selam verdim. Elimi yüzümü yıkadım, üstümü başımı değiştirdim, giriş çıkış kartımı bastım, servise binip eve gittim.

Ertesi gün o lanet olası nemli tulumu giyip, çalıştığım kısma yürüdüm. Bizden sorumlu olan kısım şefi gülümseyerek yanıma geldi. Elini omzuma koydu. Ellerini sırtımda bir iki gezdirdi.

İyi çalışıyorsun evlat, iyi. Hep böyle ol.

Anlam veremedim. Fakat çevremdeki işçiler kaşlarını eğmişler, yüzlerini somurtmuşlar, bana ters ters bakıyorlar.

- Allah Allah, dedim. Ne oluyor ya, evde karı surat eder, burada bunlar.

İki üç tezgah ilerden Cevat bana doğru yürüdü. Her şeyi şimdi anlarız.

Geldi; soğuk soğuk yüzüme baktı:

- Niye böyle yaptın?

Şaşırıp kalmıştım. Neyi, niye yaptığımı bilmiyordum. Ama kendimi her nedense suçlu hissediyordum. Titrek bir sesle karşılık verdim:

- Ne dediğini anlamadım usta.

Ulan hıyar, dedi. Nasıl bilmezsin? Yedi yıldır burada çalışıyorsun, hâlâ öğrenemedin mi?

Bön bön yüzüne bakarak,

Neyi öğrenemedim usta, dedim.

Elini panoya uzattı. Bugün üretilecek parça sayısını gösteren kartı aldı. Gözüme sokar gibi uzattı:

- Bak bakalım kaç yazıyor orada?

- Bin beş yüz!

- Aylardır bu makinada kaç basıyoruz biz?

- Dokuz yüz!

Tehdit eder gibi,

- Ama sen dün, bin dört yüz basmışsın, dedi

İşte o zaman yaptığım kötülüğü anladım.

DOST-I

Cengiz Gündoğdu'ya

Merhaba dostum
hoş geldin
otur, soluklan
kapıyı örttüm
başbaşayız

Anlat bana
ellerindeki yıldırım izlerini
yakamozlu gözlerinde
gürül gürül akan
insan sevgisini

Hayır, unutmadım
özledim yalnızca
acıların haritası
yüz çizgilerini
o yıkım günlerinde
göğe uzanan direncini
anımsıyorum
bugünkü gibi

Tanıyorum ellerini
bu eller
birer kartal pençesidir
taş kırmaktan keskinleşmiş
gözlerini, biliyorum
bu iki yıldız gördü
karanlık çukurlarda
büyütülen ihaneti

Dostum
uzat ellerini
yaralarını sarayım
benimkileri sardığın gibi
yaşadım ben de
şimşeklerle yanan gecelerde
aydınlık sevincini
hoş geldin dostum
merhaba.

Yılmaz ZİR

Valla usta, dedim, kusura bakmayın, dün hiç keyfim yoktu. Kaç bastığımı bile unutmuşum.

Cevat başını iki yana salladı.

- Oğlum anlamıyor musun? Şimdi bizden de aynı sayıyı isteyecekler. Birbirimizin kuyusunu kazmamızı istiyorlar.

Suçlu suçlu,

Şimdi ne yapacağız? diye sordum.

Şefler, postabaşılar görmesin diye, önce sağa sola baktı. Sonra benim makinanın devir hızını ayarlayan kolu çevirdi.

- Oh be, dedim içimden. Kurtuldum.

İşçiler birkaç gün daha bana düşmanca baktılar. Hele vardiyayı devrettiğim Kamil, uzunca zaman selamımı almadı.

Hâlâ aynı makinanın başında pof-tıs, pof-tıs çalışıyorum. Dokuz yüzü geçmekten ödüm kopuyor. Çalışırken bir daha düşünmek mi? Aman aman!

YILDIZ GÜNCESİ

Cengiz GÜNDOĞDU

14 Temmuz Çarşamba

On yıl sonra dinlenceye çıktık Berrin Taş'la. On yıl dur durak bilmeden çalıştık. Bu arada anımsadıkça güldüğüm bir olay var.

İki yıl önce Sarper Özsan, *"Böyle olmaz, hiç olmazsa yarım gün dinlenin"* dedi.

Hiç unutabilir miyim. Sarper Özsan, iki yıl önce bir perşembe günü bizi denize götürecekti. Savaşa gider gibi hazırlanmıştık. Kolay mı, sekiz yıldır, denize girmemiştik.

Çocuklar gibi sevinçliydik... denize gidecektik... Gidemedik ama. Çünkü, perşembe sabahı, bardaktan boşanırcasına yağmurla başladı. Bütün gün sürdü yağmur.

Deniz olayı böylece bitti.

Size on günlük dinlence izlenimlerimi anlatacaktım. Ama önce Vedat Günyol'u anlatmalıyım.

2 Temmuz'la 9 Temmuz arasında dünyayla bütün ilişkimi kestim. Yanıma kağıtla kalem de almadım yazmamak için.

10 Temmuz cumartesi günü, bakkalda *Cumhuriyet* gazetesini gördüm. Vedat Günyol'un fotoğrafı vardı.

Anladım. Vedat Günyol ölmüş. İçim yırtıldı. Gazeteyi aldım. Özensiz bir yazıyla Vedat Günyol'un hayatı anlatılıyordu. *Can Yayınları, Can Yayınları* olmuştu.

İnsancıl dergisinin 2. sayısının 2. sayfasında Vedat Günyol'la ilgili bir yazı var. Yazının başlığı *Vedat Günyol Aydınlığı*. Yazıda şöyle deniyor, *"Bazı insanlar vardır. Her türlü kişisel kaygıdan uzak, insanın özgürleşmesi, insanın güzelleşmesi için mücadele eder. Biz İNSANCIL dergisi olarak böyle insanlara sevgi... saygı borçluyuz. Ayrıca insanın özgürleşmesi, insanın güzelleşmesi için mücadelenin kültürleşme... insanlaşma sürecinde son derece önemli olduğuna inanıyoruz. Bizi ilerletecek kültürel birikimleri korumaya kararlıyız. / İşte böyle düşündük. Bu düşünceyle, özgürleşme, güzelleşme yolunda, insana önemli katkıları olanlara sevgimizi... saygımızı bildirmek istedik."*

İnsancıl olarak topluca Vedat Günyol'a gitmiştik. Yazı bunun için yazılmıştı.

Vedat Günyol, her türlü kişisel kaygıdan uzak, insanın aydınlanması için mücadele eden bir düşünürdü.

Vedat Günyol yaşlanmıştı. Sayrıydı. Biliyordum bunu. Peki hiç ölmese miydi. Olası değil bu. Hepimiz doğadan geldik, yine oraya gideceğiz.

Bütün bunlara karşın, sevilenin ölmemesini istiyor insan...

O gece sessizlikte rakı içip bunu düşündüm. Sokrates yaşıyor, Aristoteles yaşıyor. Farabı yaşıyor, İbn Rüşd yaşıyor.

Acaba Aristoteles, felsefede sorun kabul etmeyen Wittgenstein'a ne derdi.

Bunlar yaşayacak, ama dünyayı kana bulayanlar da yaşayacak.

Çıkamadım işin içinden.

Vedat Günyol'un gülümser yüzüyle avundum.

15 Temmuz Perşembe

İnci'yle Servet evlendi. Nikahları İstanbul'da, düğünleri Antakya'da yapıldı. İşte bizim dinlence de böyle başladı.

Servet Antakyalı. Servet'e sözümüz var. Antakya'ya gideceğiz. Geçen yıl olmadı. Bu yıl düğünü fırsat bilerek düştük yola.

Biz, 2 Temmuz Cuma gününden, 6 Temmuz Salı gününe kadar Otel Almina'da kaldık. Almina, Samandağı'nın Çevlik bölgesinde. Oteli işleten Garbis bey, sevimli, cana yakın bir insan. Çalışanlar da öyle.

Salı günü Bozyazı'ya hareket ettik. Bozyazı Anamur'un yakınında bir ilçe. Bozyazı dolayında İnci'nin annesiyle babasının yazlığı var

6 Temmuz'dan, 12 Temmuz'a kadar orda kaldık. 12 Temmuz Pazartesi günü, Alanya üstünden İstanbul'a geldik.

Bu dinlencede güzel insanlarla tanıştım. Servet'in annesi Mutia hanımla; babası Edip bey saygıdeğer, kişilikli insanlar. İkisinin de yüz çizgilerinde Anadolu'nun güzelliği var.

İnci'nin annesi Nazmiye hanımla, babası Yücel bey... ikisi de saygıdeğerliğin simgesi, kişilikli

Bu insanlar çalıp çırpmadan, onu bunu vurmadan, emekleriyle bir hayat oluşturmuşlar.

Bu gezide tatlı rahatsızlık yine benden çıktı. Rahatsızlığın nedeni şu. Bizim insanımız konuğuna ne kadar çok yedirirse, o kadar mutlu oluyor. Bana

geldikte... ben, önüne her konunanı yemeyen, üstelik sofradan doymadan kalkan biriyim.

Her saat, her dakika her şeyi yemem. İşte sorun burdan çıktı. Antakya'da Mutia hanım, benim için kıymalı pide yapmış. Küçük, yuvarlak pidelerle dolu tabağı önüme koydular. Saydım yirmi tane. İki tane yedim, tabağı ittim. Bu noktada Mutia hanımla aramızda şöyle bir konuşma geçti.

- Bunları yemeyecek misiniz.

Hayır.

Çay ister misin.

Hayır.

Kahve.

Hayır.

Mutia hanım şöyle bir baktı bana.

İster ye, ister yeme, dedi.

Gülümsedim.

Nazmiye hanıma geldikte... Biz, birinin çalışıp, öbürlerinin dinlendiği, yüzdüğü bir dinlence düşünmedik. Ama Nazmiye hanımı tutabilirsen tut, pire gibi. Bir orda, bir burda. Balıklar, güveçler, pilavlar, türlü türlü yemekler, salatalar, tatlılar, meyveler sıra sıra önümüze diziliyor. Nazmiye hanımla sessiz bir mücadele başladı. O, bizi tıka basa doyurmaya çalışıyor. Bizse yarı tok kalmak için çalışıyoruz. Kıran kırana bu mücadele beş gün sürdü.

Pazartesi sabahı Alanya'ya hareket ettik. Neden Alanya. Zorunlu olmadıkça, uzun yolculuklarda Varan'ı yeğliyoruz. Hem güvenli, hem mola yerleri temiz. Alanya'dan İstanbul'a Varan'la gideceğiz.

Alanya'da bütün dinlencemiz zehir oldu. Çünkü Alanya bir cehennem. Alanya'da bütün bedenimin eriyip, bir pelteye dönüşeceğini sandım.

Öğretmenler Evi'ne sığındık. Hareket saatini orda bekledik. Alanya sıcağı Afyon'a kadar ardımızı bırakmadı.

Kuzeyden, soğuk ülkelerden gelen insanların doldurduğu deniz kıyıları estetik değil. Binlerce insanın burun buruna güneşlendiği o kıyılara baktıkta midem kalktı.

Hayatımda ilk kez İstanbul'u özledim Alanya'da.

16 Temmuz Cuma

Eskiden Antakya'da *İnsancıl Temsilciliği* vardı. Bundan ötürü birkaç kez gitmiştim Antakya'ya. Her gidişimde de Reyhanlı'yı görmek istemiştim. Fırsat düşmedi, gidemedim Reyhanlı'ya. Bu gidişimde kesin kararlıydım Reyhanlı'yı görmeye.

Neden Reyhanlı.

Ben 1950 yılında Reyhanlı'da okula başladım. Üçüncü sınıfa kadar orda okudum. Okumayı, bisiklete binmeyi Reyhanlı'da öğrendim.

4 Temmuz Pazar günü, öğleden sonra Servet'in kullandığı arabayla Reyhanlı yoluna girdik.

51 yıl sonra ne bulacaktım Reyhanlı'da. Okulu bulabilirdim belki. *"Reyhanlı Belediyesi bir yokuşun başındadır. O yokuşu bulursak, okulu da buluruz"* dedim.

O yokuştan bisikletlerle hızla inerdik.

Reyhanlı'ya girdik... Reyhanlı tek katlı. bilemedin iki katlı evlerden çok katlı evlere geçmiş.

Neyi, nerde bulacaksın...

Yavaş yavaş ilerliyor Servet. Dümdüz gidiyor yol... Boşa mı geldik acaba... 51 yıl sonra...

Üzülüyorum. Çocukluğumla ilgili tek bir ız bulamayacak mıyım... Birden yokuşu gördüm. *"İşte burası"* dedim. Yokuş, inişe kapatılmıştı. Servet. sağa döndü, sonra sola döndü... Yokuşun başına geldi... Yavaş yavaş ilerliyor araba. Solda taş binayı gördüm. *"İşte burası belediye binasıydı"* dedim. *"Sağa dön, okulu göreceğiz."*

Sağa döndük... okul. Çok... çok heyecanlandım. Yüreğim küt küt vurmaya başladı. Arabadan indim. Okulun demir kapısı kapalıydı. Demir kapıda kare biçiminde gözetleme deliği vardı. Delikten bahçeye baktım. Çocuklar top oynuyordu. Ben de 51 yıl önce bu bahçede top oynamıştım.

Berrin Taş seslendi, *"Kime bakıyorsun"* Yanıtladım, *"Cengiz top oynuyor, ona bakıyorum.*

1950 yılında okula ilk başladığım gün, ağlamaktan gözüm kızarmıştı. Bir bayan öğretmen, başöğretmene seslenerek, *"Burda trahomlu bir çocuk var"* dedi. Başöğretmen tanırdı bizi. *"Hayır, o trahomlu değil"* dedi. Sonra öğretmenle aramızda olasılıkla şöyle bir konuşma geçti.

- Okulu sevmiyor musun.
- Hayır.
- Niye sevmiyorsun.
- Ben hür olmak istiyorum.

Bu konuşma nasıl bitti bilmiyorum. Ama çocuklar okula girerken, ben eve gittim. Annemle olasılıkla şöyle konuştuk.

- N'oldu oğulcuğum, niye geldin.
- Ben hür olmak istiyorum.
- Nasıl hür olacaksın.
- Bisiklete bineceğim, oyun oynacağım.
- Bütün arkadaşların okulda.
- Bana ne, ben hür olmak istiyorum.

Hiç unutmam, annem önünde duran *Cumhuriyet* gazetesini elime verdi.

- Oku bakalım, dedi.

Okuyamadım tabii.

Okuma yazma bilmeden nasıl hür olabilirsin. Ancak cahil olursun, diye bastırdı. Okuma yazma bilirsen hür olabilirsin.

Kös kös döndüm okula.

Peki bu hür olmak nerden takılmıştı aklıma. bilmiyorum. Ama ben hayatım boyunca okulu sevme-

dım. Hiçbir zaman hiçbir şeyi ezberlemedim. O küçük yaşlarda bile konuları kendi dilime çevirdim. Bu yüzden azarlandım, zayıf not aldım, derdimi anlatamadım. Hiç unutmam, lisede tarih öğretmeni, bir gün, sınıftan çıkardı beni. Gerekçesi şuydu. *"Senin yüzünden doğru dürüst ders anlatamıyorum."* Çünkü ben, "Hayır hocam, o öyle değil" diye araya giriyordum.

Hele mantıkla felsefede birbirimize giriyorduk öğretmenle. Sık sık disiplin kuruluna veriliyordum.

Bu yüzden çok okul değiştirdim... Neyse...

Gözetleme deliğinden bakarken, yanımda bir adamın durduğunu duyumsadım. Döndüm, adamla şöyle konuştuk.

- Merhaba, buralı mısınız.
- Evet, Alanya'daydım, yeni geldim.

Kaç yaşındasınız.

- 58.
- Ben, Reyhanlı'da 1950'de okula başladım. Bu okul, o okul değil mi.

Evet.

- O zaman bu duvarlar yoktu.
- Sonra ördüler duvarı.
- Karşıda dükkanlar görüyorum. Orası çay bahçesi değil miydi.
- Evet, çay bahçesiydi. Zekeriya işletirdi. Öldü Zekeriya.

Teşekkür edip, karşıdaki büfeye geçtik. Kimimiz çay içtik, kimimiz ayran. Ben büfeyi işletene durumu anlattım. Gözlerini açа açа *"Elli yıl sonra geldiniz ha"* dedi.

Ben elli yıl sonra gurbetten dönmüş gibiydim. *"Kaldırım diplerinden su akardı"* dedim. *"Evet"* dedi. *"gürül gürüldü sular."*

Kalkarken İnci'yle Servet, *"Buralısınız siz. Hesabı siz ödersiniz"* dediler bana. Ancak büfeyi işleten Lütfi bey, *"Elli yıl sonra gelmişsiniz, bizden olsun"* dedi.

Güldüm.

Ordan Yenişehir'e gittik. Yenişehir, Reyhanlı'nın mesire yeridir. Yenişehir gölü, göl olmaktan çıkmış. Bulanık bir su olmuş.

Çaylarımızı içtikten sonra ayrıldık Reyhanlı'dan. Yolda giderken, ben, hüzün, heyecan, özlem dalgalarıyla boğuşuyordum.

Doğruca Harbiye'ye gittik. Akşam yemeğini değerli dostlarımızla yiyecektik. Lokantanın kapısında karşılaştık. Zübeyde, Cuma, çocukları Sevinç'le Coşkun.

Hem Zübeyde, hem Cuma, vefalı, değerbilir dostlarımızdır. Sevinç'le Coşkun büyümüş.

Yıllar önce ilk karşılaşmamızda Sevinç küçüktü. Gözleri kocamandı. *"Gözünün birini bana verir misin"* demiştim. *"Vermem"* demişti Sevinç.

Güzel bir gece geçirdik Harbiye'de.

Altı yaşındayken ailece Harbiye'ye gitmiştik. O zaman çavlanlar vardı. Yıllar önce Harbiye'de oyun oynarken, yıllar sonra Harbiye'ye yazar olarak geleceğim kimin aklına düşerdi.

Beni etkileyen, iç dünyamı sarsan burası işte Reyhanlı'da taş binaya... okula, Harbiye'de ağaçlara, içimden şöyle sesleniyordum, *"Beni tanıdınız mı. Bakın, ben, sizi unutmadım."*

Harbiye'de güzel bir gece geçirdik.

17 Temmuz Cumartesi

Pazartesi günü saat 18.00'de o bölgedeki *İnsancıl* okurlarıyla buluştuk. Ben, Berrin Taş, Servet Çolak, İnci Çolak *İnsancıl*'ı anlattık. Soruları yanıtladık.

Bu arada biri yazarlıkla ilgili hiç doğru bulmadığım görüşler ileri sürdü. Buna göre bir yazar yaşadığını yazmalıymış.

Bu kişi romanın bir kurgu olduğunu kesinlikle kabul etmiyordu. Hani, *"Hayatım roman"* derler ya, onu söylüyordu.

"Peki" dedim, *"bir hırsızı anlatacaksa, hırsızlık mı yapması gerekir."* Buna karşın inadını sürdürdü. Bunun üstüne, *"Siz İnsancıl okuru musunuz"* dedim. Bir iki okumuş. Elimi masaya sertçe vurdum. *"Siz İnsancıl okuru olsaydınız, ben İnsancıl'ı kapatırdım"* dedim.

Tartışma bitti.

Gerçekten de *İnsancıl* okuru özeldir.

O gün bir okurumuz *"Şiir irdelemelerine biz de katılabilir miyiz"* dedi.

Okurlarla buluşmamızda şunu bir kez daha gördüm. *İnsancıl*, sanatta star sistemini yara yara ilerliyor.

Tabii bu ilerleyişi abartmıyorum. Milimetrik bir yürüyüş bu. Milimetrik mücadele.

18 Temmuz Salı

Basından öğrendim. İnsani gelişim açısından 146 ülke arasında 88. sıradaymış Türkiye. *Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı* yapmış bu sıralamayı.

Sıralamada şu ögeler ölçüt alınıyormuş. Kişi başına düşen ulusal gelir, kişinin yaşam süresi, eğitim düzeyi, kültürel konum.

Bu sıralamada Norveç birinciymiş.

Yine basından okuduğuma göre yazarlarımız buna pek üzülmüşler.

İnsani yaşam dendikte insanın rahatça yaşayacak bir geliri olmalı. Sağlık kurumları tıkır tıkır çalışmalı. İyi bir eğitim almalı. Ancak bunlar insanca yaşamın ölçütleri değil. Daha başka ölçütler de olmalı. Sözgelimi bu sıralamada İsveç ikinci, ABD sekizinci.

ABD'de benim ölçütlerime göre insani yaşam düzeyi yok. Cumhuriyeti, demokrasiyi metaya dönüştüren bir ülkede insani yaşam nasıl olabilir.

ABD'de kişi başına düşen ulusal gelir, kuramsal açıdan yüksek olabilir. Buna karşılık milyonlarca insanın açlık sınırında olduğu biliniyor.

Norveç, İsveç, Danimarka... bu ülkelerde ırkçılık çok yüksek. Danimarka'dan gelen bir okurumuz bıyığının sorun olduğunu söyledi.

Türkiye'nin durumunun iyi olduğunu söylemiyorum. İnsani yaşam ölçütleri değişmeli.

Yalnız yaşam düzeyine bakmamalı. Nasıl yaşadığına da bakmalı. Eğitim düzeyine değil, nasıl bir eğitim aldığına da bakmalı.

Silah üretimi de, nükleer silahlar da ölçüt alınmalı. Hangi ülkeler silah üretiyor, bu silahlar nerelere satılıyor.

Kadın ticaretine de bakmalı. Genelevler, randevu evleri, barlar... Eğlence diye sunulan yozlaşmış hayat... Bir ölçüt de bu olmalı.

15-16 yaşındaki kızlar için düzenlenen güzellik yarışmaları da ölçütlerimizden biri olmalı.

Düşünüldükte insani yaşam için yeni ölçütler bulunabilir. Ama şu kesin benim ileri sürdüğüm ölçütlerle bir sıralama yapıldıkta, sıralama eksi birden başlar.

22 Temmuz Perşembe

İnsani sıralamada ABD sekizinci gelmiş. Şöyle demiştim bunun üstüne. Benim ölçütlerime göre ABD'de insani yaşam düzeyi yok.

Bugün *Cumhuriyet*'te Türkkaya Ataöv, *ABD: Kürtaj Deyip Geçme!* adlı yazısında bakın neler söylüyor, *"Bush'un 2000'deki oy desteğinin yüzde 40'ı dinci seçmenden gelmiştir. Bir Gallup ölçümüne göre seçmenin yüzde 46'sını gene onlar oluşturuyor. (...) Amerika'da köktendincilik gerilemeyecek, güçlenecektir. Onlar sömürgen sınıfın ve Bush'un tutamaklarından biridir. Bush'un aşırı dinci sağın önderi durumuna gelişi de ayrı bir yazı konusu olmalıdır."*

Kürtaj köktendincilerin duyarlı konusuymuş. *"Kürtaj olsun"* diyen oy yitirirmiş ABD'de.

İşte içeriksiz demokrasinin zayıflığı. Cahil bırakılan, çeşitli dogmalarla bilinci dumura uğratılan halk, demokrasi görüntüsü altında totaliter bir yönetim kurabilir.

Oy kaygısı yüzünden dil susar, düşünce durur. Dogma, dogmayı pekiştirir. Zorbaca bir yönetim kurulur. Üstelik halkın oyuyla.

Burjuva dünyasının çıkmazıdır bu. Halk bilinçsiz bırakılır. Bilinçsiz halk, demokrasinin içeriğini kemirir. Bugün gerici olan Evanjelistler için şöyle der Ataöv, *" Evanjelistler 19 uncu yüzyılda bir çeşit 'ilerici'ydiler. Köleliğin ve ırk ayrımının kaldırılmasını isteyenlerin ön safındaydılar. Tutukevlerinde iyiye doğru değişiklikler önerdiler. Kadın haklarından yanaydılar. Eğitimin yayılması için çaba sarf ettiler."*

Nerden nereye.

Thomas Paine, ilerici, devrimci bir burjuva düşünürüdür. Fransa burjuva devrimini aristokratlara, gericilere karşı savunmuştur.

Yüzyılımızda burjuvazinin, devrimci, ilerici aydını yok. Olamaz da.

24 Temmuz Cumartesi

Antiphon (M.Ö. V-IV) bir sofist. Yasaların kutsal olmadığını söylemiş. Antiphon'a göre, kişi, insanın yaptığı yasaları, gizlice çiğnerse cezadan kurtulabilirmiş. Ama doğa yasalarını gizlice çiğnerse cezadan kurtulamaz.

İstanbul-Ankara arasında işleyen hızlı tiren devrildikte Antiphon'un bu sözleri düştü aklıma.

37 kişi öldü. Birçok insan yaralandı.

Burda yabansı olan şu. Hızlı tirenin bir gün raydan çıkıp devrileceği bekleniyordu. Çünkü demir yolları, hızlı tirene uygun değildi.

Şimdi günlerce bu konuşulacak. Bir süre sonra yine eski tas, eski hamam.

Tirenın devrilmesinden ötürü kişileri suçlamıyorum. Türkiye'nin yapısı, kültür ortamı bu. Doğaya ne matematiksel, ne resimsel bakar. Doğa yabancıdır bizim insanımıza. Denizi kirletir, ağaçları keser, hayvanlara eziyet eder.

Doğaya matematiksel yaklaşmadığı için, hesapsız kitapsız eyleme geçer... Sonra hep birlikte cezasını çekeriz.

Hep söylüyorum. Dilimde tüy bitti. Kökten aydınlanma gerekiyor bize. Matematikte, felsefede, estetikte kökten bir aydınlanma.

Köprü yaparız, yıkılır. Yol yaparız çöker. Hızlı tiren deriz, devrilir.

Bütün bunların nedeni doğa yasalarını gizlice çiğneyebilirim sanısı.

Peki aydınlanma derken ne demek istiyorum. Sözgelimi Newton'u ders olarak okutmamalı. Yüksek not almak için öğrenmemeli Newton'u insan. Bir anlayış, bir bakış olarak kavratmalı Newton'u.

Yüksek not almayla Newton, sanı olarak kalıyor. Anlayış, dünyaya bakış değişmiyor.

Tezelden böyle bir öğrenime, aydınlanmayı amaçlayan bir öğrenime başlamalı.

Böylece doğa yasalarını gizlice çiğnesek bile cezadan kurtulamayacağımızı anlarız.

27 Temmuz Çarşamba

Hep aydınlanmadan söz ederim ya, her gün bir olgu, aydınlanmanın zorunluluğunu gösteriyor.

Doğduğumuz ayın burcuna göre, her gün yazgımızın belirlenmesine alıştık.

Bugün *Milliyet*'te daha vurucu bir yazgı belirlemesi var. Nevsay Elevli, Londra'dan bildirmiş. Haberin başlığı şöyle, *"Doğum ayına bak, hastalığını öğren."*

Bu haberi *Daily Mail* gazetesi yayımlamış. *"Bilimsel analizlere göre"* insan doğduğu aya göre belirli birkaç sayrılığa tutuluyormuş.

Doğulan aya göre tutulan sayrılıklara baktım. Hepsi de dudak uçucu sayrılıklar.

Yakalandım mı, kurtuluş yok. Alzheimer, epilepsi, kan kanseri, depresyon.

N'oluyor şimdi. Hekim olmak için uzun boylu okumana gerek yok. Sayrı olan kişiye doğrduğu ayı sor, sayrılığını sapta.

Bütün bunlar *"bilimsel analizlere göre"* saptanmış. Ama bu, *"bilimsel analizlerin"* n'olduğu söylenmiyor.

Hekimlik, sağlık bilgisini sayrıya uygulama sanatıdır. Hem sağlık bilgisi, hem hekimlik sanatı, binlerce yıl süren bir emek sürecine dayanır.

Belli aylarda, belli sayrılıklara tutulacağı görüşü, bu bilimsel süreci, bilimsel birikimi çöpe atmak demektir.

İşte aydınlanma tam bu noktada gerekiyor. Ayların insan yazgısına, insan sağlığına hiçbir etkisi yoktur.

Bilim, insan zihninin uydurması değildir. Aylara göre sayrılık insan zihninin uydurmasıdır.

Bu haberin ciddi sayılan bir gazetede *Milliyet*'te yayımlanmasına şaşırmadım. Ama hekimler, bu haberin doğru olmadığını söylemezlerse şaşırırım.

29 Temmuz Perşembe

Ayın dolunay biçiminde görünümüne aydede derdik. Sonra büyüdük... sonra kentler çok katlı yapılarla kuşatıldı.Unuttuk aydedeyi.

Dün gece eve giderken bir ara dolunayı gördüm. İçim sızladı.

Bu ayın başında Adana'ya giderken, ay, dolunay görünümündeydi. Uzun süre birlikte gittik. Oyun oynadık sanki. Aydede bir sağa, bir sola geçti.

Bir orda, bir burda... Hiç yitirmeden uzun süre gözledim aydedeyi...

Ne kadar özlemişim.

Aydede... ne güzel adlandırmadır. Doğanın canlı algılanışı.

Güzel kızlara, *"Ay parçası gibi"* derdik. Ay, hayatımızın içindeydi. Şimdi hayatımızın dışında.

İçim sızladı dedim ya, ayı, hayatımızın dışına çıkardığımız için sızladı içim.

ZAMAN

Her şeye alışılır mı deme
Her şeye alışılır
Apaçık göstermez mi
Bunu bize zaman.

Zaman
Hem dostumuz
Yaralarımızı saran
Hem düşmanımız
Duygularımızı vuran

Zaman
Yaşamı saran
Kocaman bir yorgan

Dilek YILMAZ

31 Temmuz Cumartesi

Milliyet'te bir haber yayımlandı ya, hani doğduğunuz aya göre yakalandığınız sayrılıklar saptanmıştı.

Hekimler Odası'ndan bu haberin doğru olamayacağı konusunda bir açıklama beklemiştim. Hep bilimden söz eden yazarlardan da eleştiri bekliyordum.

Eyvah...

Hiçbiri olmadı bunların... Yoksa yalnız mı kaldım yine.

Belki de önemsemediler. Ben de mı öyle yapmalıydım. Okuyup geçmeli miydim.

Şimdi basının üstünde durduğu önemli bir olay var. Televizyon dizilerinde ünlenmiş evli bir erkek oyuncu, birkaç kadınla yatmış. Bu işi düzenleyen kadın bu yatışları kasete almış. Sonra para istemiş. Oyuncu polise başvurmuş...

Şimdi bu işin üstündeler.

Sodom Gomore dönemine mi girdik.

cengizgundogduinsancil@hotmail.com

BEN ÖLÜ BİR YOLDAŞIM ŞİMDİ

kitaplarım çoğaldıkça
artıyordu yalnızlığım
kuşkularım büyüdükçe
çoğalıyordu ölümler
ve saçlarım uzuyordu

kuşkusuz anlaşılıyordu
hıncın nedeni, sorular ki
bulmuştu som yanıtını
ölüm kadar yalındı umut
inanılırdı gelecek yoksulluk kadar

kitaplarım çoğaldıkça
saçlarım uzuyordu
çözülüyordu nesnelerin anlamı nedeninden
yeni imkanlar yaratmamız gerekiyordu
teksir makinelerine ulaşmalıydık

çoğaltmamız gerekiyordu bildirileri
şablonların kesilmesi gerekiyordu
duvar yazıları için
büyüyordu kalabalıklar
kısalıyordu zaman

tırnaklarım kesilmek için beklerdi
kirli gömleklerle yatıp kalkardım
kuşkulu evlerin derme çatma odalarında
evren mi gebeydi yeni bir hayata
ruhum mu eğlenmekteydi kendisiyle

dev adımlarla yürümekteydim caddelerde
bütün kardeşlerim gibi ben de
devrimden bir kaftan biçmiştim gençliğime
inanıyorduk ki biz yenilirsek eğer
yaşanmaz olur bu dünya

büyüdü kalabalıklar
artık büyüyemeyeceği kadar
tırnaklarımın uzayamayacağı, gömleğimin
kirlenemeyeceği kadar kısaldı zaman
ben ölü bir yoldaşım şimdi
yoldaşlarım, nasıldır dünyamız

Cafer YILDIRIM

Savaş/Alegori 1917
H. Avni Lifij

Alegori
H.Avni Lifij

Balkonda Üç Çıplak Genç Kız
H. Avni Lifij

Akşamüstü Tahayyül
H.Avni Lifij

INSANCIL
INSANCIL
4000032
4000032000012